

ΦΩΚΑΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΜΕΤΑ ΕΠΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΕΝΟΣ
ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΧΑΡΤΟΥ

ΥΠΟ

3275

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΚΕΡΑΜΕΩΣ

Ἐπιμελητοῦ τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ Μουσείου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς,
Ἑταίρου Ἀντισταλέλλοντος τοῦ ἐν Βερολίῳ Αὐτοκρατορικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου.

ΣΜΥΡΝΗ

Τυπογραφεῖον Β. Τατικιάν.

1879.

Librairie
Marango & Vassilicopoulos
458, Grand' Rue de Péra 458
vis à vis de l'Hôtel d'Angleterre
Constantinople.

Π. Κατ...

~~Υπερ...~~
στ στ

ΦΩΚΑΙΚΑ.

SISMANOGLIO
MICARD

ΦΩΚΑΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΜΕΤΑ ΕΠΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΕΝΟΣ
ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΧΑΡΤΟΥ

ΥΠΟ

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΚΕΡΑΜΕΩΣ

*Ἐπιμελητοῦ τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ Μουσείου τῆς Ἐπαγγελτικῆς Σχολῆς,
Ἑταίρου Ἀντεπιστέλλοντος τοῦ ἐν Βερολίῳ Αὐτοκρατορικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου.*

ΣΜΥΡΝΗ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Β. ΤΑΤΙΚΙΑΝ.

1879.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ἐπισκεψάμενος πρὸ τριῶν ἤδη ἐτῶν τὴν Φώκαιαν ἐκινήθην εἰς τὴν μελέτην τῶν κατὰ τὴν περιόδοξον τὸ πάλαι πόλιν ταύτην, τὸ δὲ προῖόν τῶν μελετῶν μου τούτων ἔγνων νὰ μεταδώσω τοῖς φιλογενέσι τῶν ἡμετέρων καὶ τοῖς ἐφιεμένοις νὰ γινώσκωσιν ὅπως δῆποτε τὴν ἱστορίαν τῆς μητροπόλεως τῆς Μασσαλίας.

Εἰς τὴν μελέτην ταύτην οὐ μόνον ἡ περὶ τὴν ἱστορίαν καθόλου ἔφεσις ἀλλὰ καὶ προτροπαὶ σοφῶν ἀνδρῶν λίαν εἰς τοῦτο μ' ἐκίνησαν περὶ πλείστον ποιουμένων τὴν κατὰ μέρη ἐπίγνωσιν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Οἱ πλείους τῶν ὁμογενῶν συνείθισαν νὰ μελετῶσι μᾶλλον τὰ κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα, οἰόμενοι ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς μόνον ἐν αὐτῇ παρήγαγεν ἔργα σπουδῆς ἄξια καὶ μελέτης· τοῦθ' ὕπερ οὐ μόνον σφαλερόν, ἀλλὰ καὶ ἐπιελαβῆς τὰ μάλιστα εἰς τὴν μέλλουσαν τοῦ ἑλληνισμοῦ καθ' ὅλου τύχην.

Τὸ ἀπ' αἰῶνων τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων τῶν καιρῶν ἕνεκα χαλαρωθὲν φιλόπατρι ἀπὸ τριάκοντα ἤδη ἐτῶν ἤρξατο ν' ἀναθρώσκη καὶ βαθμηδὸν ν' ἀναγεννᾶται, ζωπυρούμενον τὸ πλείστον ἐκ τε τῆς διαδόσεως τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ὁσημέραι εἰσαγομένων ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν γνώσεων. Ἡ τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ οἰκούντων ἀδελφῶν διανοητικὴ αὐτῆ κίνησις ἐνδιαφέρει παντὶ Ἕλληνι ὑπὸ τε πολιτικῆν, ἐμπορικῆν καὶ ἐπιστημονικῆν ἔποψιν. Τούτου δ' ἕνεκα ἡ ἡμετέρα προσοχὴ δέον νὰ στραφῇ καὶ πρὸς τὴν χώραν ταύτην, ἐν ἣ μυριάδες ὁμαιμόνων ἀπ' αἰῶνων κατοικοῦσιν, ἰδίαις πειρώμεναι δυνάμεσιν, ἵνα ἀνέλθωσιν εἰς τὸν ἀρχαῖον καὶ εὐκλεᾶ τῆς χώρας πολιτισμόν. Εἰς δὲ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα αἰσθήματος τῶν ἀσιατῶν Ἑλλήνων τὰ μάλιστα συμβάλλεται ἡ τε τῆς ἱστορίας γνῶσις, γεωγραφίας τε καὶ καταστατικῆς τῆς χώρας αὐτῶν.

Τὰ μελετήματα δὲ ταῦτα οὐ μόνον τιμὴν ἐπιφέρουσιν

ἀλλὰ καὶ ἐπωφελῆ καὶ διδακτικώτατα ἀποβαίνουσι τοῖς νῦν τὴν χώραν οἰκοῦσι, πρότυπα εἰς μίμησιν τῶν προγόνων ἀποκείμενα.

*Εὐθεν τοι ὀρμώμενος τὴν ἐπομένην συνέταξα μελέτην, μικρὸν περιέχουσαν μόνον τῆς ὅλης ἑλληνικῆς χώρας. Αὕτη δὲ τριχῇ διαιρεῖται· καὶ πρῶτον μὲν τὰ περὶ τὴν τοποθεσίαν τῆς πόλεως ἐκτίθεται κατὰ τοὺς ἀρχαίους γεωγράφους καὶ ὡς νῦν ἔχει· δεύτερον δὲ κατὰ χρόνον ὅσα περὶ αὐτῆς παρεδόθησαν ἔκ τε τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἐρανισάμενος καὶ ἔκ τῶν νεωτέρων, τῶν δὲ δοκιμωτέρων· τρίτον προσετέθησαν ἀρχαιολογικαὶ τινες πληροφορίες λίαν συμβαλλόμεναι εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαίας αὐτῆς καταστάσεως.

Πηγαῖσιν εἰς τὰ Φωκαϊκὰ ἐχρησάμην τῷ τοῦ F. Thisquen πονήματι¹ περιέχοντι ἀρχαιολογικὰς τὸ πλεῖστον εἰδήσεις, τῆς ἱστορίας μὲν τοι βραχύτατα ἀπτομένῃ, ἥτοι μέχρις οὗ ἡ Φώκαια ὑπὸ Ῥωμαίοις ἐγένετο.

*Ἰνα δὲ καὶ τὸν χώρον, ἐν ᾗ ἡ Φώκαια ἴδρυται σαφέστερον δείξω, ἐν τέλει τοῦ βιβλίου καὶ χάρτην προσεθέμην ἐκτυπωθέντα ἐν Ἀθήναις καὶ σχεδιασθέντα ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα πολυμαθοῦς καθηγητοῦ Georges Weber, ᾧ πολλὰς διὰ τοῦτο τὰς χάριτας ὀφείλω. Δημοσίᾳ δὲ ἐκφράζω εὐχαριστίας καὶ τῷ Ἀθήνησι « Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Παρνασσῶ », εὐμενῶς ἀπεδεξαμένῳ ἐν τῷ ὁμωνύμῳ αὐτοῦ περιοδικῷ ὅσα πρότερον περὶ Φωκαίας ἀπέσταλκα.

Ἐν Σμύρῃ κατὰ Ἀπρίλιον τοῦ 1879.

A. Π. Κ.

1. Phocæica, dissertatio philologica. Bonnæ, 1843.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ.

Ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων τῆς Ἰωνίας πόλεων δύο μόνον ἠξιώθησαν νὰ ἀκμώσωσιν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν θέσεως καὶ νὰ διατηρήσωσι μετὰ πολλῶν αἰῶνων καταστροφῶς καὶ βαρβάρων ἐπιδρομῶς τὸ ὄνομα καὶ τὸν ἀρχαίον ἐμπορικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα. Καὶ πράγματι ὄχι μόνον ἡ Σμύρνη ἴδρυται ἐφ' ἣ θέσει ᾧκοδομήσεν αὐτὴν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ παλαιὰ Φώκαια κείται ἐπὶ τῶν αὐτῶν θεμελίων, ἐφ' ὧν καὶ πρὸ τρισχιλίων ἐτῶν περίπου οἱ πρῶτοι αὐτῆς ἐξ Ἑλλάδος ἴδρυται ᾧκοδομήσαντο τὰς ἑαυτῶν ἐστίας. Καὶ ἡ μὲν Σμύρνη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐξακολουθεῖ οὕσα κέντρον ἐμπορίου, ἡ δὲ Φώκαια ἀπὸ τῆς περδικῆς κατακτήσεως διέσωσε μέχρι τοῦ νῦν τὴν περὶ τὰ ναυτικὰ κλίσιν τῶν ἑαυτῆς κατοίκων, οἵτινες καὶ νῦν πειρῶνται νὰ ἰδρύσωσιν ἀξιόλογον ναυτικὴν πρὸς μεταφορὰν τῶν προϊόντων τῆς πόλεως τῶν καὶ εἰσαγωγῆν τῶν ἀναγκασιούτων αὐτῇ ἐμπορευμάτων.

Τοῦτο εἶναι δύμπτος περιεργὸς καὶ ἐνταυτῷ

ἀξία μελέτης, διότι ἐνὸ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ τῆς Ἰωνίας πόλεις ἐξηφανίσθησαν καὶ ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτῶν ὑψοῦνται μὲν σήμερον ταπειναὶ καὶ ἔλειναι κῶμαι ὑπὸ ξενικὸν καὶ βαρβαρόφωνον ὄνομα, ὀκισμένα δὲ ἐκ νεωτέρων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων ἀποίκων, μόνον αἱ δύο αὐταὶ πόλεις παρουσιάζονται εἰς τοὺς περιηγητὰς τῆς ἀσιατικῆς Ἑλλάδος ὡς μαρτύρια τοῦ ἀρχαίου ἰωνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ παλαιὰ Φώκαια ἴδρυνται σήμερον ἐφ' ἧς θέσεως περιέγραψεν αὐτὴν ὁ Λίβιος ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς¹. Ἄκρα πετρώδης ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς ἡπείρου εἰσχωρεῖ εἰς τὸν κυκλοτεροῦ φωκαϊκὸν κόλπον καὶ διαχωρίζει αὐτὸν εἰς δύο λαμπροὺς λιμενίσκους, ὧν ὁ μὲν πρὸς νότον καλεῖται σήμερον Μεγάλος Γιαλός, ὁ δὲ πρὸς βορρᾶν Μικρὸς Γιαλός. Κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Λίβιου ὁ πρῶτος ἐκαλεῖτο Ναύσταθμον, ἦτο δὲ ἀρκούντως εὐρύχωρος καὶ ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ ἐν ἀσφαλείᾳ πολλὰ πλοῖα. Τοῦτ' αὐτὸ γίνεται καὶ σήμερον ἐν τῷ λιμένι τούτῳ, ἐν ᾧ τὰ πλείονα φωκαϊκὰ καὶ ξένα πλοῖα ἀγκυροβολοῦσι καὶ παραλαμβάνουσι τὰ ἐξαγόμενα τῆς πόλεως ἐμπορεύματα, διότι εἰς τὸν μυχὸν αὐτοῦ, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, καὶ σήμερον ὑπάρχει τὸ διοικητήριον, τὸ τελωνεῖον καὶ τὰ κυριώτερα ἐμπορικὰ καταστήματα. Τοῦ ἑτέρου λιμενίσκου τὸ ἀρχαῖον ὄνομα ἦν Λαμπτήρ, ἔνεκα τοῦ ἐν τῷ μυχῷ αὐτοῦ ὑπάρχοντος ἴσως φάρου διότι ἀληθῶς, ἔνεκα τῆς πετρώδους ἐκείνης ἀκρας τῆς εἰσχωρούσης εἰς τὴν θάλασσαν, εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος

1. Livius, XXXVII, 31. «In sinu maris intimo posita haec urbs est, oblonga forma. Duum milium et quingentorum passuum spatium murus amplectitur coit; deinde ex utraque parte in artio-rem velut cuneum: Lamptera ipsi appellant. Mille et ducentos passus ibi latitudo patet; inde in

altum lingua mille passuum ex-currens medium fere sinum velut nota distinguit, ubi cohaeret fau-cibus angustis, duos in utramque regionem versos portus tutissimos habet. Qui in meridiem vergit, Naustathmon ab re appellant, quia ingentem vim navium capit; alter prope ipsum Lamptera est.»

ἢ ἐν καιρῷ ζοφερῶς καὶ ἀβελήνου νυκτὸς ἀγκυροβόλησις ξένου ἐν αὐτῷ πλοίῳ, καὶ πολὺ πιθανὸν φαίνεται, ὡς ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ λιμενίσκου θυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Φωκαεῖς εἶχον ἀνηρημένον λαμπτήρα καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ λίθου ἐκείνου τοῦ καλουμένου Τζουνουκ-Τασσί, τοῦ ἐπικειμένου τῷ λιμένι τούτῳ, οὗτινος ὁ μυχὸς εἶχε πλάτος χιλίων καὶ διακοσίων ρωμαϊκῶν βημάτων. Τὴν ἀρχαίαν ταύτην καταμέτρησιν τοῦ μυχῷ δύσκολον εἶναι νὰ ἐξακριβώσωμεν σήμερον, διότι μικρὸν κατὰ μικρὸν τοσοῦτον ἐσμικρύνθη ἐκ τῆς νοτίας καὶ ἀνατολικῆς αὐτοῦ πλευρᾶς, ἔνεκεν τῆς ἀδιαλείπτως διαχεομένης καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ἐπιωρευμένης παντοδαπῆς ὕλης, ὥστε ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ γωνίας μεγάλη ἔκτασις ἀπεχερσώθη. Καὶ φόβος ὑπάρχει μήπως ἔνεκεν ἀμελείας καὶ ἀκηδείας τῶν ἐκεῖ ἀρχόντων ἀποχερσώθῃ τελείως ἐν τῷ μέλλοντι ὁ μυχὸς τοῦ λαμπροτάτου τούτου λιμενίσκου, τοῦ ὑπὸ φυσικὴν καὶ ἐμπορικὴν ἔποψιν ἐπωφελεστάτου εἰς τε τοὺς κατοίκους καὶ τὴν πόλιν.

Κατὰ τὸ ζῶμιον τοῦ φωκαϊκοῦ κόλπου ὑπάρχει ἕτερος λιμὴν μεταξὺ τοῦ Κάστρου καὶ τῶν Μύλων, καλούμενος Μουσῆ καὶ χρησιμεύων κυρίως ὡς καταφύγιον τῶν ἐν καιρῷ τρικυμίας διαπλεόντων τὴν φωκαϊκὴν θάλασσαν¹. Ἐν γένει εἰπεῖν ἅπας ὁ κόλπος τῆς Φωκαίας θεωρεῖται ἀσφαλδέτατος, διότι τὰ ἐν αὐτῷ προδοριζόμενα πλοῖα προφυλάττονται ἀφ' ὄλων τῶν ἀνέμων ἐκτὸς τοῦ δυτικῆ. Ἡ ἀσφάλεια δὲ αὕτη προέρχεται ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἐκ τῶν περὶ τὸ ζῶμιον ὑπαρχουσῶν νήσων, ὧν ἡ πληθιστάτη πρὸς τὴν Φώκαιαν καλεῖται σήμερον Ἄγ. Γεώργιος, διότι ἀπὸ τῶν βυζαντιακῶν χρόνων τελείται ἐπ' αὐτῆς ἐνιαυσίως μικρὰ πανήγυρις πρὸς τιμὴν τοῦ μεγαλομάρτυρος τούτου, καίτοι ἡ ἐπισημοτέρα τελεῖται ἐπὶ τῆς ἡπείρου,

1. Παρ' Ἡροδότῳ I, 80 κα- Παρεκβ. εἰς Διον. 830, ἡ τῆς λείται αὕτη θάλασσα κατὰ Φωκαίας θάλασσα. Βλ. Μῦλ- Φωκαίην.—Πρβλ. Στράβ. 13, 1er Geogr. minores II, σ. 364. 626.— Παρ' Εὐσταθίῳ δὲ ἐν

ὄπισθεν τῶν φωκαϊκῶν κήπων· εἶναι δὲ αὕτη μικρὰ μὲν ἀλλὰ μαγευτικὴ, καὶ τούτου ἕνεκεν οἱ ἀρχαῖοι Φωκαεῖς εἶχον κατακοσμήσει αὐτὴν διὰ ναῶν καὶ ἀγαλμάτων, τελοῦντες κατ' ἔτος καὶ τινὰς βακχικὰς πανηγύρεις· ἐκάλουν δὲ αὐτὴν Βακχεῖον, διότι ἴδρυντο ἐπ' αὐτοῦ ἱερὸν τοῦ Διονύσου, ὃν ἀντικατέστησε κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἐποχὴν ὁ Ἅγιος Γεώργιος¹.

Γενομένου λόγου περὶ τῆς μικρᾶς ταύτης νήσου ἀναγκαῖον νομίζομεν νὰ ἀναφέρωμεν τινὰ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὴν Φωκαϊκὴν θάλασσαν, διότι μέχρι σήμερον δὲν ἔτυχον τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ ἐρευνῆς· ἄλλως δὲ οὐ μόνον τὸ ἀρχαῖον γενικὸν αὐτῶν ὄνομα ἀγνοεῖται ὑπὸ τῶν περιηγητῶν καὶ γεωγράφων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἰδιαίτερα αὐτῶν ὀνόματα ἀποδίδονται εἰς ἑτέρας νήσους κειμένας νοτιώτερον.

Πρὸς δυσμὰς τοῦ Βακχεῖου ὑπάρχει μικροτέρα νήσος καλουμένη σήμερον Ὀγλάκ τουρκικτὶ, ἣν πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν ὡς τὴν ἀρχαίαν Ἐλαιουσαν, διότι ὁ Πλίνιος καταλέγων τὰς νήσους ταύτας ἀναφέρει αὐτὰς ὀνομαστὶ κατὰ τάξιν ἀρχόμενος τῆς Καρτερίας². Πρὸς βορρᾶν τοῦ Ὀγλάκ κείται ἡ μεγαλειτέρα τῆς Φωκαϊδος νήσος, καλουμένη σήμερον Μεγάλο-Νησί, Δρεπάνι δὲ ἡ Φαλλίδα ἕνεκα τοῦ σχήματος τῆς πρὸς νότον στενῆς

1. Livius, XXXVII, 21. «Inde Phocæam petentes ad insulam quam Bacchium vocant, imminet urbi Phocæensium — appulerunt, et quibus ante abstinerant templis signisque.» — Ὁ Πλίνιος V, 31 καλεῖ αὐτὴν Bacchina. — Ἐκ τῶν νεωτέρων δὲ περιηγητῶν ποιοῦσι μνείαν τῆς νήσου ὁ Coronelli ἐν τῷ Isolario τῷ ἐκδοθέντι τῷ 1696 τόμ. I, σ. 272. — Dapper, Description des îles de l'Archipel, Amsterdam, 1703 σ. 241. — Chandler, Travels in Asia Minor, σ. 76. — Chishull, Travels in Turkey,

σ. 32. — Le Bruyn, Voyag. I, σ. 528.

2. Plinius V, 31 38, «Juxta Zmyrnam sunt Peristerides, Carteria, Alopece, Elaussa, Bacchina, Pystira, Crommyonesos, Megale.» Τὸ τελευταῖον ὄνομα ἐν νεωτέρῳ ἐκδόσει τοῦ Πλινίου πρέπει νὰ τεθῆ πρὸ τοῦ τῆς Alopece, ἴσως συνέβη τοῦτο ἐξ ἀπροσεξίας τῶν ἀντιγραφῶν τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου τοῦ συγγραφέως. Ὁ Ch. Texier ἐσφαλμένως ἀποδίδει τὸ ὄνομα τῶν Περιστερίδων εἰς τὰς νήσους τῶν Κλαζομενῶν. Bl. Asie Mineure. Paris, 1862 σ. 370.

γῆς, τῆς ἀντικρουσίσης τῷ Κάβο-Τσαρπᾶν. Οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν αὐτὴν προσηκόντως Ἀλωπεκὴν, ἅπασαν δὲ τὴν νήσον ὠνόμαζον Μεγάλην. Βορειότερον ταύτης κείται μικροτέρα νήσος καλουμένη τουρκικτὶ Χαῖροσίς. Ἐχει σχῆμα ἰχθυοειδὲς καὶ εἶναι ἡ πρώτη τῶν φωκαϊκῶν νήσων, ἣν ἀπαντῶμεν ἐρχόμενοι ἐκ βορρᾶ. Ἀνεμφιβόλως δὲ αὕτη εἶναι ἡ Καρτερία τῶν ἀρχαίων, περὶ ἧς ἄξιον παρατηρήσεώς ἐστίν ὅτι καὶ ὁ ἀπέναντι αὐτῆς λιμὴν ἐκαλεῖτο πληθυντικῶς Καρτέρια. Ἐν αὐτῷ κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἠγκυροβόλησεν ὁ στόλος τῶν Λακεδαιμονίων πλέων εἰς Ἀργεννουσᾶς, καὶ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου, ἠριστοποιήσαντο οἱ ἐπιβαίνοντες¹. Καὶ σήμερον οὐ μόνον ὁ λιμὴν οὗτος καλεῖται ταύτωνύμως ὑπὸ τῶν Φωκαέων, ἀλλὰ καὶ μεγάλη ἔκτασις γῆς καταφύτου ὑπὸ ἀμπελώνων καλῶς τε καὶ ἐπιμελῶς καλλιεργουμένων.

Αὐταῖ εἰσὶν αἱ κυριώτεραι νῆσοι τῆς Φωκαίας, ἃς περιγράφει καὶ ὁ Πλίνιος κατὰ σειρᾶν. Εἰς τὸ τέλος τῆς ἀναγραφῆς αὐτοῦ σημειοῦνται δύο ἕτεραι νῆσοι ἡ Pystira καὶ ἡ Crommyonesos, περὶ ὧν οὐδὲν βέβαιον δύναμεθα νὰ ἀναφέρωμεν· ἀλλ' ἴσως ἡ μὲν πρώτη ἐστὶν ἡ νῦν καλουμένη Πῆτα, κειμένη ἀπέναντι τῆς τοποθεσίας τοῦ Μεγάλου Μερδινάκι, ἡ δὲ ἑτέρα ὁ Κολορριζίτης, νησίδιον κείμενον μετὰξὺ τῆς Ἀλωπεκῆς καὶ τῆς παραλίας τοῦ μικροῦ Μερδινάκι².

Ἄπεσαι ὁμοῦ αἱ προειρημέται νῆσοι ἐκαλοῦντο Περιστερίδες, αἵτινες ὑπὸ τῶν μη σπονδαβάντων αὐτὰς ἐπιτοπίως ἐτίθεντο ἕξωθεν τοῦ λιμένος τῆς Σμύρνης,

1. Θουκυδίδου H', 101. «... ἐν ἀριστέρῃ τὴν Λέσβον ἔχοντες ἔπλεον ἐπὶ τὴν ἠπειρον καὶ προσβαλόντες τῆς Φωκαϊδος ἐς τὸν ἐν Καρτερίῳ λιμένα καὶ ἀριστοποιησάμενοι, παραπλεύσαντες τὴν Κυμαίαν δειπνοποιοῦνται

ἐν Ἀργεννουσαῖς τῆς ἠπειρου, ἐν τῷ ἀντιπέρας τῆς Μυτιλήνης.»

2. Ἡ νηὶς αὕτη ἐλησμονήθη νὰ σχεδιασθῇ ἐπὶ τοῦ ὀπισθεν τοῦ παρόντος βιβλίου ὑπάρχοντος χάρτου τῆς Φωκαίας.

ἔνθα ὑπάρχουσι τησίδια τινὰ καλούμενα σήμερον Ἐγγλεξονήσια¹, κατὰ παραφθορὰν τοῦ ὀνόματος Κλαζομενήσια². διότι ἐπὶ τινος αὐτῶν, τοῦ πληθειέροντος πρὸς τὴν ἠπειρον, ἀνίδρυντο αἱ Κλαζομεναί, πόλις κειμένη κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν ἐπὶ τῆς ἐρυθραϊκῆς χειρῶν, παρὰ τὸ Χύτριον³.

Ἡ Φωκαία περιβάλλεται ὑπὸ σειρᾶς ὄρεων, ἅτινα εἰς τὰς πρὸς τὸν κόλπον κατοφερείας τῶν σχηματίζουσι μνηοειδῆ πεδιάδα ἐκτεινομένην ἀπὸ τῆς θέσεως Παβαλῆ μέχρι τοῦ Λουτροῦ⁴. Καὶ ἡ μὲν πρὸς νότον σειρὰ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ στενοῦ δι' οὗ διέρχεται ἡ πρὸς Μαινομένην ὁδὸς καὶ λήγει εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Μουσῆ ἔνθα καὶ διασχίζεται εἰς δύο κλάδους, ὧν ὁ μὲν λήγει εἰς τοὺς Μύλους, ὁ δὲ εἰς τὸ Κάστρον, ὅπερ κατὰ

1. Οἱ Γάλλοι μεταφραστοὶ τῆς τοῦ Chandler περιηγήσεως J. P. Servois καὶ B. du Bocage, ἐν τόμῳ I, σ. 414 ἐσφαλμένως ἀποδίδουσιν εἰς τὰς φωκαϊκὰς ταύτας τήσους τὸ ὄνομα τῶν Μυρμίγγων, ἐνῶ οὗτοι σκόπελοι ὄντες κείνται νοτιώτερον αὐτῶν, σχεδὸν περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἐρμου, καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων διατηροῦσιν εἰσέτι τὸ ὄνομά των.

2. Ἡ δημῶδης αὕτη παραφθορὰ ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπὸ τὰς ἀρχαίας τῆς συστάσεως τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Ὁ ἐπισκοπικὸς κατάλογος τοῦ Ἐπιφανίου ἀναγράφει τὴν ἐπισκοπὴν τῆς πόλεως ὑπὸ τὸ δημῶδες ὄνομα Ἐκλυζομενινῶν. G. Parthey, Hierocles σ. 155, 115.

3. Ὁ κ. Ἀριστ. Μ. Φοντριέρ τίθει τοῦτο ἐπὶ τῆς θέσεως Πιοτὰ τῶν Βουρλών. Βλ. Ὁμήρου τόμ. V, σ. 469—71. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ παρὰ Στε-

φάνφ τῶ Βυζαντίφ διασωθεῖσα γραφὴ Χυτὸν εἶναι προτιμότερα τῆς τοῦ Στράβωνος, καλοῦντος αὐτὸ Χύτρον· διότι ἱστορικῆς τις ἀλλ' ἑλληνικῆς κατὰ δυστυχίαν ἐπιγραφὴ εὐρεθεῖσα ἐν Ἀθήναις καὶ δημοσιευθεῖσα ὑπὸ Ulr. Koehler ἐν Corp. Inscr. Att. II, par. I, σ. 423 ἀναφέρει πάντοτε Χυτὸν.

4. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ γεωλόγου W. Hamilton ἐν Researches in Asia Minor I, σ. 60 τὰ ὄρη ταῦτα εἶναι ἠφαιστογενῆ, συνιστάμενα κυρίως ἐκ σκληροῦ τραχύτου. Ποβλ. P. de Tchihatcheff, Asie Mineure. Géologie I, σ. 69—78. Ἐκ τῶν ὄρεων τούτων ἐξάγεται ἡ κοινῶς καλουμένη Φωκιανὴ πέτρα, ἥς μεγάλη κατανάλασις γίνεται ἐν Σμύρνη. Τοῦτ' αὐτὸ ἐγένετο καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὡς ἀποδεικνύουσι δύο ἐπιγραφαὶ ἐκδοθεῖσαι ἡ μὲν ἐν Μουσείῳ καὶ Βιβλιοθήκῃ II, σ. 48 ἀρθ. εῖς, ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Ἐαρινῶ ἐν Ὁμήρῳ, τόμ. VI, σ. 101.

τὴν κατοχὴν τῶν Γενονησίων προεφύλαττε ἀπὸ τῶν ἐχθρικών πλοίων τὸν κόλπον τῆς Φωκαίας καὶ τὰς περὶ αὐτὴν κτίσεις αὐτῶν. Ἀπαβα ἡ νοτιὰ αὕτη σειρὰ ἔχει τρεῖς κορυφάς, ὧν ἡ μὲν πρὸς τὸ Μουσῆ καλεῖται Προφήτης Ἠλίας, ἡ μεσαία Ἅγιος Ἰσίδωρος καὶ ἡ πρὸς τὴν προορηθεῖσαν ὁδὸν Ἀναφανῆ, ἐφ' ἧς ὑψοῦνται καὶ ἀνεμόμυλοι τινες ἀπὸ τριακοσίων περίπου ἐτῶν¹. Ἡ ἀνατολικὴ σειρὰ ἄρχεται ἀπὸ τῆς Ἀναφανῆς καὶ λήγει ἐκτεινομένη μέχρι τῆς Νέας Φωκαίας, σχηματίζουσα ὑψηλὰς τινὰς κορυφάς. Τὸ νότιον αὐτῆς τμήμα καλεῖται Γιακῆς, τὸ δὲ βόρειον Ἐρκέζ-ἄγρια.

Τὰ ἔρεπια τῆς ἀρχαίας Φωκαίας εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κεκασμένα καὶ ὡς ἐκ τούτου οὐ μόνον ἡ τοπογραφία αὐτῆς καθίζεται ἀτελής, ἀλλὰ καὶ πολεμικὰ τινὰ γεγονότα λαβόντα χώραν ἐν αὐτῇ τε καὶ περὶ αὐτὴν οὐδόλως ὀρίζονται. Ἡ θέσις τοῦ ἀρχαιοτάτου ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς εἶναι εἰσέτι ἄγνωστος, ὡς ἐπίσης καὶ ἅπασα ἡ περιφέρεια τοῦ περιουκλουμένου αὐτὴν τείχους, τοῦ ἀνεγερθέντος κατὰ τὴν περδικὴν ἐπιδρομὴν τῆ ἀδρᾶ δαπάνῃ τοῦ τότε φιλέλληρος βασιλέως τῆς Ἰσπανίας Ἀργανθωνίου. Τὸ τεῖχος τοῦτο κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου εἶχεν ἑκταδὶν οὐκ ὀλίγων σταδίων καὶ ἦτο τετειχισμένον διὰ λίθων μεγάλων καὶ εὖ συνηρμοσμένων². Μόνον δὲ ἡ θέσις τῆς ἀκροπόλεως εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ, καθότι ἀρχαιοτάτα τινὰ θεμέλια διατηροῦνται εἰσέτι ἐπιφέροντα βυζαντινάς, ἰταλικὰς καὶ τουρκικὰς οἰκοδομήσεις. Ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης ἴδονται σήμερον κατὰ μὲν τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν ἄκραν αἱ τουρκικαὶ οἰκίαι, κατὰ δὲ τὰ ἐπίλοιπα μέρη αἱ ἑλληνικαί. Ἐρεπία ὑπάρχουσι καὶ εἰς τοὺς κήπους, περὶ τὸν Μάλ-τεπὲν καὶ μέχρι τοῦ ναῖδριου τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐγένοντο ποτὲ ἀνασκαφαὶ συστηματικαὶ ἀδυνατοῦμεν νὰ ὀρίσωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τίνων οἰκοδομῶν λείψανά εἶδιν.

1. Οἱ μῦλοι οὗτοι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Isolario I, σ. 272. εἰκονισμένοι καὶ ἐν τῷ χάρτῃ τοῦ 2 Ἡροδότου I, 163. Coronelli, δημοσιευθέντι τῷ 1696

Ἡ Παλαιὰ Φώκαια συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς μεσογείου διὰ δύο ὁδῶν, ὧν ἡ μὲν πρὸς βορρᾶν, καλουμένη Λρόμος τῆς Καρτέρας, φθάνει εἰς Νέαν Φώκαιαν, ἡ δὲ πρὸς ἀνατολὰς διερχομένη διὰ τῆς Ἀναφανῆς καὶ Γιακᾶ καὶ Πελεκητῆς ἄγει εἰς Μαινομένην. Τὰ κτήματα τῶν νῦν Φωκαίων ἐκτείνονται μέχρι τοῦ Ἐρμιου, κυρίως δὲ ὑπάρχονσι πρὸς δυσμὰς μὲν παρὰ τὸν λιμένα τῆς Ἀγοῖας, Σακιτζί, Φανάρι, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου κεῖνται σκοπέλοι ἐπικινδυνωδέστατοι καλούμενοι Μύρμηκες¹, εἰς Βάρην² καὶ Λεδελέργια. Πρὸς ἀνατολὰς δὲ ὀπίσθεν τοῦ ὄρους Ἐρκίτς-ἀγίλια, εἰς Βάρ-ἀρασί, καὶ εἰς τὰς πρὸς βορρᾶν δυτικὰς παραλίαις Μαρμαρόγωνα, Μικρὸν Μερδινάκι, Μεγάλον Μερδινάκι καὶ Καρτέρια. Ἐν γένει εἰπεῖν αἱ κτήσεις αὐτῶν ἐκτείνονται μέχρις οὗ καὶ αἱ τῶν ἀρχαίων προγόνων των, οἵτινες ἐκάλουν ἄπαθαν τὴν γῆν ταύτην Φωκαῖδα ἢ Φωκαϊκὴν χώραν, ἣτις μέχρι σχεδὸν τῆς Νέας Φωκαίας ἀπετέλει τὸ ὄριον τὸ διαχωρίζον τὴν Ἰωνίαν ἀπὸ τῆς Αἰολίδος³.

1. Plinius V, 38 « nunc in extremo sinu Myrmece scopuli. »

2. Ἐν τινι χρυσοβούλῳ τοῦ αυτοκράτορος Ἰωάννου Βατάτζη ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὸν 13 αἰῶνα τὸ χωρίον Βάρη, ἦτοι τὰ Μῆλα, ὑπήγετο ἄλλοτε εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα ἐδαφῆθη εἰς τὴν ἐν Σμύρνῃ μονὴν τῶν Λέμβων. Ἐν τῷ χρυσοβούλῳ τούτῳ ἀναφέρονται ὀνομασίαι καὶ ἄπαρτες οἱ ἐκεῖ τότε

προκαθήμενοι πάροικοι. Τὰ αὐτὰ συντομώτερον ἐπαναλαμβάνονται καὶ ἐν ἐτέρῳ χρυσοβούλῳ τοῦ Βατάτζη καὶ Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Παλαιολόγου. Βλ. Miklosich καὶ Mueller, Acta et diplomata monasteriorum I. σ. 13—32.

3. Στραβ. 646. « Μετὰ δὲ Σμύρναν αἱ Λεῦκαι πόλις... Μετὰ δὲ Λεύκας Φώκαια ἐν κόλπῳ... Εἶθ' οἱ ὄροι τῶν Ἰώνων καὶ τῶν Αἰολέων. » Περβλ. 582, 632—33.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΦΩΚΑΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ.

§ 1. Περὶ τῶν ἀρχαιοτάτων κατοίκων τῆς Φωκαίας οὐδεμία εἰδησις δώζεται, τῶν περιωθέντων συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος μαρτυρούντων μόνον περὶ τῶν πρὸ τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας κατοικιδάντων Λελέγων¹. Ἐκ πολλῶν ὅμως δεδομένων, ἅτινα ἢ νεωτέρα ἐπιστήμη κατατάσσει εἰς τὴν προϊστορικὴν ἀρχαιολογίαν, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἡ θέσις τῆς πόλεως ταύτης κατοικεῖτο καὶ κατὰ τὴν νεολιθίνην καὶ ὀρειχαλκίνην καλουμένην ἐποχὴν, καθ' ἣν λαὸς τις κατοικεῖ ἐν πάσῃ τῇ ἀδιατικῇ χερσονήσῳ μὴ διακεκομμένος εἰσέτι εἰς κεχωρισμένας φυλάς καὶ ἐθνότητες καὶ ὅστις ἐν πάσῃ πιθανότητι εἰκάσεται ὅτι ἦν ὁ φρυγικός, ἐκ τοῦ ὁποίου παρήχθησαν

1. Στραβ. XIV, 632.

πολλά μετὰ ταῦτα ἔθνη τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας¹. Τὴν ὑπόστασιν τοιαύτης παναρχαίας ἐποχῆς ἐμπεδοῦσι διάφοροι περὶ τὴν Φωκαίαν θῆσεις, καθὼς καὶ λίθινα ἐργαλεῖα ἀνευρισκόμενα ἐν σπηλαίοις καὶ χαράδραις. Ἐπὶ δὲ τῶν πρὸς τὴν θάλασσαν χαμηλοτάτων κατοφερειῶν τῶν φωκαϊκῶν ὄρεων καὶ ἰδίως τῆς ἀνατολικῆς σειρᾶς, ἐκτείνεται ἡ θῆσις ἀληθοῦς πόλεως τῶν προϊστορικῶν χρόνων περιλαμβάνουσα πλείστους ἐν τοῖς βράχοις λελαξευμένους τάφους διαφόρου μεγέθους· παράκεινται δὲ αὐτοῖς ἕτεροι βράχοι ὑψηλοὶ χρησιμεύσαντες ἴσως ὡς κατοικίαι τῶν πρώτων ἐκείνων Φρυγῶν, διότι ἐπ' αὐτῶν ὑπάρχουσι κανονικῶς λελαξευμένα τινὰ ἐδῶλια, μικραὶ νύμφαι καὶ ἄλλα οἰκιακὰ κατασκευάσματα, ὧν ἡ ἐργασία ἀποδεικνύει τὸν κατασκευάσαντα λαὸν ἀρκούντως προκεχωρημένον. Τὴν ἀρχικὴν δὲ ταύτην ἀνάπτυξιν ἔτι ἐναργέστερον δεκνύει ὁ ἀπέναντι τῶν εἰρημένων λαξευμάτων εἰρισκόμενος τάφος, ὁ καλούμενος νῦν ὑπὸ τῶν Φωκαίων Λοντροῦς καὶ συνιστάμενος ἐκ δύο δωματίων διγκοινωνούντων ἀλλήλοις διὰ στενῆς θύρας καὶ λελαξευμένων ἐν τῷ βουνῷ μετ' ἐπιτηδειότητος. Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον ἀξιοθαύμαστον μνημεῖον τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς εἶναι ἡ νῦν καλουμένη Πελεκητή, ἀπέχουσα τῆς Φωκαίας ὑπὲρ τὴν μίαν ὥραν, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς Μαινομένην. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο εἶναι τάφος μονολίθου σχήματος πρωτοφανοῦς, μὴ ἀπαντῶντος εἰς τὰ μέχρι σήμερον γνωσθέντα ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς ἀδιατικῆς Ἑλλάδος². Κείμενος δὲ ἐπὶ γηλόφου καὶ

1. Περὶ τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὑπάρξεως τῆς λιθίνης ἐποχῆς δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ συμβουλευθῇ τὸ ἡμέτερον φυλλάδιον «*Ἡ λιθίνη ἐποχή ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ*». Σμύρνη 1875, » καθὼς καὶ τὴν διατριβὴν τοῦ κ. A. Martin, Note sur quelques restes de l'âge de la pierre en Anatolie, ἐκδοθεῖσαν ἐν Revue archéologique. Paris,

1877. Τοῦ ἡμετέρου φυλλάδιου κριτικῆς ἀνάλυσις ὑπὸ τοῦ κ. A. Dumont ἐδημοσιεύθη ἐν Rev. Arch. 1876 σ. 189—90.

2. Τοῦ τάφου τοῦτου σύντομος περιγραφή μετὰ σχεδίασματος ἐδημοσιεύθη ἐν «*Μουσείῳ καὶ Βιβλιοθήκῃ*» II, σ. 109. πιν. α'. καὶ β'. Τὸ αὐτὸ σχεδίασμα ἀναδημοσιεύεται καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος βιβλίου.

λελαξευμένος ἐπὶ πλανήτου μονολίθου φωκαϊκοῦ, μετεκτοπισθέντος ἐν ἐποχῇ ἀναμορφώσεως τῆς χώρας ταύτης ἐκ τῶν περικυκλούντων αὐτὸν ὄρεων, ἔχει μῆκος ἐντὲα μέτρων, πᾶχος ἐνὸς καὶ ἡμίσεως καὶ ὕψος περὶ τὰ ὀκτὼ μέτρα. Ὁ ὄγκος οὗτος, σχήματος παραλληλεπίπεδου, ὑψοῦται ἐκ τοῦ ἐδάφους περὶ τὰ τρία μέτρα· δυνάμεθα δὲ νὰ ἀναβῶμεν ἐπ' αὐτοῦ ἐκ τῆς νοτίας πλευρᾶς, ἣτις ἐστὶν ἀκανονίστως λελαξευμένη. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς λελάζονται ἐν τετραγώνῳ ἐπιμήκει παστός, οὗ ἡ τετράγωνος πλευρὰ διαιρεῖται διὰ καθέτων ἀλλήλαις ἀναγλύφων στηλῶν εἰς τετραγωνικά τετμήματα· ἐπὶ δὲ τῆς βορείου πλευρᾶς ὑπάρχει ἡ εἰς τὸν τάφον εἴσοδος, ἣν κάμπτοντες ὀλίγον, ἰσάμεθα πρὸ εὐρυχώρου δωματίου ἔχοντος σχῆμα κύβου πλευρᾶς τεσσάρων μέτρων· ἀνωθεν δὲ τοῦ μονολίθου τούτου ὑψοῦται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἕδρας ἐξοχὴ σχήματος ὀρθογωνίου παραλληλεπίπεδου ὕψους δύο σχεδὸν μέτρων, λελαξευμένη ἐπὶ βάσεως τετραγώνου, ἐχούσης ἀνὰ δύο βαθμίδας ἐφ' ἐκάστου μέρους· ἐπὶ τούτου δὲ πάλιν μικρότεραι βαθμίδες ἀνὰ δύο εἰς ἐκάστην πλευρὰν φέρουσι τὸν ἀναβάτην εἰς τὸ ὑψηλότατον σημεῖον τοῦ μονολίθου.

Πότε καὶ τίνι τρόπῳ ἐξηφανίσθη ἐκ τῶν μερῶν τούτων ὁ ἀρχαιότατος ἐκεῖνος φρυγικὸς λαός, οὐτινος τοσαῦτα μέχρι σήμερον διεσώθησαν μνημεῖα, διατελεῖ ἄγνωστον. Εἰκάζεται δὲ ὅτι ἕνεκα τῆς μετὰ ταῦτα ἐλεύσεως τοῦ πολεμικοῦ τῶν Δελγῶν ἔθνους, τινὲς μὲν ἀποδιωχθέντες ἠναγκάσθησαν νὰ διευθυνθῶσι πρὸς τὴν μεσόγειον, ἄλλοι δὲ νὰ συμμυγῶσι καὶ ἐξομοιωθῶσι μετὰ τῶν νέων κατακτητῶν. Ἀλλὰ καὶ οἱ Δέλεγες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διαμείνωσιν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον, καθότι μετὰ μικρὸν ἀπεδιώχθησαν καὶ οὗτοι, κατασχόντων τὴν Φωκαίδα τῶν Αἰολέων¹.

1. Ἡ εἰς Μ. Ἀσίαν αἰολικὴ ἀποικία ἐγένετο τῷ 1054 κατὰ τοὺς χρονολογικοὺς πίνακας τοῦ Carl Peter ἐκδοθέντας ἐν Χάλλῃ τῷ 1866. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πινάκων τούτων προστιθέμεθα καὶ τὰς λοιπὰς χρονολογικὰς σημειώσεις τοῦ ἡμετέρου ἔργου.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ οὗτοι περὶ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα ἀπεπειράθησαν νὰ ἐπεκτείνωσι τὰς κτήσεις αὐτῶν καὶ νοτιώτερον τῆς Συρίας, ἔτερα τότε ἑλληνικὴ ἀποικία, ἡ ἰωνικὴ, ἤρξατο περιστέλλουσα τὴν χώραν αὐτῶν βαθμῶδ' ἕως τῶν ὄριων τῆς κυμαϊκῆς γῆς. Οἱ Ἴωνες ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Κόδρου ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ ἀπὸ Μιλήτου μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἐρμου παραλίᾳ καταλαμβάνοντες τὰς πόλεις τῶν Καρῶν καὶ Δελγῶν. Πολλὰ πόλεις τῆς Ἰωνίας ἀναφέρονται ὡς προϋπάρχουσαι τῆς ἰωνικῆς ἀποικίας, δύο δὲ μόνον ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ θεωρῶνται ὡς ἰωνικαὶ ἀνεκὰθεν, αἱ Κλαζομεναὶ καὶ ἡ Φώκαια¹.

Κατὰ τὸν Πανδανίαν οἱ κάτοικοι τῆς Φωκαίας καταγόονται ἐκ τῶν λαῶν τῆς Φωκίδος, οἵτινες, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Φιλογένους καὶ Δάμωνος,² ἤκολούθησαν τοὺς Ἴωνας εἰς τὴν Ἀσίαν, ἔνθα καὶ ἰδρύσαντο τὸ πόλισμα αὐτῶν ἐπὶ γῆς αἰολικῆς, ἣν ἔλαβον κατὰ παραχώρησιν τῶν Κυμαίων³. Αἱ εἰρημέναι εἰδήσεις τοῦ Πανδανίου συμπληροῦνται ἐκ τινος χωρίου

1. Πausan. VII, 3, 8 «Κλαζομενίοις δὲ καὶ Φωκαεῦσι, πρὶν μὲν ἢ Ἴωνας εἰς τὴν Ἀσίαν ἐλθεῖν, οὐκ ᾔκοῦντο αἱ πόλεις.»

2. Ὁ Στράβων ἐν βιβλ. XIV, 633 ἀναφέρει ὡς οἰκιστὴν τῆς Φωκαίας μόνον τὸν Φιλογένην, ἕτεροι δὲ συγγραφεῖς γενικώτερον τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἰωνικῆς ἀποικίας Νηλέα τὸν υἱὸν τοῦ Κόδρου. — Βλ. Παρ. μαρμ. 43. — Ἀλλιανόυ, ποικ. ἴσορ. ἡ', 5. — Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός, ὅστις ἔγραψε καὶ Πολιτείαν Φωκαίων, σημειοῖ τὰ ἐπόμενα περὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως: «Φώκαιαν οἱ μὲν ἀπὸ Φώκων ἡγεμόνος ὠνομάσθη, οἱ δὲ ὅτι φώκην εἰς τὸ ξηρὸν εἶδον ἐκβαίνουσαν. Βλ. Müller, Fragm. hist. graec. II, σ. 223. — Περὶ. Στεφ. Βυζ. ἐν λ.

«Φώκαια... ἐκλήθη διὰ τὸ πολλὰς ἀκολούθησαι φώκας τοῖς κτίσασιν.» Τὴν παράδοσιν αὐτὴν δηλοῦσι καὶ τὰ αὐτόνομα νομίσματα τῆς πόλεως.

3. Πausan. VII, 2, 4. «Μετέσχον δὲ (τῆς ἀποικίας) καὶ Φωκαεῖς οἱ ἄλλοι πλὴν Δελφῶν... Τοῖς δὲ Φωκαεῦσιν Φιλογένης καὶ Δάμων οἱ εὐκτῆμονες Ἀθηναῖοι ναῦς τε διδώσιν ἐς τὸν πλοῦν, καὶ αὐτοῖσφι εἰς τὴν ἀποικίαν ἰγέοντο ἡγεμόνες.» — Αὐτόθι VII, 3, 10. «Οἱ δὲ Φωκαεῖς γένος μὲν τὸ ἀνεκὰθεν εἰσιν ἐκ τῆς ὑπὸ τῷ Πανδανίῳ καλουμένης καὶ ἐς ἡμᾶς ἔτι Φωκίδος, οἱ Φιλογένη καὶ Δάμωνι ὁμοῦ τοῖς Ἀθηναίοις διέβησαν εἰς τὴν Ἀσίαν τὴν χώραν δὲ οὐ πολὺν, κατὰ δὲ ὁμολογίαν λαμβάνουσι παρὰ Κυμαίων.»

Νικολάου τοῦ Δαμασκηνοῦ¹, ἐπὶ τῆς γεωγραφικῆς τοῦ ὁποίου σημασίας, καθόσον γινώσκουμεν, οὐδεὶς εἰσέτι τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν ἐπέδθη τὴν προσοχὴν. Ἐν αὐτῷ ἀναφέρεται ὅτι οἱ ἀποικιστὰς μετὰ τῶν Ἴωνων Ὀρχομένιοι, προσορμισθέντες εἰς τὰ παρὰ τὸν Ἐρμον κατέλαβον νησιδὰ τινα κειμένην πλησίον τῆς ἡπείρου. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ τῶν περιοίκων βάρβαροι ἐπετίθεντο συνεχῶς κατὰ τῆς ἀσθενοῦς αὐτῶν δυνάμεως, ἐπέρασεν ἐπὶ τινα λόφον τῆς ἡπείρου καὶ ἤρξαντο νὰ ἐνόσωσι τὴν νησίδα αὐτῶν μετὰ τῆς ἡπείρου χωννύοντες τὸ μεταξὺ στενόν· ὁ τότε τῆς Κύμης τύραννος Μέννης, εἰς οὗ τὴν κυριαρχίαν ὑπήγετο καὶ ὁ τόπος οὗτος, ἐκόλυθεν αὐτοὺς νὰ τειχίσωσι τὸ κατοικηθὲν ὑπ' αὐτῶν μέρος. Ἡ δὲ παρακώλυσις αὕτη ἐγένετο πρόξενος πολλῶν κακῶν εἰς αὐτόν· διότι ἐνεκα τῆς τυραννίας του φαίνεται ὅτι οἱ Κυμαῖοι ἐξήτουν περίστασιν νὰ καταρρίψωσιν αὐτόν καὶ νὰ μεταδώσωσι τὴν τυραννίαν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Οὐατίαν, ὅστις πρὸς πραγματοποίησιν τῶν σχεδίων τοῦ κόμματός του συνεμάχησε μετὰ τῶν ἀποίκων τούτων Ὀρχομενίων, ἦτοι τῶν κατοίκων τῆς Φωκαίας, ὑποσχεθῆς νὰ παραχωρήσῃ αὐτοῖς μετὰ ταῦτα χώραν αὐτάρκη. Οὗτοι δὲ συνθηκολογήσαντες ἐπῆλθον κατὰ τοῦ Μένεω. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ἠνώθη καὶ ἅπας ὁ δῆμος τῶν Κυμαίων καὶ οὕτω μάχης συναφθείσης συνελήφθη ὑπ' αὐτοῦ ὁ Μέννης καὶ ἐλιθοβολήθη. Καταλαβὼν δὲ τὴν τυραννίαν ὁ Οὐατίας εὐθύς τὰς πρὸς τοὺς Φωκαεῖς συνθήκας ἐπεκύρωσεν, ἄς ὑπὲρ τῆς τῶν Κυμαίων ἐλευθερίας συνέθετο μετ' αὐτῶν. Οἱ δὲ Κυμαῖοι εὐγνωμονεῖντες πρὸς τοὺς Φωκαεῖς παρεχώρησαν τὴν γῆν.

Ἡ ὀσπδαίωτης τῶν εἰδήσεων τούτων τοῦ Δαμασκηνοῦ εἶναι ἀναμφισβήτητος, διότι ἀναπτύσσουσι τὰ ὑπὸ Πανδανίου ἀναφερόμενα, ἐφ' ὧν καὶ μόνον ἐβασίζοντο μέχρι σήμερον οἱ περιγράφαντες τὴν Φώκαιαν. Ἐκ τοῦ

4. Müller, Frag. hist. Graec. III, σ. 387. fr. 53. Ἡ λατινικὴ μετάφρασις τοῦ χωρίου τούτου εἶναι ἀσαφής.

ἐν λόγῳ χωρίου μανθάνομεν ἰδίως ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Φωκαίας ἦσαν Ὀρχομένιοι, ὧν ἡ πατρίς δυνρορεύεται μετὰ τῆς Φωκίδος· ὥστε ἡ μαρτυρία τοῦ Πανδανίου ὅτι οἱ τῆς πόλεως ταύτης κάτοικοι κατάγονται ἐκ τῶν λαῶν τῆς Φωκίδος εἶναι δεδικοιολογημένη¹. Ἡ δὲ νησίς, ἣν κατέλαβον οὗτοι σχόντες πρὸς τῷ Ἐρωμταῖς ναυδί, καὶ ἦν ἠνωσαν μετὰ τῆς ἠπείρου, εἶναι ἡ πετρώδης ἐκείνη ἄκρα, ἐπὶ τῆς ὁποίας καὶ νῦν ἐτι ἴδονται ἡ Φώκαια, καὶ ἣτις διαχωρίζει τὸν ὠραῖον καὶ ἀσφαλῆ αὐτῆς κόλπον εἰς δύο μνηροειδεῖς λιμενίσκους. Ἡ θείσις καὶ ἡ φύσις τοῦ τόπου τούτου ἐπιβεβαιοῖ πράγματι ὅτι αὕτη ἦν πρότερον νησίς ἐνωθεῖσά ποτε χειροποιήτως μετὰ τῆς ἠπείρου.

Ἐκ τῆς ἀρχικῆς ἱστορίας τῆς Φωκαίας τοῦτο μόνον γινώσκομεν, ὅτι, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἐν ἀρχῇ τῆς ἰδρύσεως τῆς βασιλεία ἐκ τοῦ ἐν Ἐφέσῳ ἐδρευόντος γένους τῶν Κοδριδῶν², αἱ λοιπαὶ ἰωνικαὶ πόλεις ἀπεποιούντο νὰ παραδεχθῶσιν αὐτὴν εἰς τὰς πανηγύρεις τοῦ Πανιωνίου, μέχρις ὅ οἱ ἤδη ἀποκεκηρυγμένοι Φωκαεῖς ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσωσι τοιούτους βασιλεῖς παρὰ τῶν Τητῶν καὶ Ἐρωθραίων. Ὁ Πανδανίας ἀναφέρων ταῦτα, καταγράφει δυνάμει ὀνομαστικῶς ὡς πρώτους Ἰωνας τῆς Φωκαίας βασιλεῖς τὸν Δεοίτην, Πέρικλον καὶ Ἀβαρτον³. Φαίνεται δὲ πιθανὸν ὅτι ἔπαθον τοῦτο οἱ Φωκαεῖς, ἐπειδὴ ἠναγκάσθησαν ἴσως νὰ θεωρηθῶσιν ὑπὸ τῶν Κυμαίων ὡς συμπεριλαμβανόμενοι ἐν τῷ αἰολικῷ συνδέσμῳ καὶ νὰ λάβωσιν ἐν ἀρχῇ βασιλεία ἐκ τοῦ γένους τοῦ Αἰόλου ἕνεκα τῆς ὑπ' ἐκείνων δωρήσεως τῆς χώρας.

1. Ὁ Ἡρόδοτος καὶ Πανσανίας μνημονεύουσι μὲν τῆς μετὰ τῶν Ἰώνων ἀποικίσεως τῶν Ὀρχομενίων, ἀλλὰ δὲν ἀναφέρουσι καὶ ποῦ ἐγκατεστάθησαν.—Βλ. Ἡρόδοτος I, 146 «Μινύαι δὲ Ὀρχομενιοῖσφι ἀναμειγνύονται.»—Πανσ. VII, 2. 3. «Ἴωσι δὲ τοῦ στόλου οἱ μετασχόντες καὶ Ὀρχομενιοί... Μινύαι συγγενεῖα τῶν Κόδρων παιδῶν.»

2. Στράβ. XIV, 633. «Ἀρξαι δέ φησιν (Φερικύδης) Ἀνδροκλον τῆς τῶν Ἰώνων ἀποικίας, ὑπάρχον τῆς Αἰολικῆς, νῖον γνήσιον Κόδρου τοῦ Ἀθηναίων βασιλέως, γενέσθαι δὲ τοῦτον Ἐφέσου κτίστην διόπερ τὸ βασιλεῖον τῶν Ἰώνων ἐκεῖ συστήναι φασί.»

3. Πανσ. VII, 3. 10.

Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς πόλεως αὐτῶν μέχρι τοῦ ἔκτου π. Χ. αἰῶνος οἱ Φωκαεῖς προεπέδθησαν νὰ ἀναδείξωσι τὴν πατριδατῶν ἐπίσημον ναυτικὸν κέντρον τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας, ἄχρις οὗ διὰ τῶν ἐπιχειρῶντων αὐτῶν ἐπιχειρήσεων κατέλαβον καὶ πολλὰς τῆς ἀσιατικῆς χερσονήσου παραλίους θέσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων καὶ ἴδρυσαν μεγάλας ἀποικίας. Οὐ μόνον ἐνταῦθα εἰργάσθησαν οὕτω οἱ Φωκαεῖς, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ μεγάλου αὐτῶν ναυτικοῦ διέθεσαν τοὺς ἀσιάτας εἰς ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῶν ἀφρικανῶν καὶ εὐρωπαϊῶν¹. Ἐκτοτε ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπεσωρευθῆ τοσοῦτος πλοῦτος, ὥστε ἡ Φώκαια ἔσχε τὴν τιμὴν νὰ θεωρηθῆ ὡς ἡ ἐπισημοτάτη μετὰ τὴν Μίλητον καὶ τὴν Ἐφεσον. Ἡ ἐνδοξοτέρα δὲ ἐποχὴ τῆς ἐμπορικῆς αὐτῶν θαλασσοκρατίας διήρκεσε τεσσαράκοντα καὶ τέσσαρα ἔτη², ἤτοι ἀπὸ τοῦ 560—604 π. Χ. Τὸ αἶτιον τῆς εἰς τὴν ναυτικὴν ἐμπορίαν ἐπιδόσεως τῶν Φωκαέων ἀνευρίσκομεν πρὸ πάντων εἰς τὴν μελέτην τῆς τοπογραφίας τῆς χώρας αὐτῶν, ἣτις ἐστὶ φύσει ὀρεινὴ καὶ δὲν ἐπῆρκει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, ἦν ἐκαλλιέργουν οἱ γείτονες αὐτῶν Αἰολεῖς οἰκοῦντες ἐπὶ χώρας εὐφόρου.

Πρῶται ἀποικίαι τῶν Φωκαέων γινόμεναι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶδιν αἱ ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας, ἡ Λάμψακος καὶ ἡ Ἀμιδός. Ὁ Στράβων περιγράφων τὰς πόλεις ταύτας ἀναφέρει ἀμφοτέρως ὡς ἀποικίας τῶν Μιλησίων³. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς Ἀμιδοῦ ὁ Σκύμνος⁴ παραδέχεται φωκαϊκὴν

1. Ἡρόδοτος I, 163. «Οἱ δὲ Φωκαεῖς οὗτοι ναυτιλίῃσι μακροῖσι πρῶτοι Ἕλλησιν ἐχρήσαντο, καὶ τὸν τε Ἀδρίην καὶ τὴν Ταρσυνίην καὶ τὸν Ταρτησσὸν οὗτοί εἰσι οἱ καταδείξαντες.»—Τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐμπορίαν τῶν Φωκαέων μαρτυρεῖ ἡ ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τῆς Ἀμάσιος γενομένη ἴδρυσις τοῦ Ἑλληνίου, εἰς ἣν συνέβαλε καὶ ἡ Φώκαια μετὰ τῶν λοιπῶν ἰωνικῶν

πόλεων. Ἡρόδοτος II, 178.

2. Γ. Συγγέλλου, Χρονογραφία ed. Dind. I, σ. 454.—Εὐσεβίου, Chronicon bipartitum. ed. J. Bapt. Ancher. I, σ. 321.

3. Στράβ. XIII, 589.

4. Ἀπόσπ. ἐν Müller, Geogr. minores I, σ. 335.

Ἄμισσος ἐν τῇ Λευκοσίῳ τῇ κειμένη Φωκαέων ἀποικία, τέτταροι πρότερον ἔτεσιν οἰκισθεῖσα γὰρ τῆς Ἡρακλείας ἑλας Ἰωνικῆν κτίσιν.

ἀρχήν, ἧς καὶ τὸν ἀποικισμὸν τίθησι τεδραράζοντα ἔτη πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἡρακλείας, γενομένης περὶ τὰ μέγα τοῦ ἔκτου π. Χ. αἰῶνος. Ἐπειδὴ δὲ ἀναφέρονται διάφοροι ἀποικίαι εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὁ Raoul-Rochette¹ θεωρεῖ τὴν φωκαϊκὴν ὡς μεταγενεστέραν τῆς μιλησιακῆς, γενομένην δηλαδὴ τῷ 599. Καὶ ἡ περὶ Λαμψάκων παράδοσις τοῦ Στράβωνος ἐθεωρήθη πλημμελής². Διότι οὐ μόνον οἱ πλείστοι ἐκ τῶν ἀρχαίων ἀναφέρουσιν αὐτὴν ὡς πόλισμα φωκαϊκόν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἐκ Λαμψάκων Χάρων μαρτυρεῖ περὶ τῆς φωκαϊκῆς ἀρχῆς τῆς πατρίδος του, λέγων ταῦτα περὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς ἀποικίας³.

Ἐκ Φωκαίας τοῦ Κοδριδῶν γένους ἦσαν ἀδελφοὶ δίδυμοι Φόβος καὶ Βλέψος· ὧν ὁ Φόβος ἀπὸ τῶν Λευκάδων πετρῶν πρῶτος ἀφῆκεν ἑαυτὸν εἰς θάλασσαν. ἔχων δὲ δύναμιν καὶ βασιλικὸν ἀξίωμα, παρέπλευσεν εἰς Πάριον ἰδίων ἕνεκα πραγμάτων· καὶ γενόμενος φίλος καὶ ξένος Μάνδρων βασιλεύοντι Βεβρύκων, τῶν Πιτυοεσθητῶν προβαγορευομένων, ἐβροήθησε καὶ συνεπολέμησεν αὐτοῖς ὑπὸ τῶν προσοίκων ἐνοχλημένοις. Ὁ δὲ Μάνδρων ἄλλην τε πολλὴν ἐνεδείξατο τῷ Φόβῳ φιλοφροσύνην ἀποπλέοντι καὶ μέρος τῆς τε χώρας καὶ τῆς πόλεως ὑπίσχευτο δώσειν, εἰ βούλοιο Φωκαεῖς ἔχων ἐποίκους εἰς τὴν Πιτυόεσσαν ἀφικέσθαι. Πείσας οὖν τοὺς πολίτας ὁ Φόβος ἐξέπεμψε τὸν ἀδελφὸν ἄγοντα τοὺς ἐποίκους. Καὶ τὰ μὲν παρὰ τοῦ Μάνδρωνος ὑπῆρχεν αὐτοῖς ὥσπερ προεδόκησαν ὠφελείας δὲ

1. Hist. critiq. des établis. des colonies grecques III, σ. 334.

2. R.-Rochette ἔ. ἀ. III, σ. 145.

3. Müller, Fragm. hist. graec. I, 33, fr. 6. — Περὶ Πολυαίου, Στρατηγικῶν ἡ' 37. — Τὴν ὑπὸ Φωκαίων κτίσιν τῆς Λαμψάκης ἀναφέρουσι καὶ οἱ ἐπόμενοι συγγραφῆς: Ἐφορος ἐν Müller, Frag. hist. graec. I, σ. 260 fr. 93. — Στέφανος ὁ Βυζάντιος, ἐν

σ. 4 καὶ 410 τῆς τοῦ Meinek ἐκδόσεως. — Ὁ R.-Rochette ζητῶν τὰ συμβιβάζει τὴν μεταξὺ Στράβωνος καὶ Χάρωνος διαφορὰν καταλήγει συμπεραίνειν ὅτι ἡ μὲν Φωκαϊκὴ ἀποικία ἐγένετο εἰς ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν ἢ δὲ μιλησιακὴ εἰς νεωτέραν. Τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ εἶναι βεβαιωμένα. Βλ. Hist. des établis. des colonies grecques III, σ. 145—6.

μεγάλας καὶ λάφυρα καὶ λείας ἀπὸ τῶν προσοίκων βαρβάρων λαμβάνοντες, ἐπίφθοροι τὸ πρῶτον, εἶτα καὶ φοβεροὶ τοῖς Βεβρύξιν ἦσαν¹. Ἐπιθυμοῦντες οὖν αὐτῶν ἀπαλλαγῆναι, τὸν μὲν Μάνδρωνα χορηστὸν ὄντα καὶ δίκαιον ἄνδρα περὶ τοὺς Ἕλληνας οὐκ ἔπειδαν ἀποδημήσαντος δὲ ἐκείνους, παρεσκευάζοντο τοὺς Φωκαεῖς δόλῳ διαφθεῖραι. Τοῦ δὲ Μάνδρωνος ἡ θυγάτηρ Λαμψάκη, περθένος οὖσα, τὴν ἐπιβουλὴν προέγνω, καὶ πρῶτον μὲν ἐπεχείρει τοὺς φίλους καὶ οἰκείους ἀποτρέπειν, καὶ διδάσκειν ὡς ἔργον δεινὸν καὶ ἀσεβὲς ἐγχειροῦσι πράττειν, εὐεργέτας καὶ στυμμάχους ἄνδρας, νῦν δὲ καὶ πολίτας, ἀποκτινύντες. Ὡς δὲ οὐκ ἔπειθε, τοῖς Ἕλλησι ἔφρασε κρύφα τὰ πραττόμενα, καὶ παρεκελεύετο φυλάττεσθαι. Οἱ δὲ, θυσίαν τιὰ παρεσκευασμένοι καὶ θοῖνην, ἐξεκαλέσαντο τοὺς Πιτυοεσθητοὺς εἰς τὸ προαύτειον· αὐτοὺς δὲ διελόντες δίχα, τοῖς μὲν τὰ τεῖχη κατελάβοντο, τοῖς δὲ τοὺς ἀνδράποους ἀνεῖλον. Οὕτω δὴ τὴν πόλιν κατασχόντες, τὸν τε Μάνδρωνα μετεπέμποντο συμβασιλεύειν τοῖς παρ' αὐτῶν κελεύοντες· καὶ τὴν Λαμψάκην, ἐξ ἀρρωστίας ἀποθανούσαν, ἔθαψαν ἐν τῇ πόλει μεγαλοπρεπῶς καὶ τὴν πόλιν ἀπ' αὐτῆς Λαμψάκων προσηγόρευσαν. Ἐπεὶ δὲ ὁ Μάνδρων, προδοσίας ὑποψίαν φεύγων, τὸ μὲν οἰκεῖν μετ' αὐτῶν παρητήσατο, παῖδας δὲ τῶν τεθνηκότων καὶ γυναικας ἠξίωσε κομίσασθαι, καὶ ταῦτα προθύμως οὐδὲν ἀδικήσαντες ἐξέπεμψαν, καὶ τῇ Λαμψάκῃ πρότερον ἡρωϊκὰς τιμὰς ἀποδιδόντες, ὕστερον ὡς θεῶ θύειν ἐψηφίσαντο καὶ διατελοῦσιν οὕτω θύοντες².

1. Περὶ τοῦ λαοῦ τούτου γράφει τὰ ἐξῆς ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Ἀπολλ. Ροδίου ἐν II, 2. « Τῶν Βεβρύκων ἐβασίλευσεν Ἄμικος τῆς Βιθυνίας τὰ τε ἄλλα κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους καὶ τὰ παραθαλάσσια κατέχων κατώκησεν δὲ τινες τῶν Βεβρύκων καὶ περὶ τὴν Λυδίαν ἐν τοῖς πλησίον Ἐφέσου τε καὶ Μαιγνησίας τόποις. Χάρων δὲ φησι καὶ τὴν Λαμψακηνῶν

χώραν πρότερον Βεβρυκίαν καλεῖσθαι ἀπὸ τῶν κατοικησάντων αὐτὴν Βεβρυκῶν· τὸ δὲ γένος αὐτῶν ἠφάνισται διὰ τοὺς γενόμενους πολέμους καθάπερ καὶ ἄλλων ἔθνων. »

2. Ἡ ἰδρύσις τῆς Λαμψάκης ἐγένετο τῷ 654 π. Χ. — Βλ. C. Peter, Zeittafeln der Griech. Geschichte, σ. 29 ἀποδίδοντα τῇ Μιλήτῳ τὴν ἀρχὴν τῆς ἰδρύσεως τῆς Λαμψακηνῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Λαμψάκου. Ἐκτὸς τῶν εἰρημένων ἀποικιῶν οἱ Φωκαεῖς διὰ τῆς ναυτιλίας αὐτῶν μετέφερον καὶ ἀλλαγῶν τὰς βάσεις τοῦ ἐμπορίου εἰς πλείστας δὲ παραλίας ἐγένοντο παρείτιοι πρὸς ἴδρυσιν ἐμπορικῶν σταδμῶν ἀναπτυχθέντων μετ' οὐ πολὺ. Πρῶτος ὁ Ἡρόδοτος λέγει ὅτι αὐτοὶ πρῶτοι τῶν Ἑλλήνων ἐπεχείρησαν μακρὰς ναυτιλίας, αἵτινες βαθυθδὸν κατέβησαν αὐτοὺς κυρίους τῆς μεσογείου θαλάσσης¹.

Ἡ ἔνδοξος αὕτη ἐποχὴ τῶν Φωκαέων διήρκεθεν ἄχρι τοῦ Κροίσου, ὅστις ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐπεκτείνας τὸ λυδικὸν κράτος πρὸς δυσμὰς μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου ὑπήγαγεν ὑφ' ἑαυτὸν καὶ τὴν Φώκαιαν μετὰ τῶν λοιπῶν πόλεων τῆς Ἰωνίας². Ὑπὲρ τὰ τετρακόσια δὲ ἤδη ἔτη ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ἡ Φώκαια διετήρησε τὴν ἑαυτῆς ἐλευθερίαν, αὐτονομισμένη καὶ οὐδέποτε μὲν ὑπαχθεῖσα ὑπὸ ξένην δυναστείαν, ἀλλὰ συνεχῶς ἐνοχλουμένη ὑπὸ λυδικῶν ἐπιδρομῶν γενομένων ἐξ ἀντιζηλίας ἐπὶ βλάβῃ τῶν συμφερόντων τῶν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας ἐμπορευομένων Ἑλλήνων. Ἄχρι τῆς λυδικῆς κυριαρχίας οἱ κάτοικοι διψοῦντο ἐν ἀρχῇ ὑπὸ ἀλληλοδιαδόχων βασιλέων καὶ μετὰ ταῦτα κατὰ τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα, ὅπερ κατὰ τὴν ἐκ Φωκαίας γενικὴν αὐτῶν φυγὴν μετέφερον καὶ εἰς τὰς ὑπ' αὐτῶν ἰδρυθείσας ἀποικίας. Κοινὸν δὲ κέντρον τῶν Φωκαέων μετὰ τῶν λοιπῶν ἰωνικῶν πόλεων ἦν τὸ Πανιώνιον, οὗ τῆς πανηγύρεως, κατ' ἔτος γιγνομένης, μετείχον καὶ αὐτοί.

Ἡ βασιλεία κατελύθη πρὸ τῆς λυδικῆς κατακτήσεως, διατηρηθεῖσα καὶ μετὰ ταῦτα ἐν στενοτέρῳ κύκλῳ, ἐπὶ φιλοῦ οὕτως εἰπεῖν ὀνόματι, καὶ ἐξασκούσα τὴν ἑαυτῆς

1. Ἡρόδοτος, I, 163. «Οἱ δὲ Φωκαεῖς οὗτοι ναυτιλίῃσι μακροῖσι πρῶτοι Ἑλλήνων ἐχρήσαντο, καὶ τὸν τε Ἀδρίην καὶ τὴν Τυρσηρίην καὶ τὴν Ἰβηρίην καὶ τὸν Ταρ-

τησὸν οὗτοί εἰσι οἱ καταδέξαντες. Ἐναυτίλλοντο δὲ οὐ στρογγυλῆσι νηυσί, ἀλλὰ πενηκοντέρησι.»

2. Ἡρόδοτος, I, 26.

ἰσχὺν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἐπὶ τῶν ἱερατικῶν πραγμάτων τῆς πόλεως. Ὁ Στράβων, ἀκμάζων ὀλίγιστα π. Χ. ἔτη, ρητῶς ἀποφαίνεται ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐν Ἐφέσῳ οἱ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους τῶν Κοδριδῶν καταγόμενοι ὠνομάζοντο βασιλεῖς «ἔχοντές τινας τιμὰς, προεδρίαν τε ἐν ἀγῶδι καὶ πορφύραν, ἐπίσημον τοῦ βασιλικοῦ γένους, σκίπωνα ἀντὶ σκήπτρου καὶ τὰ ἱερὰ τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος¹». Ἐκ τῶν λόγων τούτων ἔξεστι νὰ εἰκάσωμεν ὅτι καὶ εἰς τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς Ἰωνίας οἱ ἐκ τοῦ γένους τῶν ἀρχαίων αὐτῶν βασιλέων τὰς αὐτὰς εἶχον τιμὰς ἀπὸ τῶν ἀμνημονεύτων χρόνων. Ὡς πρὸς τὴν Φώκαιαν πιστοποιοῦμεν τοῦτο μετὰ τοῦ Φριδερίκου Θίσκεν² ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Πυθέρμου, στρατηγοῦ τῆς πόλεως, ὅστις ἀποβταλεῖς ποτε ἐν κριδίῳ τῆς Ἰωνίας περιβάσει εἰς Σπάρτην, ἐπαρουσιάσθη εἰς τοὺς ἄρχοντας αὐτῆς φέρων πορφύραν ἐρυθρὰν τοῦθ' ὅπερ δηλοῖ ὅτι καὶ οὗτος κατήγετο ἐκ τοῦ λεγομένου γένους τῶν Κοδριδῶν.

§. 2. Τούτων οὕτως ἐχόντων φέρε νῦν ἴδωμεν ὁποίας περιπετείας ὑπέστη ἡ Φώκαια καὶ οἷα γεγονότα ἐπηκολούθησαν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λυδῶν κατάκτησιν τῆς Ἰωνίας, καθ' ἣν ἅπασαι αὐτῆς αἱ πόλεις ἐγένοντο φόρον ὑποτελεῖς³.

Ἐπὶ τοὺς Λυδοὺς διετέλεθεν ἡ Φώκαια ἐπὶ δέκα καὶ τέσσαρα μόνον ἔτη διότι βασιλεύοντος τοῦ Κροίσου,

1. Στράβων, XIV, 633.

2. Phocaica σ. 29 ἔνθα μετὰ τὴν παράθεσιν τοῦ στραβωνείου χωρίου λέγει «Eiusdem rei vestigium apud Phocæenses quoque invenimus; nam Herodotus tradit, tempore Darii inter legatos in Græciam ab Jonibus missos Pythermum quendum fuisse Phocæum, purpureo indutum pallio, ex quo insigni, regiae Codri gentis eum fuisse, Strabone duce colligimus.»

3. Ἡρόδοτος, I, 26—27. «Πρώ-

τοις μὲν δὴ τούτοις (τοῖς Ἐφεσίοις) ἐπεχείρησε ὁ Κροῖσος, μετὰ δὲ ἐν μέρει ἐκάστοις Ἰώνων τε καὶ Αἰολέων, ἄλλοις ἄλλας αἰτίας ἐπιφέρειν, τῶν μὲν ἰδύνατο μέζονας παρενρίσκειν, μέζονα ἐπαιτιεύμενος, τοῖσι δὲ αὐτῶν καὶ φαῦλα ἐπιφέρειν. Ὡς δὲ ἄρα οἱ ἐν τῇ Ἀσίῃ Ἕλληνες κατεστράφατο ἐς φόρου ἀπαγωγὴν, τὸ ἐνθεῦτεν ἐπενόεε νέας ποιησάμενος ἐπιχειρεῖν τοῖσι νησιώτησι.»

Κῦρος ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς ἡγούμενος ἱκανοῦ στρατοῦ καὶ ἐπιθραυῶν τὰς ἀνατολικὰς προσηκόντας τῶν Ἀσθίων, διὰ στρατηγήματος ταχέως ἐφθάσεν εἰς Σάρδεϊς, ἐν αἷς μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Κροΐδου κατέλυσε διὰ παντὸς τὴν ἐν αὐταῖς ἐδρεύουσαν δυναστείαν¹. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς περσικῆς ταύτης ἐκστρατείας ἐξητήσατο ὁ Κῦρος τὴν συμμαχίαν τῶν Ἰωνῶν, παρακινήσας αὐτοὺς ταυτοχρόνως εἰς ἀποστασίαν. Ἄλλ' ἢ αἴτησις ἀπερρίφθη, τῶν Ἰωνῶν νομιζόντων ἀδύνατον τὴν ἐπιτυχίαν τῶν Περσῶν ἕνεκα τῶν μεγάλων πολεμικῶν δυνάμεων τοῦ λυδικοῦ κράτους. Ὅτε δὲ ἤδη ὁ Κῦρος κατέλαβεν ἐξ ἀπροόπτου τὰς Σάρδεϊς καὶ ἠχμαλώτισε τὸν Κροΐδον, οἱ Ἴωνες καὶ Αἰολεῖς μεγάλως κατεθορυβήθησαν· θέλοντες δὲ νὰ προλάβωσι τὴν καθ' ἑαυτῶν ἰχθυῶσαν τῶν Περσῶν ἐσπεύσαν νὰ ἀποστείλωσι πρεσβείαν εἰς Σάρδεϊς, ἵνα καθυποβάλῃ τῷ Κύρῳ τὴν ἐκουσίαν ὑποταγῆν των. Ἄλλ' ἢ μόνη πρὸς τούτους ἀπάντησις τοῦ Κύρου ὑπῆρξε κατὰ τὸν Ἡρόδοτον² ἢ διήγησις ἀνατολικοῦ τινοῦ μύθου, καθ' ὃν ἀύλητῆς ἰδὼν ἰχθυῶς ἐν τῇ θαλάσῃ ἤρξατο νὰ αὐλῆ, νομίσας ὅτι διὰ τοῦ μουσικοῦ αὐτοῦ ὄργάνου ἤθελον οὗτοι ἐξέλθει. Ψευθεῖς δὲ τῆς ἐλπίδος ἐνέριψεν ἀμφίβληστον, ὅπερ καὶ περιέβαλλε πολλοὺς ἰχθυῶς, οὓς καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τῆς γῆς. Τότε, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Κῦρος πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Ἰωνίας, ἰδὼν ὁ ἀύλητῆς τοὺς ἰχθυῶς παλλομένους, πάνεσθέ μοι, τοῖς εἶπεν, ὄρχοί μενοι πλέον, ἐπειδὴ ἀυλοῦντος ἐμοῦ πρὸς χάριν σας δὲν ἠθελήσατε νὰ ἐξέλθητε. Ἡ προφανὴς ἔννοια τοῦ μύθου κατεθορυβήσε τοὺς Ἴωνας, οἵτινες βλέποντες τὸ δεινὸν τῆς περιστάσεως ἤρξαντο παρασκευαζόμενοι καὶ περιτειχίζοντες τὰς ἑαυτῶν πόλεις³. Τότε δὲ περιετείχισαν καὶ οἱ Φωκαεῖς τὴν ἰδικήν των ἀναλώμασι τοῦ φιλτάτου αὐτοῖς συμμαχῆς Ἀργανθωνίου, βασιλέως τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ Ταρτηδοῦ⁴.

1. Ἡροδότ. I, 79—91.

2. Ἀυτόθι, I, 141.

3. Ἡροδότ. I, 141.

4. Ἡροδότ. I, 163. « Ὁ δὲ

(Ἀργανθώνιος) πυθόμενος τὸν Μῆδον παρ' αὐτῶν ὡς αὔξειτο, ἐδίδον σφι χρήματα τεῖχος περιβάλλουσαι νῆν πόλιν, ἰδίδον δὲ ἀ-

Συγγρόνως δὲ πρὸς κοινὴν ἄμνησαν συνεκλήθησαν εἰς τὸ Πανιώνιον, ἔνθα συσκεφθέντες περὶ τοῦ πρακτέου ἀπεφάσισαν νὰ ζητήσωσι τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν, διότι οἱ τοῖς μόνοι ὑπερῆγον τότε κατὰ τὰς πολεμικὰς δυνάμεις ἀπάντων τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν κρισίμων τούτων περιστάσεων δύο πόλεις τῆς Ἰωνίας ὑπερῆγον πασῶν τῶν ἄλλων ὡς ἐκ τῆς ναυτικῆς καὶ ἐμπορικῆς αὐτῶν θήσεως, ἡ Μίλητος καὶ ἡ Φώκαια· ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἡ Μίλητος αἰσχυρῶς ἀπεχωρίσθη τῆς ἰωνικῆς συμμαχίας, τὴν πρώτην θέσιν ἐν ταῖς συνεδριάσεσι τοῦ Πανωνίου ἔσχον πιθανῶς οἱ Φωκαεῖς· καὶ τούτου ἕνεκα ἀρχηγὸς τῆς πρὸς τοῖς Σπαρτιάταις πρεσβείας ἐξελέγη ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς πατρίδος τῶν Πύθερμος, ὅστις περιβαλλόμενος ἔνδυμα πορφυροῦν προσῆλθε τοῖς Σπαρτιάταις ἐξαιτούμενος τὴν βοήθειαν αὐτῶν, ἀφοῦ πρῶτον κατήγγειλε τὰς πράξεις τῶν Περσῶν καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ἐπιχειρήσασαν κοινὴν βλάβην¹. Ἀνδριχῶς οἱ Λακεδαιμόνιοι ἠρνήθησαν πᾶσαν πρὸς αὐτοὺς συνδρομήν· ἀλλὰ χάριν τῶν ἐν Ἀσίᾳ συμφερόντων αὐτῶν ἀπέστειλαν εἰς Ἰωνίαν πεντηκόντορον μεθ' ἱκανῶν ἀνδρῶν, ἵνα, ὡς εἰκάζει ὁ Ἡρόδοτος, κατεσκοπεύῃ τὰ μεταξὺ Κύρου καὶ Ἰωνῶν. Τῆς ναυτικῆς δὲ ταύτης ἀποστολῆς τῶν Σπαρτιατῶν προσορμισθείσης εἰς Φώκαιαν, ἀποστέλλεται εἰς Σάρδεϊς ὁ πάντων δοκιμώτατος τῶν συμπλευδάντων, ὀνόματι Λακρίνης, ὅπως εἶπη τῷ Κύρῳ ἐκ μέρους τῶν Λακεδαιμονίων ἵνα μὴ τολμήσῃ καὶ προσβάλῃ οἰανδήποτε πόλιν τῆς ἑλληνικῆς γῆς, διότι τότε θὰ ἀναγκασθῶσι νὰ λάβωσι καὶ αὐτοὶ μέρος. Καίτοι δὲ τὴν ὑπερήφανον ταύτην

φειδέως· καὶ γὰρ καὶ ἡ περίοδος τοῦ τεύχεος οὐκ ὀλίγοι στάδιοι εἴσι, τούτο δὲ πᾶν λίθον μέγαν καὶ εὐ συναρμωμένον.»

1. Ἡροδότ. I, 152. «Ὡς δὲ ἀπίκοντο εἰς τὴν Σπάρτην τῶν Ἰωνῶν καὶ Αἰολέων οἱ ἄγγελοι (κατὰ γὰρ δὴ τάχος ἦν ταῦτα πηρ-

σόμενα), εἴλοντο πρὸ πάντων λέγειν τὸν Φωκαεῖα, τῷ ὄνομα ἦν Πύθερμος. Ὁ δὲ πορφύρεόν τε εἶμα περιβαλλόμενος, ὡς ἂν πυθόμενοι πλείστοι συνέλθοιεν Σπαρτητέων, καὶ καταστάς ἔλεγε πολλὰ τιμωρεῖν ἑαυτοῖσι χρεῖζαν.»

φράδιν τῶν Λακεδαιμονίων διεδέξατο περιφρονητικῆ δι' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ἀπάντησις¹, φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ ἐπιχειρήμα τοῦτο ἐγένετο παραίτιον ἵνα ἀνασταλῆ πρὸς καιρὸν ἢ πρὸς κατάκρησιν τῶν ἐπὶ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν ἀκατάσχετος ὁρμὴ τῶν Περσῶν.

Μετά τινα ὅμως ἔτη ὁ στρατηγὸς τοῦ Κύρου Ἄρπαγος ἠγνούμενος ἱκανοῦ στρατοῦ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰωνίαν καὶ ἤρξατο τῆς βαρβάρου κατὰ τῶν πόλεων αὐτῆς τιμωρίας. Ἡ πρώτη δὲ αὐτοῦ ἐπίθεσις ἐγένετο κατὰ τῆς Φωκαίας ὡς ἰσχυροτέρας². Πολιορκῶν ταύτην ὁ Ἄρπαγος ἐμήνυεν εἰς τοὺς κατοίκους ὅτι παύσεται τῆς πολιορκίας, ἐὰν θελήσωσι νὰ καταρτίσωσι ἓνα μόνον προμαχῶνα τοῦ τείχους καὶ καθιερώσωσιν εἴτα οἶκον εἰς τὸν κυριώτην τῶν Περσῶν. Οἱ Φωκαεῖς φύσει φιλελευθεροὶ ὄντες καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρωσι τὸν περσικὸν ζυγόν, ὃν εἶχον προγνωρίζει εἰς τὰς μεσογείους πόλεις, ἀπήντησαν πρὸς τὸν Ἄρπαγον ἐξαιτούμενοι ἄδειαν μιᾶς ἡμέρας ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου τούτου ἀφοῦ προηγουμένως ἀπομακρύνῃ τὰ στρατεύματά του. Δεκτῶν γενομένων τῶν προτάσεων τούτων, οἱ μὲν Πέρσαι ἀπεμακρύνθησαν, οἱ δὲ Φωκαεῖς ἐν τῷ μικρῷ τούτῳ διαστήματι καταπάσαντες τὰ ἑαυτῶν πλοῖα, ἅτινα κατὰ τὸ φωκαϊκὸν ἔθος ἦσαν πεντηκόντορα, ἔσπευσαν νὰ ἐπιβῶσιν αὐτῶν παραλαβόντες τέκνα καὶ γυναῖκας καὶ ἐπιπλα, πρὸς δὲ καὶ τὰ ἀγάλματα τὰ ἐκ τῶν ἱερῶν καὶ τὰ ἄλλα ἀναθήματα, ἐκτὸς τῶν χαλκῶν, λιθίνων καὶ τῶν ἐπὶ τῶν τοιχῶν γραφῶν. Ἀνοιχθέντες δὲ εἰς τὴν θάλασσαν ἐπλεον πρὸς τὴν Χίον³. Μετὰ

1. Ἡροδότ. I, 153.

2. Ἡροδότ. I, 162. «Ὁὗτος ἄνθρωπος τότε ὑπὸ Κύρου στρατηγὸς ἀποδεχθεὶς ὡς ἀπίκτο ἐς τὴν Ἰωνίαν, αἴρει τὰς πόλεις χάμασι»

ὅπως γὰρ τειχίφρασι ποιήσῃ, τὸ ἐνθεῦτεν χάματα χῶν πρὸς τὰ τείχεα ἐπόρθηε Πρώτη δὲ Φωκαίῃ Ἰωνίης ἐπεχείρησε.»

3. Ἡροδότ. I, 164—165

τὴν ἐντιμον ταύτην φυγὴν κατέσχον οἱ Πέρσαι ἀμαχητὶ καὶ ἔρημον οὖσαν τὴν πόλιν, ἐν ἣ ἔθεσαν πύρον κατακαῦσαν σὺν ταῖς ἄλλαις οἰκοδομαῖς καὶ τὸν περίφημον τῆς Ἀθηνῶν ναὸν θεωρούμενον ἓνα τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς Ἰωνίας¹.

Ἐνὸς συνέβαινον τοιαῦτα δεινὰ ἐν τῇ ἐρημοθείᾳ αὐτῶν πόλει, οἱ Φωκαεῖς πλείοντες προσήγγισαν εἰς Χίον, ἔνθα ἐπρότειναν εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς νὰ ἀγοράσωσι τὰς Οἰνούσδας νήσους. Οἱ δὲ Χίοι, γινώσκοντες τὴν ἐμπορικὴν τῶν Φωκαίων ἱκανότητα καὶ φοβούμενοι μήπως αἱ ζητηθεῖσαι νήσοι γίνωσι βαθμηδὸν κέντρα ἐμπορικά, ἀπέρριψαν τὴν αἰτησίαν τῶν². Εἶπομεν ἑνωτέρῳ ὅτι οἱ Φωκαεῖς ἔνεκα τῆς ναυτιλίας αὐτῶν ἦσαν ἤδη γνωστοὶ εἰς τὰς νοτίους χώρας τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Διάφοροι πόλεις καὶ νήσοι, εἰς ὧς πρὸ πολλοῦ ἦσαν ἰδρυμένα μικραὶ τινες φωκαϊκαὶ ἀποικίαι, ἐξετίμων τὸν ἐντιμον αὐτῶν χαρακτῆρα διὸ καὶ εἶχον ἤδη συνδέσει ἀπὸ πολλοῦ φιλικὰς μετὰ τῶν λαῶν τῶν μερῶν ἐκείνων σχέσεις, αἵτινες ἐν τῇ δεινῇ ταύτῃ περιστάσει ἐγένοντο τοῖς Φωκαεῦσι λίαν λυσιτελεῖς. Ὁ Ἡρόδοτος ὁμολογῶν ὅτι μετὰ τῶν Ἑλλήνων πρῶτοι οἱ Φωκαεῖς

1. Πανσαν. II 31, 6. «Ἀρχαῖος μὲν οὖν καὶ Φωκαεῦσι τοῖς ἐν Ἰωνίᾳ ναὸς ἐστὶν Ἀθηνῶν, ὃν Ἄρπαγός ποτε ὁ Μῆδος ἐνέπηρσεν.»—Αὐτόθι, VII, 5, 4. Περβλ. Στράβ. XIII, 601.—Ἐν παρόδῳ προστιθέμεθα ἐνταῦθα τὰς ἐξῆς πληροφορίας: Περὶ τὰ μέσα τοῦ β'. π. Χ. αἰῶνος βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας ἦν Ἀρταξίας τις καλούμενος παρὰ τῶν Ἰθαγενῶν ἱστορικῶν τῆς χώρας ταύτης **Ἡρμιώτης**. Ὁ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἐνάτου αἰῶνος ἀρμένιος ἀρμένιος πατριάρχης Ἰωάννης ΣΤ' ὁ Καθολικός, πραγματευόμενος τὰ κατὰ τὸν βασιλεῖα τοῦτον ἐν τῇ ἀρμενικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ, προσί-

θησι συνάμα ἐν σ. 18 ὅτι ὁ Ἀρταξίας ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Ἀυδῶν (**Ἰηρημωλη**) μετὰ δὲ ταῦτα κατὰ τῆς τῆς Πόντου καὶ τῆς Θρακίας ἐνίκησε καὶ τοὺς Φωκαεῖς (**Φωκαῖων**) Πρὸς δὲ ἔτι ὅτι ὁ ἀρμένιος συγγραφεὺς εὐχόμενος ἐνταῦθα τὰς περὶ Ἀρταξίῳ καὶ Κύρου μαρτυρίας τῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν. Τοιαῦτα σφάλματα ὑπάρχουσι ἱκανὰ ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ εἰρημένου Πατριάρχου, ἐπιγραφομένη **Ἡρμιώτης** καὶ ἐκδοθείση ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 1843.

2. Ἡροδότ. I, 165.

ἐπεχείρησαν μακρὰς ναυτιλίας προστίθησι συνάμα ὅτι προσδομισθέντες ποτὲ εἰς Ταρτησόον, πόλιν κειμένην ἐν Ἰσπανίᾳ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Γουαδαλιβήρου, ἐγένοντο προσφιλέστατοι τῷ βασιλεῖ τῆς χώρας Ἀργανθωνίῳ, ὅστις καὶ εἰς ἀπόδειξιν τῆς πρὸς αὐτοὺς εὐνοίας ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ ἰδρῦσῶσιν ἀποικίαν, ὅπουδῆποτε τῆς χώρας του ἐπεδίμουν, ἐὰν ἤθελον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν Ἰωνίαν¹.

Ἐν πρώτοις διηρθύνθησαν πρὸς τὴν νῆσον Κύρνον, τὴν νῦν Κορσικὴν, ἐνθα πρὸ εἰκοσιν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης (566) ἔτων ἰδρῦσαντο κατὰ χρησμόν τὴν Ἀλαλίαν². Πλέοντες τὴν πρὸς Κύρνον ἐπεσκέφθησαν προηρησμένως διὰ τελευταίαν φορὰν τὴν Φώκαιαν, ἐνθα ἐκδικούμενοι τὴν φυγὴν των ἐπέτυχον νὰ φρονεῦσῶσι τὴν περσικὴν φρουράν, μετὰ δὲ τοῦτο ἐποιήσαντο ἰσχυρὰς καταράς τῷ ὑπολειπομένῳ τοῦ στόλου αὐτῶν. Τελευταῖον δὲ κατεπόντισαν μύδρον σιδηροῦν καὶ ᾤμοσαν νὰ μὴ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα των πρὶν ἢ ὁ μύδρος οὗτος ἀναβῆ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἀλλὰ πλεόντων αὐτῶν εἰς Κορσικὴν ὑπὲρ τοὺς ἡμίσεις τῶν πολιτῶν λυπηθέντες διὰ τὴν ἐρήμωσιν τῆς πόλεως των καὶ ἐνθυμηθέντες τὰ ἥθη αὐτῆς, ψευδόρκοι γενόμενοι, ἀπέπλευσαν ἐκ νέου εἰς Φώκαιαν, ἐνθα ἐκόντες ἄκοντες παρεδέξαντο, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ κάτοικοι τῆς Ἰωνίας τὴν περσικὴν κυριαρχίαν. Ἐκτοτε παρήμεινεν ἡ παροιμία « Φωκαίων ἀρά », λεγομένη ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶς καταρωμένων ἢ ἐπὶ τῶν μεταγινωσκόντων ἐφ' οἷς

1. Ἡροδότ. I, 163. « Ἀπικό-
μενοι δὲ εἰς τὸν Ταρτησόον, προσφι-
λέες ἐγένοντο τῷ βασιλεῖ τῶν
Ταρτησίων, τῷ ὄνομαι μὲν ἦν
Ἀργανθώνιος... Τούτῳ δὲ τῷ
ἀνδρὶ προσφιλέες οἱ Φωκαῖες
οὕτω δὴ τι ἐγένοντο, ὡς τὰ μὲν
πρώτῃ σφας ἐκλιπόντας Ἰωνίην
ἐκέλευε τῆς ἑαυτοῦ χώρας οἰκῆσαι
ἴκου βούλονται. »

1. Ἡροδότου I, 165 « Ἐν
γὰρ τῇ Κύρῳ εἰκοσι ἔτεσι πρό-
τερον τούτων ἐκ θεοπροπίου ἄ-
νεστήσαντο πόλιν, τῇ ὄνομαι ἦν
Ἀλαλίη. » — Παρὰ Διοδώρῳ V,
13 ἡ πόλις αὕτη καλεῖται Κάλαι-
ρις, ἣν λέγει « Φωκαῖες ἔκτισαν,
καὶ χρόνον τινὰ κατοικήσαντες
ὑπὸ Τυρρηνοῶν ἐξεβλήθησαν ἐκ τῆς
νήσου. »

ἐπραξαν¹. Ἐν παρὶδῷ δὲ σημειοῦμεν ἐνταῦθα ὅτι τῆς ἀρᾶς ταύτης ἀναμιμνήσκονται μετὰ μικρᾶς διαφορᾶς καὶ οἱ νῦν Φωκαεῖς, ὁσάκις αἱ ἐμπορικαὶ καὶ κοινοτικάι αὐτῶν ὑποθέσεις δὲν προάγονται, νομίζοντες ὅτι ἢ παρ' αὐτοῖς ἀκαταστασία χρονολογεῖται ἀφ' ἧς ἐποχῆς κατηράσαντο αὐτοὺς οἱ πρόγονοί των, ὡς ἀδετήσαντας τὰς ἀρᾶς καὶ ἐπιστρέψαντας εἰς πατρίδα οὐχὶ ὡς τὸ πρὶν ἐλευθέραν ἀλλὰ δεδουλωμένην ὑπὸ βαρβάρων.

Ἐν τούτοις οἱ φυλάξαντες τοὺς ὄρκους ἐφθασαν τῷ 546 ἔτει εἰς Κύρνον, ἐνθα καὶ ἠνώθησαν μετὰ τῶν πρὸ εἰκοσιν ἐνιαυτῶν ἀποικησάντων συμπολιτῶν των καταβιάσαντες πέντε μετ' αὐτῶν ἔτη². Κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο ἀνήγειραν αὐτόθι ναὺς καὶ δημοσίας οἰκοδομὰς, διὰ τῆς ἀείποτε δὲ ναυτικῆς καὶ ἐμπορικῆς αὐτῶν ὑπεροχῆς ἤγον καὶ ἔφερον ἅπαντας τοὺς περιοίκους³. Ἡ ὑπεροχὴ αὕτη φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐκίνησε τὴν ἀντιζηλίαν τῶν Τυρρηνοῶν καὶ Καρχηδονίων, οἵτινες καὶ ἐπῆλθον μετὰ ἐξήκοντα ἐκάτεροι νηῶν εἰς κατάλυσιν τῆς ἰσχύος τῶν ἐλλήνων τούτων ἀποίκων. Οἱ Φωκαεῖς πληρώσαντες καὶ αὐτοὶ τὰ ἑαυτῶν ἐξήκοντα πλοῖα ἠνῆχθησαν εἰς τὸ Σαρδόνιον πέλαγος, ἐνθα, ἰσχυρὰς ναυμαχίας συγκροτηθεῖσης (544 π. X.), ἐνίκησαν μὲν οἱ Φωκαεῖς, ἀλλ' ἡ νίκη αὐτῶν, ὡς παρατηρεῖ ὁ Ἡρόδοτος, ὑπῆρξε Καδμεία τις νίκη, διότι ἐκ τῶν φωκαϊκῶν νηῶν τεσσαράκοντα μὲν διεφθάρησαν, αἱ δὲ λοιπαὶ ἕνεκα βλάβης τῶν ἐμβόλων ἀπέβησαν ἄχρηστοι³.

Μετὰ τὸ συμβῆναι τοῦτο δὲν ἠδέλησαν πάλιν νὰ

1. Βλ. Μακαρίου, Παροιμ.
II, ἐν β' τόμῳ τῆς ἐκδ. Leutsch,
Corpus paroemiographo. græc. σ.
225 — Ζηνοβίου, VI, 35 ἐν
σ. 171 τοῦ α' τόμου τῆς αὐτῆς
συλλογῆς. — Πλουτάρχου Πα-
ροιμ. ἐν I, σ. 71. — Miller,
Mélanges de litter. grecque. Paris,
1868 σ. 373. ἀρθ. ρβ'.

2. Ἡροδότου, I, 165 — 166.

« Οἱ δὲ αὐτῶν τὸ ὄρκιον ἐφύλασ-
σον, ἀερόντες ἐκ τῶν Οἰνουσέων
ἐπλων. Ἐπεὶ τε δὲ εἰς τὴν Κύρνον
ἀπίκοντο, οἶκον κοινῇ μετὰ τῶν
πρότερον ἀπικομένων ἐπ' ἕτεα
πέντε, καὶ ἰρὰ ἐνιδρῦσαντο καὶ
ἤγον γὰρ δὴ καὶ ἔφερον τοὺς πε-
ριοίκους ἅπαντας »

3. Ἡροδότου, I, 166.

ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα των, ἀλλὰ φεύγοντες τὴν τε ἐν Φωκαίᾳ ξειροκρατίαν καὶ τὴν ἐν Κύρον ἀρξαμένην ἤδη ὑπεροχὴν τῶν Τυρρητῶν διηυθύνθησαν πρὸς τὸ Ρήμιον τῆς Ἰταλίας, παραλαβόντες προηγουμένως ἐξ Ἀλαλίας τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὴν ἄλλην κτήσιν, ὅσῃν ἠδύναντο τὰ πλοῖα τὰ φέρωσιν. Ἀναφέρων ταῦτα ὁ Ἡρόδοτος προστίθησι συνάμα ὅτι ἅπαντες οἱ ἄνδρες τῶν καταστραφειῶν τεδωσάροντα νηῶν συλληφθέντες καὶ ἐξαχθέντες ἐπὶ τῆς γῆς ἐλιθοβολήθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες καὶ παρεχώρησαν τοῖς Ἀγυλλαίοις ὅσα ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ λιθοβολισμοῦ εὐρεθέντα ἐγένοντο διάστροφα καὶ ἔμπηρα καὶ ἀπόπληκτα, καθὼς καὶ πρόβατα καὶ ὑποζύγια καὶ ἄνθρωποι. Οἱ δὲ Ἀγυλλαῖοι ἐπεμψαν αὐτὰ εἰς Δελφούς, βουλόμενοι νὰ ἐξαλείψωσι τὸ ἀμάρτημα· ἡ Πυθία ὅμως ἐπρόσταξεν αὐτοῖς νὰ πρῶττωσιν ὅσα καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡροδότου ἐξετέλουν ἔτι οἱ αὐτοί, ἐναγίζοντες δηλαδὴ μεγάλως καὶ ἀγῶνα γυμνικὸν καὶ ἰππικὸν δυνιστάντες¹.

Καταφυγόντες οἱ Φωκαεῖς εἰς Ρήμιον ἐκτίσαν τῷ 545 ἔτει π. Χ. τὴν Ἰτέλην ἐπὶ τῆς Οἰνωτοῦ γῆς². Ἔως ἐνταῦθα καταλήγει ὁ Ἡρόδοτος τὴν ἐξιστόρησιν τῶν περιπετειῶν τῶν ἐκπατρισθέντων Φωκαέων. Εἶναι δὲ περιεργον ὅτι, ἐνῶ τοσαύτας περὶ αὐτῶν πληροφορίας ἀπεθησαύρισεν ἐν τῇ ἑαυτοῦ συγγραφῇ, οὐδὲν ἀναφέρει

1. Ἡροδότου I, 166—167. — Ἡ Ἀγυλλα ἦν πόλις τῆς Ἐτρουρίας. Περὶ ταύτης λέγει ὁ Στράβων. «Ἀγυλλα γὰρ ὀνομάζετο τὸ πρότερον ἢ νῦν Καίρεα, καὶ λέγεται Πελασγῶν κτίσμα τῶν ἐν Θησσαλίας ἀφιγμένων.» — Πρβλ. Niebuhr, Rom. hist. I. σ. 124.

2. Ὁ Ἡρόδοτος ἐν I, 167 προστίθησιν. «Ἐκτίσαν δὲ ταύτην πρὸς ἀνδρὸς Ποσειδωνίητεω μαθόντες, ὡς τὴν Κύρον σφι ἡ Πυθίη ἐχρησε κτίσαι ἦσαν ἰόντα, ἀλλ' οὐ τὴν νῆσον.» — Τὸ ὄνομα

τῆς πόλεως ταύτης διαφόρως ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων. Ὁ Στράβων λέγει τάδε. «Κάμψαντι δ' ἄλλος συνεχῆς κόλπος, ἐν ᾧ πόλις, ἦν οἱ μὲν κτίσαντες Φωκαεῖς Ἰτέλην, οἱ δὲ Ἕλληνας ἀπὸ Κρήνης τινός, οἱ δὲ νῦν Ἑλέαν ὀνομάζουσιν, ἐξ ἧς Παρμενίδης καὶ Ζήνων ἐγένοντο ἄνδρες Πυθαγόρειοι.» Βιβλ. VI, 252. — Ὁ Στέφ. Βυζ. καλεῖ τὴν Ἑλέαν Θύελαν ἐν σ. 319. ἐκδ. Μειν. Ὁ δὲ Σκύλαξ «Θουρίαν ἀποικίαν»

περὶ τῆς Μασσαλίας, ἣτις ἐξὶν ἢ καλλιτέρα τῶν Φωκαέων ἀποικία καὶ τὸ λυσιτελέστερον μετὰ τὰ περὶ τὰ ἐργον αὐτῶν. Τὴν ἡροδότειον ταύτην διγῆν ἐπιχειροῦμεν νὰ συμπληρώσωμεν κατὰ τὰς διασωθείσας εἰδήσεις ὑπ' ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων.

Κατὰ τὰς εἰδήσεις ταύτας γίνεται δῆλον ὅτι μετὰ τὴν ἐκ τῶν Οἰνούσων ἀπόπλευσιν διηυθύνθησαν οἱ Φωκαεῖς κατὰ μοίρας εἰς τὰ διάφορα ἐμπορεῖα, ἅτινα εἶχον ἰδρύσει κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς θαλασσοκρατίας αὐτῶν. Ὅθεν φαίνεται πιθανὸν ὅτι δὲν ἠκολούθησαν ἅπαντες τὸν ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἀναφερόμενον πλοῦν. Βεβαίως ἐμποροὶ καὶ κυβερνήται τινες θὰ προσωρμίσθησαν εἰς ὅσας μεσημβρινὰς ἢ δυτικὰς χώρας ἦσαν ἐκ τοῦ προτέρου γνωστοί. Τοιαῦτα δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀποικίαι ἐγένοντο ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐνθα δυστυχῶς οἱ καταφυγόντες Φωκαεῖς δὲν ἐπρόφθασαν νὰ ἰδῶσι ζῶντα τὸν ἑσπέρου φίλον Ἀργανθῶνιον· ἰδρυσαν δὲ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τὸ Ἡμεροσκοπεῖον¹ καὶ παρὰ τὰς στήλας τοῦ Ἡρακλείου τὴν Μαινάκην, ἣν ὀνομάζει ὁ Στράβων «ὑστάτην τῶν Φωκαϊκῶν πόλεων².»

Αἱ ἐκλεκτότεραι ἀποικίαι τῶν Φωκαέων ἐγένοντο ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Γαλλίας· τοιαύτη δ' ἔστιν ἡ Ἀγάθη³ καὶ πρὸ πασῶν ἡ Μασσαλία, ἐξ ἧς πάλιν ἐγένοντο πολυάριθμοι ἀποικίαι ἐν τῷ ἔσπερῳ τῆς χώρας ἐκείνης. Ἡ Μασσαλία, τὸ μέγα καὶ λαμπρὸν τοῦτο ἔργον τῆς ἀσιατικῆς Ἑλλάδος, ἐξεπροσώπει ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἅπαντα τὸν ἐλληνισμόν.

1. Στέφ. Βυζ. ἐν λ. «Πόλις Κελτιβήρων, Φωκαέων ἀποικος.»

2. Στέφ. III, 156. — Παρὰ Σκύμνῳ 145—148, καλεῖται πόλις Μασσαλιωτικῆ. Ἐν Ἰσπανίᾳ ἰδρῦθη καὶ τὸ Ἐμπόριον, ὅπερ ἀπέχετο 300 στάδια τῶν Πυρρηναίων· τοῦτου δὲ οἱ κάτοικοι ὄνουν προηγουμένως προκειμένον τι νησίον, ὅπερ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Στράβωνος ἐκαλεῖτο Παλαιὰ

Πόλις. Ὁ Livius XXXIV, 9, Plinius n. h. 4. καὶ Silius Ital. III, ὀνομάζουσι τὸ Ἐμπόριον κτίσμα τῶν Φωκαέων. Μόνος δὲ ὁ Στράβων καλεῖ αὐτὸ «Μασσαλιωτῶν κτίσμα.»

3. Βλ. Σκύμνου, 206. — Στέφ. Βυζ. ἐν λ. Παρὰ Στράβ. IV, 182 καλεῖται «κτίσμα Μασσαλιωτῶν.»

Τὰ ἔτι βάρβαρα τότε ἔθνη τῆς δύσεως ἀνεγνώριζον αὐτὴν ὡς μόνον κέντρον τοῦ πολιτισμοῦ. Δι' αὐτῆς ἐξηγεῖτο καὶ ἐξεπολιτίσθη βαθυδὸν καὶ ἡ Γαλλία. Μέχρι δὲ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος αὐτὴ καὶ μόνη ἦτο ἡ πηγὴ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὸ κεντρικὸν ταμεῖον τοῦ ἐμπορίου τῆς χώρας τῶν Γαλατῶν καὶ τῶν λοιπῶν περιοικούντων ἔθνων τῆς Εὐρώπης. « Ὅτι αὐτῶν τῶν Μασσαλιωτῶν, λέγει ὁ Ἰουστίνος, ἐδιδάχθησαν οἱ Γάλλοι νὰ ἐκωσι βίον πεπολιτισμένον, νὰ καλλιεργῶσι τοὺς ἀγρούς καὶ νὰ περιτεγίξωσι τὰς ἑαυτῶν πόλεις. Ἐκτοτε ἔμαθον ἐν νόμοις καὶ οὐχὶ ἐν ὄπλοις νὰ ζῶσι καὶ νὰ καλλιεργῶσι τὴν ἀμπελον καὶ τὴν ἐλαιάν. Τοιαύτη δὲ ἐντεῦθεν διεκρέθη λαμπρότης εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα, ὥστε ἐφάνη μετατεθειμένη ὄχι Ἑλλάς ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ Γαλλία ἐν Ἑλλάδι. »

Ἡ ἰδρυσις τῆς Μασσαλίας ἤρξατο κατὰ διαφοροὺς ἐποχάς. Ἡ πρώτη αὐτῆς ἀποικία ἐγένετο κατὰ τὸ 600 π. Χ. Μετ' ὀλίγον δὲ χρόνον ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Σίμου καὶ Ἡρώτιδος ἀπώκησαν καὶ ἄλλοι Φωκαεῖς². Ἀλλ' εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περιζαδιν, καθ' ἣν ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πατρίδα των, ὠδηγήθησαν οἱ Φωκαεῖς ὑπὸ τοῦ Κρεοντιάδου³. Τοσοῦτον δὲ ἠῦξεν ἐκτοτε ἡ δύναμις τῆς πόλεως, ὥστε ὑπερέβη καὶ αὐτὴν τὴν δύναμιν τῶν Καρχηδονίων, οἵτινες ματαίως

1. Iustini, Hist. Phil. Β.βλ. XLIII, 4 « Ab his igitur Galli et usum vitæ cultioris, deposita et mansuefacta barbaria, et agrorum cultus, et arbes mœnibus cingere dedicerunt. Tunc et legibus, non armis, vivere; tunc et vitem putare, tunc olivam serere consueverunt; adeoque magnus hominibus et rebus impositus est nitor, ut non Græcia in Galliam emigrasse, sed Gallia in Græciam translata videretur. »

2. Τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς Μασσαλίας εἶναι ἐν μέρει σκοτεινὰ. Βλ. R-Rochette ἐν Hist. des établis. des colon. grecques III, σ. 408-412.

3. Στράβ. VI, 2 « Φησὶ δ' Ἀντίοχος, Φωκαίας ἀλούσης ὑφ' Ἀρπάγου, τοῦ Κύρου στρατηγοῦ, τοὺς δυναμένους ἐμβάντας εἰς τὰ σκάφη πανοικίως πλεῦσαι πρῶτον εἰς Κύρον καὶ Μασσαλίαν μετὰ Κρεοντιάδου. »

προεπέδουν πάντοτε νὰ βλάψωσιν ἐξ ἀντιζηλίας τοὺς ἐκεῖ ἀποικισθέντας Φωκαεῖς¹.

Διὰ τῆς τελευταίας ταύτης ἀποικίας ἡ Μασσαλία κατέστη ἑτέρα Φώκαια εἰς αὐτὴν μετεκομίσθησαν τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῆς μητροπόλεως, πρὸς δὲ καὶ τὸ πάτριον πολίτευμα καὶ θρησκεία. Ὁ Στράβων περιγράφων τὰ κατὰ τὴν πόλιν παρατηρεῖ ὅτι οἱ κάτοικοι αὐτῆς διφοκοῦντο κατὰ τὴν ἐποχὴν του ἀριστοκρατικῶς καὶ εὐνομιώτατα, καὶ ὅτι οἱ παρ' αὐτοῖς νόμοι ἦσαν Ἴωνικοί. Ἴδου δὲ πῶς περιγράφει τὸ πολίτευμα αὐτῶν, ὅπερ ἦν τὸ αὐτὸ καὶ ἐν Φωκαίᾳ ἄχρι τῆς περσικῆς ἐπιδρομῆς. « Ἄνδρῶν ἑξακοσίων καταξήσαντες συνέδριον, διὰ βίον ταύτην ἐχόντων τὴν τιμὴν, οὓς τιμοῦχος καλοῦσι. Πεντεκαίδεκα δ' εἰδί τοῦ συνεδρίου προεστῶτες, τούτοις δὲ τὰ πρόχειρα διοικεῖν δέδοται. Πάλιν δὲ τῶν πεντεκαίδεκα προκάθηται τρεῖς οἱ πλειστον ἰσχύοντες, τούτων δὲ εἰς τιμοῦχος δ' οὐ γίνεται μὴ τέκνα ἔχων μηδὲ διὰ τριγονίας ἐκ πολιτῶν γενοῦς. Οἱ δὲ νόμοι Ἴωνικοί, πρόκεινται δὲ δημοσίᾳ². »

Ἐν τῇ νέα ταύτῃ πατρίδι των εἶχον μεταφέρει οἱ Φωκαεῖς καὶ τὴν λατρείαν τῆς Ἀθηνᾶς³, εἰς τιμὴν τῆς ὁποίας ἀρχαιότατος τις ναὸς ὑπῆρχεν ἐν Φωκαίᾳ. Ὁ Στράβων ἀναφέρει προσέτι ὅτι ἐν Μασσαλίᾳ ὑπῆρχεν ἱερὸν πρὸς τιμὴν τοῦ Δελφινίου Ἀπόλλωνος, καθὼς καὶ Ἐφεσίον, ἐν ᾧ ἐξήσκετο ἡ λατρεία τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος. Τὴν ἀρχὴν δὲ τούτου ἐξηγεῖ οὕτως. « Ἀπαίρουσι γὰρ τοῖς Φωκαεῦσιν ἐκ τῆς οἰκίας λόγιον ἐκπεδεῖν φασίν, ἡγεμόνι χρήσασθαι τοῦ πλοῦ παρὰ τῆς

1. Πανσεν. X, 8, 6. « Οἱ δὲ Μασσαλιῶται Φωκαέων εἰδὼν ἀποικοὶ τῶν ἐν Ἴωνίᾳ, μοῖρα καὶ αὐτῆ τῶν ποτὲ Ἀρπαγον τὸν Μηδὸν φυγόντων ἐκ Φωκαίας γενόμενοι δὲ ναοὶν ἐπικρατέστεροι Καρχηδονίαν, τὴν τε γῆν ἣν ἔχουσι ἐκτήσαντο καὶ ἐπὶ μέγα ἀφίκοντο εὐδαιμονίας. »— Θου-

κυδίδου I, 13. « Φωκαεῖς τε Μασσαλίαν οἰκίζοντες Καρχηδονίους ἐνίκων ναυμαχοῦντες. »

2. Στράβ. IV, 179.

3. Στράβ. XIII, 582. « Πολλὰ δὲ τῶν ἀρχαίων τῆς Ἀθηνᾶς ἑσῶνων καθήμενα δεῖκνυται, καθάπερ ἐν Φωκαίᾳ, Μασσαλίᾳ. »

Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος λαβοῦσι τοὺς μὲν δὴ, προβαχθέντας τῇ Ἐφέσῳ, ζητεῖν ὄντινα τρόπον ἐκ τῆς θεοῦ πορίσαιντο τὸ προβαχθέν. Ἀριστάρχῃ δὲ τῶν ἐντίμων σφόδρα γυναικῶν παραστῆναι κατ' ὄνομα τὴν θεὸν καὶ κελεύσαι συναπαίρειν τοῖς Φωκαιοῦσιν, ἀμφιδουμά τι τῶν ἱερῶν λαβούσῃ. Γενομένοι δὲ τούτου καὶ τῆς ἀποικίας λαβούσης τέλος, τό τε ἱερὸν ἰδρύσασθαι καὶ τὴν Ἀριστάρχῃν τιμῆσαι διαφερόντως ἰερείαν ἀποδείξαντας, ἐν τε ταῖς ἀποίκιοις πόλεσι πανταχοῦ τιμῶν ἐν τοῖς πρώτοις ταύτην τὴν θεὸν καὶ τοῦ ξοάνου τὴν διάθεσιν τὴν αὐτὴν καὶ τὰλλα νόμιμα φυλάττειν τὰ αὐτά, ἅπερ ἐν τῇ μητροπόλει νεομίθεται.»

Καὶ ταῦτα μὲν καὶ περὶ τῆς ἀποικίσεως τῆς Μασσαλίας, ἣτις ἐγένετο περὶ αἰτίας ὅπως μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐκπολιτισθῆ ἢ Γαλλία καὶ ἄλλαι γειτονεύουσαι χώραι, διὰ τῶν ἐν αὐταῖς γενομένων ὑπὸ τῶν ἐν Μασσαλίᾳ Φωκαίων πολυαριθμῶν ἀποικιῶν.

§. 5. Μετὰ τὴν ἀκροθιγῶς γενομένην ἐξισόρησιν τῶν φωκαϊκῶν ἀποικιῶν, ἐπανερχόμεθα ἤδη εἰς τὰ κατὰ τὴν μητροπόλιν αὐτῶν, πρὸς ἣν, ὡς ἴδομεν ἀνωτέρω, οἱ πλείονες τῶν Φωκαίων, φεύγοντες τὸν περσικὸν ζυγόν, ἐπέστρεψαν μεταμεληθέντες. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης (546 π. Χ.) διανοίγεται δευτέρα περίοδος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Φωκαίας, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἀπαντήσωμεν συνέχειαν ναυτικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀλλὰ πνεῦμα δεδουλωμένον καὶ ἐξάλειψιν πάσης ἰκμάδος εἰς ἀνάπτυσιν τῶν κατοίκων.

Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν ἠναγκάσθησαν οἱ Φωκαεῖς νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τοὺς κειμένους νόμους τῶν Περσῶν. Ὁ Ἡρόδοτος ὁμιλῶν περὶ τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην συμβάντων ἐν Ἰωνίᾳ, πᾶν ἀφελῶς εἰκονίζει διὰ τῶν ἐξῆς τὴν τότε πολιτικὴν κατάστασιν. « Οὗτοι μὲν νῦν Ἰόνων (Φωκαεῖς καὶ Τήσιοι) μοῦνοι τὴν δουλοσύνην οὐκ ἀνεχόμενοι ἐξέλιπον τὰς πατρίδας, οἱ δ' ἄλλοι Ἴωνες, πλὴν Μιλησίων, διὰ μάχης μὲν ἀπίκοντο Ἀρπάγω, κατὰπερ οἱ ἐκλιπόντες, καὶ ἄνδρες

ἐγένοντο ἀγαθοὶ περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἑκάστος μαχόμενοι. ἐδωθέντες δὲ καὶ ἀλόντες ἔμενον κατὰ χώραν ἑκάστοι καὶ τὰ ἐπιτασσόμενα ἐπετέλεον¹.»

Ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Κύρου ἄχρι τῆς Ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως (546—499 π. Χ.) σπανίως ἀναφέρεται ἡ Φώκαια ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Διωκεῖτο δὲ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο ὑπὸ τυράννων, διοριζομένων κατ' ἐκλογὴν τῆς κυριάρχου δυνάμεως. Ἐκ τῶν τυράννων τῆς Φωκαίας εἰς μόνον εἶναι γνωστός, καλούμενος Λαοδάμας. Ὅτε περὶ τὸ 515 π. Χ. ἐπεχείρησεν ὁ Δαρεῖος τὴν κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείαν καὶ τῇ διαταγῇ του ἠκολούθησαν αὐτὸν καὶ οἱ τύραννοι τῶν ἐλληνικῶν ἐπαρχιῶν τῆς ἀσιατικῆς χερσονήσου μετὰ τῆς ἀναγκασθῆς ναυτικῆς δυνάμεως εἰς προφύλαξιν τῆς ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ κατασκευασθείσης γερύρας, παρευρέθη δὲν τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ τῆς Φωκαίας Λαοδάμας, ὃν τίθεισιν ὁ Ἡρόδοτος τρίτον τῶν ἀπ' Ἰωνίας τυράννων, ἦτοι μετὰ τὸν Χίου καὶ Σάμου². Ἀγροεῖται δὲ ὀπόσῃν ἦγε μετ' ἑαυτοῦ ναυτικὴν δύναμιν διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν τότε σημασίαν τῆς πόλεως. Τὴν ἔλλειψιν ὅμως ταύτην ἀναπληροῖ τὸ μετὰ δεκαπενταετίας περίπου ἀτυχῆς ἐπιχειρήμα τῶν Ἰόνων πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ, εἰς ὃ ἔλαβε μέρος καὶ ἡ Φώκαια, ἀντιπροσωπευθεῖσα διὰ τριῶν μόνον πλοίων, ἐν ᾧ ἄλλαι ἐλληνίδες πόλεις μὴ πρότερον ἐπίσημοι ἐν τῇ ναυτικῇ δυνάμει διέθεσαν πολλαπλασίας αὐτῆς τριήρεις. Ἀλλ' οὐχ ἦττον καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἀνεδείχθη ἡ Φώκαια ὡς συνετατέρα τῶν ἄλλων Ἰωνικῶν πόλεων διὰ τοῦ στρατηγοῦ αὐτῆς Λιονυβίου. Οἱ Πέρσαι δηλαδὴ εἶχον ἤδη μάθει περὶ τὰ τέλη τῆς κατ' αὐτῶν ἐπαναστάσεως τὴν εἰς Ἀθήνην συλλεγεῖσθαι ναυτικὴν δύναμιν τῶν Ἑλλήνων, ἐφ' ᾧ καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ προσκαλέσωσι τοὺς τυράννους τῶν πόλεων, εἰς οὓς προσέταξαν νὰ πορευθῶσι πρὸς τοὺς συμπολίτας των καὶ παρακινήσωσιν αὐτοὺς εἰς

1. Ἡροδ. I, 169.

2. Ἡροδ. IV, 138.

ὑποταγῆν, ὑποβόμενοι ἐκ μέρους τῶν Περσῶν ὅτι οὐδὲν ἄρα θὰ ὑποστῶσι διὰ τὴν ἀποστασίαν καὶ ὅτι παντὸς αὐτῶν πράγματος θὰ φεισθῶσι μετὰ τὴν ὑπακομὴν, ἐν ἐναντία δὲ περιπτῶσει αὐτοὶ μὲν θὰ αἰχμαλωτισθῶσι καὶ αἱ παρθέναι θὰ ἀποσταλῶσιν εἰς Βάκτρα, ἢ δὲ χώρα τῶν θὰ ἀποδοθῆ εἰς ἄλλους¹.

Αἱ ἀπειλαὶ αὗται οὐδόλως ἐπτόησαν τοὺς Ἴωνας. Ἀλλὰ συναθροισθέντες εἰς Λάδην συνεβίβησαν περὶ τοῦ πρακτέου. Εἰς τὰς συζητήσεις ὅμως αὐτῶν δὲν ὑπῆρχεν ἐνόησις, οὐδενὸς ἠγρομένου αὐτῶν. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ παρὰ πάντων τῶν ἐπισημοτέρων ἱστορικῶν τῆς Ἑλλάδος ἐπαιεῖται μετ' ἑξαίρετου θαυμασμοῦ τὸ τόλμημα τοῦ Διονυσίου, στρατηγοῦ τῆς Φωκαίας², ὅστις ἰδὼν τὰς ἀρότους συζητήσεις τῶν συναδέλφων του καὶ φοβούμενος τὰ μετὰ ταῦτα κακὰ τῶν Περσῶν, ἀνέστη ἐν αὐτοῖς καὶ εἶπεν, « Ἄνδρες Ἴωνες, τὰ πράγματα ἡμῶν ἐνδίδκονται ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς. πρόκειται δηλαδὴ ἐὰν θὰ γίνωμεν ἐλευθεροὶ ἢ δοῦλοι, καὶ μάλιστα δοῦλοι ὡς δραπεταί. Ὅθεν ἐὰν μὲν θέλητε νὰ ὑποστῆτε ταλαιπωρίας, παρενθὺς πρέπει νὰ ἐργασθῶμεν διὰ νὰ δυνηθῆτε νὰ ἐλευθερωθῆτε ὑπερβαλόμενοι τοὺς ἐναντίους· ἐὰν δὲ ἐξακολοθήσῃτε ἐν χαννότητι καὶ ἀταξίᾳ, οὐδεμίαν ἐλπίδα ἔχω ὅτι ὁ βασιλεὺς θὰ ἀφήσῃ ὑμᾶς ἀτιμωρήτους ἕνεκα τῆς ἀποστασίας. Πείθεσθε λοιπὸν εἰς ἐμὲ καὶ ἐπιτρέψατε ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἀρχηγίαν μου. Ὑπόσχομαι δὲ ὑμῖν ὅτι, ἐὰν οἱ θεοὶ νέμωσι τὰ ἴσα, ἢ θὰ συμμιξῶ τοὺς πολεμίους ἢ συμμιχθέντας νὰ ἐλλατώσω αὐτοὺς κατὰ πολὺ. » Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Ἴωνες προθύμως παρεχώρησαν τῷ Διονυσίῳ τὴν ἀρχηγίαν, κατήρξαντο δὲ συγγρόνως καὶ τῶν πρὸς ἐπίθεσιν ἐτοιμασιῶν. Ἀνετυχῶς ἢ σύμπνοια αὐτῆ διήρκεσεν ἐπὶ ἑπτὰ μόνον ἡμέρας, τῶν Ἴώνων γογγυζόντων κατὰ τοῦ Διονυσίου

1. Ἡροδ. VI, 6—9.

E. Curtius, Griech. Gesch. II, σ.

2. Grote, History of Greece. 533. Κ. Παπαρρηγοπούλου, Boston, 1856, τόμ. δ'. σ. 305. — Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. ἔθν. I, σ. 345.

καὶ ἀποκαλούντων αὐτὸν ἀλαζόνα, ἐπειδὴ τρία μόνον πλοῖα ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, ἤξιον νὰ ἀρχῇ τοσούτων ἄλλων ἀρχηγῶν. Οἱ γογγυσοὶ οὗτοι ἠνάγκασαν νὰ παύσῃ πᾶσα πρὸς αὐτὸν ὑπακομή, ἦν ἂν ἐξηκολούθουν οἱ Ἴωνες, δὲν ἤθελε βεβαίως ναυαγήσει καὶ ἡ ὑπὲρ σωτηρίας αὐτῶν ἀρξαμένη μετὰ ταῦτα ναυμαχία, ἣτις ἠτιμιάσθη διὰ τῆς λειποτακτικῆς τῶν Λεσβίων, Χίων καὶ Σαμίων, ἐγκαταλειψάντων τοὺς ἀδυνατωτέρους μόνους ἀγωνιζομένους. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ οἱ Φωκαεῖς διὰ τοῦ συνετοῦ αὐτῶν στρατηγοῦ ἀνεδείχθησαν ἐπιτηδειότεροι τῶν λοιπῶν, κατορθώσαντες νὰ συλλάβωσι τρία ἐχθρικά πλοῖα, ἅτινα παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Διονύσιος ἀπέπλευσεν εἰς τὰ παράλια τῆς Φοινίκης· μετ' ὀλίγον ἀπάρας ἐκεῖθεν διηυθύνθη εἰς Σικελίαν, ἐνθα ἐπηγγέλλετο τὸν πειρατὴν, ἐπιπίπτων κατὰ τῶν τυρρηρικῶν καὶ καρχηδονικῶν μόνον πλοίων καὶ ἐκδικούμενος, οὕτως εἶπεν, τὰ ὑπ' αὐτῶν γερόμενα κατὰ τῶν προγόνων του παθήματα· δὲν ἐπέστρεψε δὲ εἰς Φώκαιαν, διότι, τῆς ἐπαναστάσεως καταβληθείσης, ὑπέκλυψεν ἐκ νέου ἡ Ἰωνία ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Περσῶν, οἵτινες καὶ κατήρξαντο τῆς τιμωρίας, εὐνοηζήσαντες, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος, τοὺς εὐειδεστάτους παῖδας, συλλέγοντες τὰς καλλιστενοῦσας παρθένους καὶ ἐμπιπρόδοντες τὰς πόλεις μετὰ τῶν ἱερῶν¹.

Μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα ἡ Φώκαια ἀναφέρεται ὡς ὀρημητήριον τοῦ περσικοῦ εἰσῆ, τοῦ μέλλοντος νὰ πλεύσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ Ξέρξου². Ἀποτυχοῦσης τῆς περσικῆς ταύτης ἐξουατείας, ἡ Φώκαια μετὰ τῶν λοιπῶν πόλεων τῆς Ἰωνίας ὑπήχθη τῷ 477 π. Χ. τῇ ἡγεμονίᾳ τῶν Ἀθηναίων. Κατ' ἀρχὰς ἀπαδα ἡ ὑπ' αὐτὴν ὑπαγομένη ἀσιατικὴ Ἑλλὰς ἐπέμπε τῷ ἐν Ἀήλῳ συμμαχικῷ ταμείῳ ὀριζομένην χρηματικὴν ποσότητα, ὅπως χρησιμεύῃ εἰς κοινὰς ἀνάγκας τῶν συμμαχίδων πόλεων. Ὅτε δὲ

1. Ἡροδ. VI, 10—32.

2. Διοδώρου II, 2. « Ξέρξης ... τοῖς μὲν ναύαρχοις παρήγ-

γειεν ἀθροίζειν τὰς ναῦς εἰς Κύμην καὶ Φώκαιαν, αὐτὸς δὲ προῆγεν ἐκ τῶν Σούσαν. »

οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐσχημάτισαν μέγαν στόλον καὶ ἠνάγκασαν τὰς πρότερον σιμημαχικὰς πόλεις νὰ λογίζονται ὑποτελεῖς τῇ ἀθηναϊκῇ ἡγεμονίᾳ, τότε μετέφερον ἀνδαιρέτως ἐν Ἀθήναις καὶ τὸ ἐν Ἀήλω ταμεῖον (454 π. Χ.). Ἐκτοτε δὲ καὶ αἱ προσφοραὶ ἐκείναι μετετρέπησαν εἰς ἀληθεῖς φόρους, συλλεγομένους ἐν ὠρισμένῃ ποσότητι καὶ ἀναλόγως τῆς ἐνιαυσίας καταστάσεως τῶν πόλεων ὑπὸ τῶν ἐν αὐταῖς ἀθηναίων πρακτόρων. Περὶ τῆς ποσότητος τῶν πρώτων προσφορῶν τῆς Φωκαίας οὐδεμία εἰδησις διεσώθη· περὶ δὲ τῶν εἰς Ἀθήνας ἀποβαλειδῶν ἐκοινοποιήθησαν πληροφορίαι τινὲς ἐξ ἐπιγραφῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καταλεγουσῶν καὶ τὴν Φώκαιαν εἰς τὸν «Ἴωνικὸν φόρον.» Ἐν ἐπιγραφῇ τῆς 82¹ ὀλυμπιάδος ἀναγράφεται ἡ Φώκαια ὡς πληρώσασα 300 δραχμᾶς¹. Τὸ αὐτὸ ποσὸν ἐπλήρωνεν ἐνιαυσίως μέχρι τῆς 83² ὀλυμπιάδος, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 451—447 μ. Χ.² Τῷ ἐπομένῳ ἔτει (446) ἐπλήρωσεν 185.³ Ἀπὸ δὲ τῆς 84³ ὀλυμπιάδος ἄχρι τῆς 85⁴ ἦτοι ἀπὸ τοῦ 442—440 ἐπλήρωνεν ἀνὰ 200 δραχμᾶς.⁴

Ἡ Φώκαια ὑπέκειτο τῇ ἀθηναϊκῇ ἡγεμονίᾳ ἄχρι τοῦ 412 π. Χ. ἔτους, ὅτε καὶ ἅπασαι αἱ Ἴωνικαὶ πόλεις ἀνεκρηύχθησαν ὑπὲρ τῆς Σπαρτιατικῆς ἡγεμονίας. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ πόλις κατέστη ὀρητήριον τοῦ λακεδαιμονίου ναυάρχου Ἀστυνόχου, ὅστις, κατὰ τὸν Θουκυδίδην, περιπλέων τὰ περᾶλια τῆς Ἰωνίας μετὰ δέκα πελοποννησιακῶν καὶ ἰσαρίθμων χιακῶν πλοίων προσέβαλε τὰς Κλαζομενάς, ἃς οὐ δυνάμενος εἰλεῖν ἀπέπλευσεν ἀνέμῳ μεγάλῳ αὐτὸς μὲν εἰς Φώκαιαν καὶ Κύμην, αἱ δὲ ἄλλαι νῆες κατήραν εἰς τὰς ἐπικειμένους τὰς Κλαζομεναῖς νήσους Μαράθουσαν καὶ Πήλην καὶ Δρίμονσαν, ἔνθα ὀκτῶ ἡμέρας ἐμμείναντες διὰ τοὺς ἀνέμους ἐκ τῶν κτημάτων τῶν Κλαζομενίων τινὰ μὲν

1. A. Kirchhoff, Inscr. Att. Euclidis anno vetustiores. σ. 112 ἀρθ. 228.

2. A. Kirchhoff, Ἐ. ἀ σ. 112, ἀρθ. 229, σ. 116.

3. A. Kirchhoff, σ. 117, ἀρθ. 234.

4. A. Kirchhoff, σ. 118—122, ἀρθ. 238—240.

διήρπασαν καὶ ἀνήλωσαν ἀλλὰ δὲ εἰσβαλόμενοι, ἐπλευσαν εἰς Φώκαιαν καὶ Κύμην πρὸς συνάντησιν τοῦ Ἀστυνόχου. Διατρίβοντος τούτου ἐνταῦθα ἀφίκοντο πρέσβεις τῶν Λακείων, ὅπως τῷ εἰπωσιν ὅτι ἡ νῆσος αὐτῶν ἐπιθιμει νὰ ἀποστῇ τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπέσθη ὁ Ἀστυνόχος, βλέπων δὲ ὅτι οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν ἦσαν ἀπρόθυμοι, ἄρας ἔπλεε πρὸς τὴν Χίον¹.

Τῷ ἐπομένῳ ἔτει καὶ ἕτερος πελοποννησίος ναύαρχος, ὁ Μίνδαρος, ἐπλευσεν εἰς Φωκαῖδα, ἀγκυροβολήσας εἰς τὸν ἐν Καρτερίοις λιμένα². Τῷ 410 ἔτει ἐνεπρήσθη ὁ ἐν αὐτῇ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, πρῆστῆρος ἐμπεσότος. Ἴδουμιν δὲ ἀνωτέρω ὅποιον σεβασμὸν εἶχον οἱ Φωκαεῖς πρὸς τὴν θεότητα ταύτην καὶ οἶον μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῇ ᾠκοδόμησαν. Ἡ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ λατρεία τῆς Ἀθηνᾶς χρονολογεῖται, σχεδὸν εἰπεῖν, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἰδρύσεώς της. Ἡ μετὰ 136 λοιπὸν ἔτη νέα καταστροφή τοῦ ναοῦ οὐ μόνον τοὺς Φωκαεῖς ἐλύπησε βαθέως, ἀλλὰ καὶ ἅπαντα τὸν τότε ἑλληνισμὸν· τούτου ἕνεκα καὶ ὁ Ξενοφῶν ἀναγράφει αὐτὴν ὡς μεγάλην τινὰ ζημίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης³.

Μετὰ τὴν ἀπόπλευσιν τοῦ σπαρτιατικοῦ στόλου ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ Φώκαια δὲν ἦτο πραγματικῶς ὑποτεταγμένη τοῖς Λακεδαιμονίοις. Ἔνεκα τῆς φυσικῆς θέσεως τοῦ λιμένος της ἠναγκάζετο ἐπὶ μὲν τῆς προσεγγίσεως τῶν Σπαρτιατῶν νὰ ἀναγνωρίζῃ τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν, ἐπὶ δὲ τῆς τῶν Ἀθηναίων νὰ ἀποβάλλῃ ἐκείνην. Τοῦτο ἐξηγεῖται καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὸ 407 ἀποφάσεως τοῦ Θρασυβούλου, ὅστις ἀπάρας ἐξ Ἑλλησπόντις καὶ ἑλθὼν νὰ τειχίσῃ τὴν πόλιν, ἐσκέπτετο νὰ καταστήσῃ τὴν Φώκαιαν κέντρον πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τοῦ ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἐφέδου εὐρισκομένου σπαρτιατικοῦ στόλου. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐγένετο ἰσως καὶ τῇ συναινέσει τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅστις

1. Θουκυδίδου, VIII, 31, 32.

2. Θουκυδίδου, VIII, 101.

3. Ξενοφῶντος, Ἑλληνικά

1, 3, 1.

εὐρισκόμενος εἰς Σάμον ἀφίκετο εἰς Φώκαιαν μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στόλου διὰ τὰ συνεννοηθῆ μετὰ τοῦ Θρακυβοῦλου περὶ τῶν πρακτέων¹. Ἀγροῖται δὲ παρτελῶς ἐὰν ἢ τείχεσις ἐπεχειρίσθη ἢ ἐξετελέσθη.

Τῷ 406 κατέφυγον εἰς Φώκαιαν πελοποννήσιοι φηγάδες τοῦ σπαρτιατικοῦ στόλου, νικηθέντος ὑπὸ τῶν ἀνεξαντλήτων δυνάμεων τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ γενομένῃ περὶ τὰς Ἀργινούδας ναυμαχίᾳ, καθ' ἣν οὐ μόνον οἱ ἐπιβαίνοντες τοῦ σπαρτιατικοῦ στόλου διεσκορπίσθησαν οἱ μὲν εἰς Χίον, οἱ δὲ πλείστοι εἰς Φώκαιαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ναύαρχος αὐτῶν Καλλικρατίδας γενναίως ἀγωνισθεὶς ἤφανισθῆ πεδῶν εἰς τὴν θάλασσαν².

Καὶ οὕτω πρὸς στιγμήν ἐγένοντο μὲν πάλιν οἱ Ἀθηναῖοι κύριοι τῶν ἑλληνίδων πόλεων τῆς Ἀσίας, ἀλλὰ τῷ ἐπομένῳ ἔτει, καταστραφέντος τοῦ στόλου αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Λυδάνδρου εἰς τὴν ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς ναυμαχίαν, ἀπώλεσαν πλέον διὰ παντὸς πᾶσαν ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίαν. Τότε δὲ καὶ ἡ Φώκαια μετὰ τῶν λοιπῶν Ἴωνικῶν πόλεων ἐπανῆλθεν ὑπὸ τὴν περδικὴν κυριαρχίαν κατὰ τὴν γενομένην τῷ 412 π. Χ. αἰσχρὰν καὶ προδοτικὴν τῶν Σπαρτιατῶν μετὰ τοῦ Τιδοσφέρου συνθήκην, καθ' ἣν, εἰς κατάπτωσιν τῆς ἰσχύος τῶν Ἀθηναίων, οἱ μὲν Πέρσαι ὑποχρεοῦντο τὰ βοηθῶσι τοῖς Σπαρτιάταις ὑλικῶς, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι εἰς ἀνταμοιβὴν τὰ ἀποδώσασιν αὐτοῖς μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου πάσας τὰς ἐπαρχίας τῆς ἀσιατικῆς Ἑλλάδος τὰς ἀνηκούσας πρότερον τῇ Περσίᾳ³.

Ὑπὸ τὴν νέαν ταύτην περδικὴν κυριαρχίαν διετέλεθεν ἡ Φώκαια ἑβδομήκοντα καὶ δύο ἔτη, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 406—334 ἔτους π. Χ. Ἠλευθερώθη δὲ ἐκ τοῦ περδικοῦ ζυγοῦ ὅτε εἰσέβαλεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν ἐλάσσονα

1. Ξενοφῶντος, Ἑλλην. I, 5, 10—12. Πλουτάρχου, Λύκανδρος V, 1. 2. Ξενοφῶντος, Ἑλλην. I, 6, 33. 3. Θουκυδίδου, VII, 18.

Ἀσίαν καὶ ἀντικατέστησε τοὺς Πέρσας σατράπας διὰ μακεδόνων¹. Ἀπὸ τῆς ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς μάχης ἄχρι τῆς συντάξεως τοῦ βασιλείου τῆς Περσῆς ἐλλείπουσι παντελῶς εἰδήσεις περὶ Φωκαίας. Ὅτε δὲ ὁ Ἀχαιὸς ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς Συρίας καὶ ἐκνυρίενσε τὰς ἐπὶ τὰδε τοῦ Ταύρου χώρας στυπεριελήφθη καὶ ἡ Φώκαια εἰς τὰς κτήσεις αὐτοῦ. Μετὰ τινα δὲ χρόνον ἐκστρατεύσαντος τοῦ Ἀχαιοῦ κατὰ τῶν Σελγέων, ὁ τῆς Περσῆς βασιλεὺς Ἀτταλὸς Ἀδραξάμενος τῆς εὐκαιρίας ἐπορεύετο κατὰ τῶν πόλεων τῆς Αἰολίδος τῶν ταχθειῶν πρότερον τῷ Ἀχαιῷ, καὶ ἄλλαι μὲν ἐξ αὐτῶν παρεδόθησαν ἐθελοντί, ἄλλαι δὲ καὶ διὰ τῆς βίας. Αἱ ἐκονσίως παραδεξάμεναι πόλεις τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Περσῆς βασιλείου ἦσαν ἡ Κύμη, ἡ Σιφύνη καὶ ἡ Φώκαια, ἣτις διετέλεσεν ὑπ' αὐτὸ ἄχρις οὗ ὁ τῆς Συρίας βασιλεὺς Ἀντίοχος Γ' ἐπιδραμῶν τὴν Ἰωνίαν καὶ Αἰολίδα, ὑπέβαλε ὑφ' ἑαυτὸν καὶ τὴν Φώκαιαν.

Ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη ἠνάγκαζε τοὺς κατοίκους τῶν

1. Εἰς τὰς ἑλληνίδας δὲ πόλεις ἐδόθη τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ ἐκυβερνῶντο ὑπὸ ἄρχοντος. Τὰ αὐτόνομα νομίσματα τῆς Φωκαίας ἀναφέρουσι ἱκανοὺς ἄρχοντας αὐτῆς. Bl. T. Mionnet, Description des médailles grecques III, σ. 176. Supplement, VI, σ. 285—286. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Οἰκονομικῶν β' ἀναφέρει τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον περὶ ἄρχοντος τινος τῆς Φωκαίας. « Ἀριστοτέλης Ρόδιος ἄρχων Φωκαίας, ἀπορῶν χρημάτων, ὄρων στάσεις οὐσας δύο τῶν Φωκαέων λόγους ἐποίησατο πρὸς τὴν ἑτέραν στάσιν ἐν ἀπορρήτοις, φάσκων αὐτῷ διδόναι χρήματα τοὺς ἑτέρας ἐφ' ἃ αὐτοῖς τὰ πράγματα ἐγκλίναι, αὐτὸς δὲ μᾶλλον βούλεσθαι παρὰ τούτων λαβεῖν καὶ τὰ περὶ τὴν πόλιν τούτοις διοικεῖν

παραδοῦναι. Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα εὐθὺς τὰ χρήματα οἱ παρόντες πορίσαντες ὅσα ἐκέλευσεν ἔδωκαν. Ὁ δὲ τοῖς ἑτέροις πάλιν ἔδειξεν ἃ ἐλλήψως εἶη παρὰ τῶν ἑτέρων οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ ἔφασαν οὐκ ἐλάττω δάσειν. Λαβῶν δὲ παρ' ἀμφοτέρων κατήλαξεν αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους. Τοῖς τε πολιταῖς κατιδῶν οὐσας δίκας πολλὰς καὶ μεγάλας ἐκ πολλοῦ χρόνου ἀδικίας, τούτοις διὰ πολέμου δικαστήριον καθίσας προεῖπεν, ὅσοι ἂν μὴ δικάσωνται, νόμον δ' ἔθηκε μήκετι εἶναι ὑπὲρ τῶν προτέρων ἐγκλημάτων κρίσεις. Τότε δὴ παραβολὴ πολλῶν δικῶν καὶ τὰς ἐγκλήτους μετ' ἐπιτιμίων ἐφ' αὐτὸν ποιούμενος, καὶ παρ' ἑκατέρων δι' ἑτέρων ἀργύριον λαμβάνων, συνήγαγεν οὐκ ὀλίγα χρήματα. »

παραλίαν πόλεων τῆς Ἀσίας νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν συνδρομὴν τῶν Ῥωμαίων, μεγάλως ἰσχυρότων τότε ἐν τοῖς πράγμασι τῆς Ἀνατολῆς. Ὄθεν ἐστάλη τῷ 191 π. Χ. στόλος ἐκ Ῥώμης ὑπὸ τὸν ναύαρχον Λίβιον διὰ νὰ ἀποδιώξῃ ἐκ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τὸν Ἀντίοχον καὶ νὰ ἀφήσῃ τὰς πόλεις αὐτονομούς ὑπὸ τὸ βασιλεῖον τῆς Περσείου. Ὁ Ἀντίοχος τότε διέταξε τὸν ἑαυτοῦ ναύαρχον Πολυξενίδα νὰ προετοιμασθῇ δι' ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Ῥωμαίων, αὐτὸς δὲ ἀπάραις ἐξ Ἐφέου ἀφίκετο εἰς Μαγησίαν τὴν ὑπὸ Σιπύλῳ διὰ νὰ σχηματίσῃ στρατόν. Ἀντιπρὸς αὐτὸν ἐκ θαλάσσης προετοιμασθῆναι τοῦ Ἀνταλκίδου ἀπέτυχε οἰκτρῶς, τῶν Ῥωμαίων ἐπιτιμῶν νὰ περικλεισθῶσι τὸν στόλον τοῦ Ἀντίοχου ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἐφέου. Μετὰ τὸν ἀποκλεισμόν τοῦτον ὁ ναύαρχος τῶν Ῥωμαίων Λίβιος ἐπλευσεν εἰς Χίον καὶ εἶτα εἰς κατοχὴν τῆς Φωκαίας, ἐν ἣ ἀφῆκε τέσσαρα πεντηκόντορα πρὸς φύλαξιν αὐτῆς¹. Ἰδόντες οἱ Φωκαεῖς τὴν δεινὴν θέσιν τῆς πόλεως διηρέθησαν εἰς δύο μερίδας, ὧν ἡ μὲν ἐξῆτει ὅπως ἡ πόλις μείνῃ ἐν πάσῃ περιπτώσει πιστῆ εἰς τὸν βασιλέα, ἡ δὲ ἑτέρα εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ἐφ' ᾧ καὶ (190 π. Χ.) οἱ ἐκ τῆς μερίδος τοῦ Ἀντίοχου στασιάσαντες ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων ἐξεδικήθησαν προσενηθάντες ζημίας εἰς τὰς χειμασίας τοῦ στόλου καὶ εἰς τὸν ὑποβληθέντα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων τῇ πόλει φόρον τῶν πεντακοσίων τηβενῶν καὶ πεντακοσίων χιτώνων αἱ ὅσων αὐτὰ ζημίαι καὶ ἡ διὰ τῶν στασιασῶν προελθοῦσα ἔλλειψις σίτου ἠνάγκαζε τοὺς Ῥωμαίους νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πόλιν. Τοσοῦτο δὲ ἐθράσυνε τοὺς στασιαστὰς ἢ ἀπόπλευσις τοῦ Ῥωμαίου στόλου ἀπέναντι τῆς ἄλλης μερίδος, προσπαθούσης νὰ ἐλκύσῃ πρὸς ἑαυτὴν τὸν λαόν, ὥστε ἠνάγκασαν καὶ τὴν Γερσίδα καὶ τοὺς ἐπισημοτέρους κατοίκους νὰ ἀκολουθῶσιν αὐτοῖς².

1. Liv. XXXVI, 45. Ἀσπ. Πολυβίου, XXI, 4. «Οἱ δὲ Φωκαεῖς, τὰ μὲν ὑπὸ τῶν ἀπολειφθέντων Ῥωμαίων ἐν ταῖς ναυσὶν ἐπισταθμεύοντες, τὰ δὲ τὰς ἐπιταγὰς ὀσχερῶς φέροντες, ἐστασίαζον.»

1. Liv. XXXVII, 9.—Εἰς τὸ συμβῆν τοῦτο ἀνάγεται νομίζω καὶ τὸ ἰκόμενον ἀπόσπασμα τοῦ

Πολυβίου, XXI, 4. «Οἱ δὲ Φωκαεῖς, τὰ μὲν ὑπὸ τῶν ἀπολειφθέντων Ῥωμαίων ἐν ταῖς ναυσὶν ἐπισταθμεύοντες, τὰ δὲ τὰς ἐπιταγὰς ὀσχερῶς φέροντες, ἐστασίαζον.»

Τούτου ἕνεκα καὶ οἱ τῶν Φωκαίων ἄρχοντες, φοβούμενοι τὰς τε τῶν πολλῶν ὀρμὰς διὰ τὴν διτοδείαν καὶ τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἀντιοχιδῶν, ἐξέπεμψαν πρεσβυτάς πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Ἀντίοχου Σέλευκον στρατοπεδεύοντα πρὸς τοῖς ὄροις τῆς Φωκαίδος. Οἱ πρέσβεις τῆς Φωκαίας παρονδιασθέντες τῷ Σελεύκῳ παρεκάλεσαν αὐτὸν ὅπως μὴ ἐστρατεύσῃ κατὰ τῆς πόλεως, ὑποσχόμενοι ὑπακοὴν καὶ ἡσυχίαν. Καὶ πρεσβεύται μὲν φίλοι τῷ Σελεύκῳ ἦσαν ὁ Ἀρίσαρχος καὶ Κάσσανδρος καὶ Ρόδων ἐναντίοι δὲ καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπιρρέποντες ὁ Ἡγίας καὶ Γελλίας. Ὁ Σέλευκος δεχθεὶς τὴν πρεσβείαν τοὺς μὲν πρώτους ὑπεδέξατο παρ' ἑαυτοῦ, τοὺς δὲ ἄλλους παρεώρα. Πυθόμενος δὲ παρ' αὐτῶν τὴν ὀρμὴν τῶν πολλῶν καὶ τὴν ἐν τῇ πόλει σπάνιν τοῦ σίτου, ἐξεκίνησε πρὸς αὐτὴν, ἣν καὶ κατέδραμεν ἀμαχητὶ, ἀνοιχθείσης διὰ προδοσίας μιᾶς πύλης¹. Μαθὼν ταῦτα ὁ ναύαρχος τῶν Ῥωμαίων προσήγγισεν εἰς Φωκαίαν καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐπανακτήσῃ αὐτὴν ἕνεκα τῆς παρασθαμνέσεως τοῦ στρατοῦ τῷ Σελεύκῳ, ἠρήμωσεν εἰς ἐκδίκησιν ἅπασαν τὴν παραλίαν, ἐφ' ἧς αἰχμαλωτίσας καὶ τινας ἀνθρώπους, ἐπλευσε μετ' ὀλίγον εἰς Σάμον².

Ἀγγιστὸς ἤδη τοῦ χειμῶνος, ὁ Σέλευκος προσέβαλε καὶ τὰ περὶ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ περσικου βασιλείου. Πληροφωρηθεὶς δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ Εὐμένης, εὐρισκόμενος μετὰ τοῦ Ῥωμαίου στόλου ἐν Σάμῳ, ἔδρευεν εἰς προστασίαν τῆς πρωτευούσης του. Μετ' ὀλίγον προσήλθεν εἰς βοήθειαν καὶ ὁ στόλος τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Ροδίων ἀγκυροβολήσας ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἐλαίας. Ὁ δὲ Ἀντίοχος ἐλθὼν ἐξ Ἀπαμείας εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ υἱοῦ τῆς καὶ ἰδὼν τὰς μεγάλας καὶ ἰσχυρὰς δυνάμεις τῶν ἐναντίων, κατέλαβεν αἰφνιδίως λόφον τινὰ ἀπέναντι τῆς Ἐλαίας καὶ ἐπέμψεν τοῖς Ῥωμαίοις κήρυκα, ἵνα εἴπῃ αὐτοῖς ὅτι ἐπιθυμῶ νὰ ἔλθῃ εἰς εἰρηνευτικὰς προτάσεις. Ἀλλ' οὐδεμιᾶς ἐπελθούσης συμφωνίας, ὁ μὲν Ἀντίοχος

1. Πολυβ. XXI, 4. — Ἀπ. π. Συρ. 24—25.

2. Liv. XXXVII. 12.

ἐπανελάβε τὴν ἐρημίωσιν τῆς χώρας τοῦ Περγαμηνοῦ βασιλείου, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι εὐρόντες κατάλληλον τὴν περισάβιν εἰς περισπαθὸν τοῦ ἐναπομείναντος Σελεύου, διηρθύθησαν, συμπλεόντων τοῦ τε Εὐμένους καὶ τῶν Ῥοδίων, εἰς Φώκαιαν, καὶ προβορμυθέντες εἰς τὸ ἐν τῷ στόματι τοῦ λιμένος αὐτῆς κείμενον Βακχεῖον, σὺλοῦσι τοὺς κοσμοῦντας αὐτὸ ναοὺς καὶ ἀρπάζουσι τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ ἄλλα ἱερὰ αὐτῶν κειμήλια. Προεγγίδαντες δὲ καὶ τῇ πόλει περικυκλοῦσι αὐτὴν καὶ ἐτοιμάζονται εἰς πολιορκίαν. Ἄλλ' ἐννοήσαντες ὅτι ἄνευ μηχανῶν τινῶν πολιορκητικῶν καὶ κλιμάκων ἦτο ἀδύνατον νὰ γείνωσι κύριοι τῶν τειχῶν τῆς Φωκαίας προσεταυρομένων καὶ ὑπὸ τριδχιλίων στρατιωτῶν τοῦ Ἀντιόχου, ἐγκατέλειψαν τὴν πολιορκίαν καὶ ἐπανῆλθον εἰς Βακχεῖον, οὐδὲν ἄλλο πράξαντες ἢ νὰ ἐρημιώσωσι τὰ περὶχωρα τῆς πόλεως¹.

Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον χρόνον ὑπέκλυσε καὶ ἡ Φώκαια εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ἡ μέθοδος τῆς πολιορκίας καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀντιστάσεως τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης εἶναι ἀξιοσημείωτα γεγονότα. Τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δηλονότι στόλου ἀγκυροβολήσαντος ἐκ νέου ἐν τῷ λιμένι τῆς Φωκαίας καὶ ἀποκλείσαντος τοὺς δύο αὐτοῦ μυχοὺς, ὁ Ἐπαρχος ἔκρινε σκόπιμον, πρὶν ἢ ἀρξῆται τῆς πολιορκίας, νὰ βολιδοσκοπήσῃ τὰς διαθέσεις τῶν ἐκλεκτοτέρων κατοίκων. Εὐρῶν ὅμως αὐτοὺς ἀκλονήτες, διέταξε τότε ἐπίθεσιν ἐκ δύο ταυτοχρόνως μερῶν, ὧν τὸ μὲν ἦτο γυμνὸν οἰκιῶν καὶ περιείχεν ἐν μέρει ναοὺς. Κατ' ἀρχὰς ἔθεσαν εἰς ἐνέργειαν τὸν κριόν, μηχανὴν πολιορκητικὴν, δι' οὗ ἐκρήμνισαν τὰ τεῖχη καὶ τοὺς πύργους τοῦ γυμνοῦ τούτου μέρους. Προσδραμόντων δὲ ἤδη τῶν κατοίκων εἰς ὑπεράσπισιν τῶν ἀνοιχθέντων ρηγμάτων, οἱ Ῥωμαῖοι ἔθεσαν πάλιν εἰς ἐνέργειαν τὸν κριόν καὶ κατὰ τοῦ ἄλλου μέρους, εἰς ὃ ἐπέφεραν τὰς αὐτὰς καταστροφάς. Καὶ εἰς ἀμφοτέρω ἡδὴ τὰ ρήγματα ἐρρίφθησαν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς εἰσβολήν, ἀλλὰ

1. Livius, XXXVII, 21.

καὶ ἐνταῦθα καὶ εἰς τὸν ἀνασκαλασθὸν τῶν τειχῶν ἀπήνησαν πεισματώδη ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῶν κατοίκων, οἵτινες ἐφαίνοντο ἤδη ἔχοντες ἄπασαν τὴν ἐλπίδα των μᾶλλον εἰς τὴν τόλμην καὶ τὰ ὄπλα ἢ εἰς τοὺς προμαχῶνας. Ὁ Ἐπαρχος Αἰμίλιος Ρογγῆλος ταραχθεὶς ἐκ τῆς γενομένης μεγάλης ἀπωλείας τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ, διέταξε παρευθὺς ἀποχώρησιν, ὅπως μὴ ἐπιθεθῶσιν ἐπὶ πλέον εἰς τὴν λύσσαν ἀπεγνωσμένων ἐχθρῶν. Ἐπωφελήθοντες τῆς διακοπῆς ταύτης οἱ Φωκαεῖς καθήρξαντο ἐπιδιορθοῦντες ταχέως τὰ ρήματα καὶ ἀνηψοῦντες τὰ κρημνισμένα τῶν τειχῶν. Ἀπασχολωμένων λοιπὸν τούτων εἰς τὰς εἰρημένας ἀμυντικὰς ἐργασίας, προσῆλθεν αὐτοῖς ἀπεσταλμένος τοῦ Ἐπαρχου, ὅστις μεμφόμενος τὴν ἀντίστασιν αὐτῶν, προσεπάθησε νὰ τοῖς ἀποδείξῃ ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἐνδιαφέρονται περισσότερον περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς πόλεως. Ἐν τέλει δὲ τοῖς ἐπρότεινε νὰ ἐπανελάθωσιν εἰς τὰ προταθέντα ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ προηγουμένου Ἐπαρχου Λιβίου, ἐὰν παραιτῶνται τῆς περὶ ἀντιστάσεως πλάνης. (Αἱ ἀναφερόμεναι προτάσεις δὲν εἶναι δυστυχῶς γνωσταί.) Οἱ Φωκαεῖς ἐξήτησαν ἐπὶ τούτῳ πέντε ἡμερῶν προθεσμίαν ἐπὶ προσάσει δέξεως. Κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο ἐξητήσαντο ἐπικουρίας ἐκ τοῦ Ἀντιόχου. Μαθόντες ὅμως παρὰ τῶν ἀπεσταλμένων ὅτι οὐδὲν ἐξ αὐτοῦ ἐλπίζεται, ἤνοιξαν ἤδη τοῖς Ῥωμαίοις τὰς πύλας ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως οὐδεμίαν ἐχθροπραξίαν συμβῆ ἐν τῇ πόλει. Εἰσελθόντων τῶν Ῥωμαίων μετ' ἀναπεπταμένας σημαίας, διέταξε παρευθὺς ὁ Ἐπαρχος νὰ φεισθῶσι τῶν πραγμάτων λαοῦ ἐκσδίως ὑποταγέντος. Ἄλλ' ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ στρατοῦ ἠκούσθησαν ζωνχαὶ κατακραυγαί, καὶ ἀμέσως διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς οἱ στρατιῶται διαρπάζοντες καὶ λαφυραγωγοῦντες. Ὁ Αἰμίλιος προσεπάθησε κατ' ἀρχὰς νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ, εἰπὼν αὐτοῖς ὅτι μόνον αἱ ἐξ ἐφόδου κρημιόμεναι πόλεις λαφυραγωγοῦνται, καὶ ὅτι καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὸ δικαίωμα τῆς λαφυραγωγῆσεως δίδεται ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ στρατιώτου. Αἱ

συμβουλαὶ τοῦ Ἐπαρχοῦ οὐδαμῶς ἐπενήργησαν· δι' ὃ καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀποστείλῃ κήρυκας εἰς τὰς ὁδοὺς ὅπως προτρέψωσι τοὺς ἐλευθέρους πολίτας νὰ περιδυναχθῶσιν ἐν τῇ δημοσίᾳ πλατείᾳ, ἔνθα ἠδύναντο νὰ εὐρωσι παρ' αὐτῷ προστασίαν καὶ βοήθειαν. Καὶ πράγματι ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐφάνη πιστὸς εἰς τὸν λόγον του. Ἄλλ' ἡ πόλις ἠρημώθη· καὶ προσεγγίζοντος ἤδη τοῦ χειμῶνος, ἐγκατέλειπε τὴν Φώκαιαν ὁ Αἰμίλιος καὶ ἀπέπλευσε μεθ' ὄλον τοῦ στόλου του, ἀποδοὺς τοῖς κατοικοῖς ἐλευθέραν τὴν πόλιν, τὴν χώραν αὐτῆς καὶ τοὺς πατρίους νόμους¹.

Ἡ ἐλευθερία τῆς πόλεως ἀνεγνωρίσθη ἐκ νέου τῷ 188 π. Χ. ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Μανλίου εὐθύς μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Ἀντιόχου συνθήκης ἐκείνης τῆς ἀναγνωρίζουσης τὴν ἡτταν τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας².

Ἐπὶ πενήκοντα καὶ πέντε ἤδη ἔτη ἡ Φώκαια διωκεῖτο, ὡς καὶ πρότερον, ὑπὸ ἰδίων ἀρχόντων. Τῷ δὲ 153 π. Χ. ἔτι ἀνεγνωρίσθη ὀριστικῶς κτῆσις τῶν Ρωμαίων μετὰ τῶν ἄλλων ἐλευθέρων πόλεων καὶ χωρῶν τῆς ἐλάσδοδος Ἀσίας, τῶν ὑπαγομένων τῷ Βασιλεῖ τῆς Περγάμου συνειρία τῆς διαθήκης τοῦ τελευταίου αὐτῆς βασιλέως Ἀττάλλου Γ', ἀνακηρυκτούσης τοὺς Ρωμαίους μόνους κληρονόμους αὐτοῦ. Ἄλλ' οἱ Φωκαεῖς δὲν ἠθέλησαν νὰ παραδεχθῶσι τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν· τὴν δὲ κατ' αὐτῆς ἀντίστασιν αὐτῶν ἐπέδειξαν ἐν τῇ στάσει τοῦ Ἀριστονίκου, νόθου ἀδελφοῦ τοῦ Ἀττάλου, ὅστις εἰς κοινὴν ἐκδήλωσιν ἀποτροφῆς κατὰ τῶν Ρωμαίων κατέλαβε τὴν κατὰ τὴν Φώκαιαν κειμένην πόλιν Λεύκην. Μετὰ τέσσαρα ἔτος ἔτη (129 π. Χ.) οἰκτρῶς ἐτιμωρήθησαν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων αἱ κατ' αὐτῶν στασιαστικαὶ πόλεις. Ἡ δὲ γερονδία τῆς Ρώμης ἀπεφάσισεν ὄνομαστὶ νὰ καταστραφῇ ἡ Φώκαια, ὡς μετασχοῦσα τῶν ἐν τῇ Λεύκῃ στάσεων τοῦ Ἀριστονίκου. Καὶ ἡ

1. Livius, LX, 32.

2. Πολυβίου, XXII, 27, 7.

ἀπόφασις αὕτη θὰ ἱεπληροῦτο ἐὰν οἱ Μαδβαλιεῖς προλαβόντες δὲν ἔπεμπον εἰς Ρώμην πρεσβείαν ὑπὲρ τῆς μητροπόλεως αὐτῶν¹.

Τελευταίαν ἀντίστασιν κατὰ τῶν Ρωμαίων ἐπεδείξαντο οἱ Φωκαεῖς ἐπὶ Μιθριδάτου. Νικηθέντος δὲ τούτου ὑπὸ τοῦ Πομπηίου τῷ 66 π. Χ. νέαι τιμωρίαι ἐγένοντο κατὰ τῶν ἀσιατικῶν ἐκείνων πόλεων, αἵτινες συνεπάθην ἢ ἐβοήθουν τῷ βασιλεῖ τοῦ Πόντου. Ψῆφος τιμωρίας ἔπεσε καὶ κατὰ τῆς μιθριδατισίας Φωκαίας. Ἄλλ' ὁ Πομπήσιος ἐξ εὐνοίας ἐφείσθη τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς, διότι ἠθέλησε διὰ τοῦ τρόπου τούτου νὰ ἐδικηθῇ τὸν Καίσαρα, ὅστις κατὰ τὸν ἐν Γαλλίᾳ ἐμφύλιον αὐτῶν πόλεμον εἶχε γυμνώσει τὴν Μαδβαλίαν ἀπὸ πάσης πολεμικῆς δυνάμεως².

§. 4. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης καθ' ὄλον τὸ διάστημα τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ὀλιγίστας εἰδήσεις γινώσκομεν περὶ τῆς Φωκαίας.

Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ἐκυβερνᾶτο ἡ Φώκαια ὑπὸ ρωμαίων ἐπαρχοῦ τιτοφορομένου «στρατηγοῦ». Τοιοῦτοι δὲ, καθὰ γινώσκομεν, εἶναι οἱ ἐξῆς.

Ἐρμίας· ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ἀδριανοῦ³.

Εὐμάχορος· ἡ πρώτη αὐτοῦ στρατηγία ἀγνοεῖται, ἡ δὲ δευτέρα ἦν ἐπὶ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς⁴.

Ἰδομενεύς· τοῦτ' ἐκ τοῦ κύριου ὄνομα δὲν ἐγνώσθη εἰδέτι, διότι τὸ ἐνταῦθα ἀναφερόμενον εἶναι πατρωννικόν. Ἦν δὲ στρατηγὸς ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου καὶ Λουκίου Οὐήρου⁵.

Λούκιος Αἴλιος Αὐρήλιος Μάρκου· ἐπὶ Κομμόδου⁶.

Αὐλὸς τοῦ Μάρκου· ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας Λ. Αὐρ.

1. Iustinus, XXXVII, 1. — Suppl. VI σ. 290 ἀρθ. 1338.
 Freinshemius, Livianorum 4. Mionnet, Suppl. VI, σ. 290
 suplem. LX, 2. ἀρθ. 1339.
 2. Δίαν Κασ. XLI, 25. 5. Mionnet, III σ. 181 ἀρθ. 859.
 3. T. Mionnet, Descr. des 6. Mionnet, Suppl. VI, σ.
 méd. grec. III, σ. 180 ἀρθ. 854. 291 ἀρθ. 1343—44.

Κομμόδου¹ ἢ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου στρατηγία αὐτοῦ ἦν ἢ δευτέρα ἢ δὲ πρώτη ἀγνοεῖται.

Ἡρακλείδης· στρατηγὸς κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν².

Μ. Αὐρ. Εὐτύχης· ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας Καρακάλα³.

Μ. Αὐρ. Ρούφου· ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος⁴.

Λούσιος Ἀττάλου· ἐπὶ Γέτα στρατηγὸς τὸ β⁵, ἢ δὲ πρώτη αὐτοῦ στρατηγία ἦν ἐπὶ τοῦ Μ. Αὐριλίου^{5α}.

Μ. Αὐρ. Θεοδοσιανῶν· ἐπὶ Σεβήρων Ἀλεξάνδρου ἢ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου στρατηγία αὐτοῦ ἦν ἢ δευτέρα⁶. Ἡ πρώτη ἀγνοεῖται⁷.

Αὐρ. Ἀρφριανῶν· ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας Μαξιμιανῶν καὶ Μαξιμίνου⁸.

Αὐρ. Εὐτυχοῦς· ἐπὶ Γορδιανῶν τοῦ Εὐσεβοῦς στρατηγὸς τὸ δεύτερον⁹.

Κλ. Σκρειβωνιανῶν· ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Φιλίππου τοῦ Α' ¹⁰. Ὁ αὐτὸς στρατηγὸς ἦν καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας Φιλίππου τοῦ Β' ¹¹.

Μόδχας· ἀγνώστου ἐποχῆς¹².

Οἱ κάτοικοι ἦσαν διηρημένοι εἰς φυλάς, ἐξ ὧν ἡ

1. Mionnet, III, σ. 182 ἀρθ. 862—863.

2. Mionnet, III, σ. 182 ἀρθ. 864, σ. 179 ἀρθ. 849.

3. Mionnet, III, σ. 182 ἀρθ. 865, σ. 183 ἀρθ. 868—869. Suppl. VI, σ. 289 ἀρθ. 1336.

4. Mionnet, III, σ. 182 ἀρθ. 867. Suppl. VI, σ. 292 ἀρθ. 1349.

5. Mionnet, Suppl. VI, σ. 293 ἀρθ. 1352.

5α. Τὸ ὄνομά του ἀναφέρεται ἐπὶ νομισματοσῆμον κοπέντος ὑπ' αὐτοῦ εἰς τιμὴν τῆς γυναικὸς τοῦ αὐτοκράτορος τούτου Φανστεινῆς. Mionnet, Sup. VI, σ. 290.

Mionnet, III, σ. 183 ἀρθ.

870 καὶ 872. Suppl. VI, σ. 293 ἀρθ. 1349.

7. Mionnet, III, σ. 179 ἀρθ. 850.

8. Mionnet, III, σ. 184 ἀρθ.

873, σ. 179 ἀρθ. 845. Suppl. VI, σ. 293—94 ἀρθ. 1355—57.

9. Mionnet, III, σ. 184 ἀρθ. 876, σ. 179 ἀρθ. 848. Suppl. VI, σ. 294 ἀρθ. 1359.

10. Mionnet, III, σ. 180 ἀρθ. 851, σ. 185 ἀρθ. 878—881. Suppl. VI, σ. 288 ἀρθ. 1333, σ. 289 ἀρθ. 1335, σ. 295 ἀρθ. 1360.

11. Mionnet, III, σ. 185 ἀρθ. 883.

12. Mionnet, III, σ. 179 ἀρθ. 847.

Τευθαδέων μόνον εἶναι γνωστῆ. Τῆς φυλῆς ταύτης διεσώθη τὸ ἐπόμενον ψήφισμα, δι' οὗ τιμᾶται ἀξιόλογος, γυνὴ τῆς Φωκαίας, «Ἡ Τευθαδέων φυλὴ Φλαουῖαν Μόδχο[υ] θυγατέρα Ἀμιμίου, τὴν καλουμένην Ἀριζιον, ἀρχιεραὶαν Ἀσίας ναοῦ τοῦ ἐν Ἐφέσῳ, Πρύτανιν, σεφανηφόρον δις καὶ ἱεραὶαν τῆς Μασσαλίας, ἀγωνοθέτιν, τὴν Φλαουῖου Ἐρμοκράτου γυναικα ἀρετῆς ἕνεκα καὶ τῆς περὶ τὸν βίον κοσμη[ιό]τητός τε καὶ ἀρνείας¹.»

Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Οὐήρου ἤκμαζεν ἐν Φωκαίᾳ ὁ σοφιστὴς Ἐρμοκράτης, ὃν ὁ Φιλόστρατος² ἀποκαλεῖ «πολὺν ἐν κύκλῳ σοφιστῶν» καὶ ὑπὲρ οὗ ἐκφράζεται οὕτως, «Ἄδειαι φύσεως ἰσχυρὴν δηλώσας πάντας οὐδενὶ γὰρ θαυμασίῳ σοφιστῆ ξυγγερόμενος, ἀλλὰ Ρουφίνου τοῦ Συμμεναίου ἀκηκοὺς τὰ σοφιστικὰ τολμῶντος μᾶλλον ἢ κατορθῶντος ἐξηγήνενδε ποικιλώτατα Ἑλλήνων καὶ ἔγνω καὶ ἔταξεν, οὐ τὰς μὲν τῶν ὑποθέσεων, τὰς δὲ οὐχί, ἅπασας δὲ πάσας τὰς μελετωμένας καὶ γὰρ δὴ καὶ τὰς ἐσχηματισμένας εὖ διέθετο ἀμφιβολίας τε πλείστας ἐπινοήσας καὶ τὸ σημανόμενον ἐγκαταμίξας τῷ ὑφειμένῳ.»

Ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐκαλεῖτο Καλλιπτό³ ὁ δὲ πατὴρ τε ἦν ἐπίσημος πολίτης τῆς Φωκαίας, ὁ ὕπατος Ρωδιανός, σύζυγος δὲ αὐτοῦ ἦν ἢ προαναφερθεῖσα μέρεια τῆς Μασσαλίας. Μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν τοῦ Ἐρμοκράτους συγκαταλέγεται καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Οὐήρος, ὅστις, ἀκούσας ποτὲ αὐτὸν ἀγορεύοντα, τοσοῦτον τὸν ἠγάπησε καὶ τὸν ἐθαύμασεν, ὥστε προσεφέρθη νὰ παραχωρήσῃ αὐτῷ οἷας ποτὲ δωρεὰς ἔδωκε καὶ τῷ πάππῳ αὐτοῦ Ἀττάλῳ, νιῶ τοῦ ἐν Σιρίῳ σοφιστοῦ Πολέμωνος. Ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἐρμοκράτους οὐδεὶς διεσώθη οὐδ' ὁ

1. Bœckhii, C. I. G. ἀρθ. 3415.—Ἀνάλογον ψήφισμα ἐξεδόθη καὶ ὑπὸ τοῦ δήμου τῆς Φωκαίας ὑπὲρ ἀξιόλογου αὐτοῦ πολίτου, τοῦ Δημητρίου Γάλλου,

πρυτάνεως καὶ σεφανηφόρου καὶ ἱερέως τῆς Μασσαλίας. C. I. G. ἀρθ. 3412.

2. Βιοὶ σοφ. Β', κε'.

ἐν Φωκαίᾳ ἀπαγγελλεῖς ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ « Πανωνίᾳ κρατῆρος. » Αἱ ἀρεταὶ καὶ αἱ γνώσεις του ἐτιμῆθησαν καὶ ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του δημοσίᾳ δὲ δαπάνῃ ἀνεστήθησαν αὐτῷ καὶ ἀνδριάντες, ὧν αἱ μαρμαρίναι μόνον βάσεις ὁῶνται σήμερον ἐν Φωκαίᾳ μαρτυροῦσαι διὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφῶν τὰς δοθείσας τιμὰς τῷ « φιλοδόφῳ καὶ στεφανηφόρῳ » τῆς πόλεως¹.

Καὶ ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἦτοι ἀπὸ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου μέχρι τοῦ 1275 μ. Χ. ἡ κατάστασις τῆς Φωκαίας δὲν εἶναι γνωστὴ. Αναφέρονται δὲ κατὰ τὸ μέγεθος τοῦτο διάστημα αἱ ἐπόμεναι ἐκκλησιαστικαὶ εἰδήσεις. Ὑπάρχουσι δηλαδὴ γνωστοὶ τρεῖς ἐπίσκοποι αὐτῆς, ὁ Κοῖντος, ὁ Λέων καὶ ὁ Παῦλος, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος παρενέβη εἰς τὴν ἐν Χαλκηδόνι (440) τετάρτην οἰκουμένην Σύνοδον², ὁ δεύτερος εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ (785) ἐβδόμην³, καὶ ὁ τρίτος εἰς τὴν κατὰ τὸ 879 συγκροτηθεῖσαν τοπικὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδον⁴. Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος ἡ ἐπισκοπὴ αὐτῆς ὑπῆρχε τῇ Μητροπόλει Συμύρης, διατελοῦσα οὕτω καὶ μέχρι σήμερον ἄνευ ἰδίου ἐπισκόπου⁵.

§. 5. Μετὰ τὴν κατάταξιν τῶν εἰδήσεων τούτων μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τρίτην οὕτως εἰπεῖν ἱστορικὴν περιόδον τῆς πόλεως ταύτης, καθ' ἣν ἐπετελέσθησαν γεγονότα οὐχ ἥττονος προσοχῆς ἄξια.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρισκαιδεκάτου αἰῶνος πολλοὶ Γενομήσιοι ἔμποροι εἶχον ἀποκτήσει τοσαύτην ἰσχὺν ἐν τῷ Αἰγαίῳ, ὥστε διὰ τῆς ἐν Νυμφαίῳ γενομένης τῇ 10 ἰουλίου 1261 συνθήκης μεταξὺ αὐτῶν καὶ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου ἔλαβον τὴν ἄδειαν νὰ

1. C. I. G. ἀρθ. 3414 καὶ Add.
— Περὶ Μουσείων καὶ Βιβλιοθήκη II, σ. 11 ἀρθ. 92 καὶ 93.
2. Σ. Μήλια, Συλ. Συνόδων II, σ. 43, 105, 113, 126.
3. Σ. Μήλια, II, σ. 876.

4. Σ. Μήλια, II, σ. 879.
5. Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως, « Ἱστορικὴ ἔρευνα περὶ τῶν ὁρίων τοῦ Ἐκκλ. Θρόνου Συμύρης » ἐν τῇ ἐφημερίδι « Νέα Συμύρη » ἀρθ. 1196—1204.

ἐκμεταλλεύουσι καὶ τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς Χίου, ἐν ἣ καὶ κατόκησαν, κτίσαντες καὶ ἐκκλησίαν καὶ λουτρόν καὶ ἀγοράν. Ἐτεροὶ Γενομήσιοι ζηλώσαντες τὴν ἐπικερδῆ ταύτην τύχην τῶν συμπατριωτῶν των προσεπάθησαν νὰ ἐπιτύχωσι καὶ αὐτοὶ τοιαῦτα προνόμια, ἐκμεταλλεόμενοι τὰς ἀδυναμίας τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. Πρὸς τὸν σκοπὸν λοιπὸν τοῦτον ὁ ἐκ τῆς περιφήμου οἰκογενείας τῶν Ζαχαρία (dei Zaccaria) Ἐμμανουὴλ ἀποπλεύσας ἐκ Γενούης ἀφίκετο εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1275 καὶ προσκολληθεὶς τῷ τότε αὐτοκράτορι Μιχαὴλ Παλαιολόγῳ, ἐπέτυχεν ἐν μικρῷ διαστήματι νὰ δωρηθῶσιν αὐτῷ ὑπ' αὐτοῦ ἡ Φωκαία καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ὄρεινὰ μέρη πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐκεῖθεν ἐξαγομένης στυπτηρίας¹. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ὄρυκτοῦ τούτου ὀφείλεται τοῖς κατοίκοις, οἵτινες καὶ πρὸ τῆς Γενομησιακῆς κατοχῆς ἐξεμετάλλεον αὐτό.

Μεταφέρομεν ἐνταῦθα τὸ ἐπόμενον ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ βυζαντινοῦ ἱστορικοῦ Δούκα, ἐν ᾧ μετὰ μεγάλης λεπτομερείας περιγράφει τὸν τόπον καὶ τὸν τρόπον, δι' οὗ κατεσκευάζον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του τὴν στυπτηρίαν.

« Ἐν τῇ Φωκίδι², τῇ κατὰ τὴν Ἰωνίαν πλησίον, ὄρος ἦν, ἐν ᾧ μέταλλον στυπτηρίας ὑπάρχει, καὶ ὁ λίθος ἅπας τῆς ἀκρωρείας πυρὶ προσομιλήσας, εἶτα ὕδατι ὡς ψάμμος γίνεται, τὴν δὲ ἀπὸ τοῦ λίθου γενομένην ψάμμον εἰς λέβητα βάλλοντες σὺν ὕδατι, καὶ καχλάζοντος οὗ τόσον, ἡ βληθεῖσα ψάμμος διαλύεται. Καὶ τὸ μὲν παχὺ καὶ οὐσιῶδες αὐτῆς, ἐν

1. Παχυμέρη, I, 5, 30.
« Προσπεφιλοτιμῆται (ὁ αὐτοκράτωρ) ἰδίως καὶ τινι εὐγενεῖ Γενομήτῃ Μανουὴλ λεγομένῳ τοῦ Ζαχαρίου τὰ τῆς κατ' Ἀνατολὴν Φωκαίας ὄρεινὰ, μέταλλον στυπτικῆς ἔχοντα. » Ὁ Δούκας XX, σ. 71 ἐκδ. Βενετ. μνημονεύει μὲν

τοῦ πράγματος, ἀλλὰ δὲν ἀναφέρει ὀνομασίαν καὶ τὸν αἰτήσαντα. « Ἐν ταῖς ἡμέραις λέγει Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου ἦλθόν τινες ἰταλοὶ αἰτοῦντες τὸ ὄρος δοθῆναι αὐτοῖς καὶ λαμβάνειν κατ' ἔτος τὸ συμφωνηθέν. »

2. Γράφει Φωκαϊδί.

τῷ ζωμῷ μένει ὡς γάλα τυρῶδες, τὸ δὲ ξηρὸν καὶ γερῶδες αὐτῆς ἔξω ρίπτουσιν ὡς ἀχρηστον τὸν δὲ ζωμὸν εἰς σκάφας κενώσαντες, ἀχρὶς ἡμερῶν τεσσάρων παραδρομῆν, εὐρίσκεται ἐν τοῖς ἀκροῖς τῶν ὑποδόχων ἀγγείων πεπαρωμένος ὁ ζωμὸς καὶ ὑπεραυγίζων ὁμοίως κρυστάλλω· ἐν δὲ τῷ πυθμένι τοῦ ἀγγείου, καὶ αὐτῷ πλήρης ψημμάτων κρυσταλλοειδῶν. Ἐξαντλοῦντες οὖν τὸν ζωμὸν τὸν περιτεύοντα μετὰ τὰς τέσσαρας ἡμέρας, εἰσβάλλουσιν ἐν τῷ λέβητι προσχέαντες καὶ ἕτερον ὕδωρ, καὶ πάλιν ψάμμον ἐμβάλλοντες βράζουσι, καὶ ἐν ταῖς σκάφαις ἐκχέουσιν, ὡς προδεδήλωται. Τὴν δὲ στυπτηρίαν ἐκβάλλοντες ἐν ταῖς ἀποθήκαις ταμιεύουσιν. Ἔστι δὲ ἀναγκαῖον χρῆμα τοῖς δευδοποιοῖς. Ἄπασαι γὰρ αἱ νῆες, αἱ ἀπὸ τῆς ἐφίας εἰς τὰ ἐσπέρια μέρη πλέουσιν, ἀναγκαῖον ἡγοῦνται τὸν φόρτον εἶναι τῆς νηὸς τὴν ἐν τῷ πυθμένι στυπτηρίαν. Καὶ γὰρ Φράγκοι, Γερμανοί, Ἰγγλῆνοι, Ἰταλοί, Ἰσπανοί, Ἀραβες, Αἰγύπτιοι, Σύροι, ἀπὸ τοῦ ὄρους ἐκείνου τὴν στυπτηρίαν πορίζονται ἕνεκα τῶν δευδοποίων τεχνῶν¹».

Ἐκ τῆς ἐμπορείας τοῦ ὀρυκτοῦ τούτου ὁ Μιχαὴλ Ζαχαρίας ἀπέκτησεν ἐν μικρῷ χρόνῳ ἄπειρα πλοῦτη, ἅτινα τοσοῦτον ἐμέθυσαν αὐτόν, ὥστε ἤρξατο νὰ ἀντιπολιτεύηται καὶ τοὺς ἐν Ἀνατολῇ συμπατριῶτάς του, ὡς μετακομίζοντας εἰς Εὐρώπην στυπτηρίαν ἐξαγομένην ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Εἰς τελικὴν δὲ καταστροφὴν τοῦ ἐμπορίου αὐτῶν ἐπέτυχε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος νὰ κλεισθῇ χάριν αὐτοῦ τὸ στενὸν τοῦ Βοσπόρου καὶ νὰ ἐμποδισθῇ ὁ διάπλους εἰς τὰ ἐκ Πόντου κομίζοντα στυπτηρίαν γενουήνδια πλοῖα. Ἄλλ' ἡ χάρις αὕτη ἐγένετο πρόξενος προσβολῆς κατ' αὐτῆς τῆς πρωτευούσης τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους· ἐπειδὴ οἱ τε ἐν Κωνσταντινουπόλει Γενουήνδιοι καὶ οἱ ἐν Γενούῃ, θεωρήσαντες τὴν πρᾶξιν ἐπιζήμιον καὶ προσβλητικὴν, παρενθὺς ἀπέδτελαν κατὰ τοῦ Βυζαντίου

1. Δούκα, XX. ἐκδ. Βενετ. σ. 71.

καλῶς ἐξοπλισμένον στόλον, ὅστις ὅμως ἐπέφερεν αὐτοῖς δυστυχῆ ἀποτελέσματα¹.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Ζαχαρία ἐναρξίς τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἐγένετο αἰτία ὅπως ἀνιδρυθῆ παρὰ τὰ μεταλλεῖα μεγάλη ἑλληνικὴ πόλις, ἡ Νέα Φώκαια, ἣτις προηγουμένως ἦτο ἄσθημόν τι χωρίον, κατοικοῦμενον ὑπὸ γεωργῶν καὶ ἐργατῶν τῆς στυπτηρίας, καταγομένων ἐκ τῆς Παλαιᾶς Φωκαίας καὶ ἐχόντων τὰς αὐτὰς παραδόσεις καὶ τὰ αὐτὰ ἥθη καὶ ἔθιμα. Καίτοι δὲ διαχωρίζει αὐτὴν διώροος ἀπόστασις ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς Φωκαίας, ἐν τούτοις οἱ πρῶτοι ἐκείνης οἰκῆτορες μετέφερον ἐν τῇ Νέᾳ Φωκαίᾳ καὶ τὸ πρὸς τὴν ἁγίαν Εἰρήνην ὄβριον, ἀνεγείραντες ἐν αὐτῇ οἶον καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Φωκαίᾳ ναόν. Ὁ ναὸς οὗτος διέσωσε τὸν ἐκεῖ ἑλληνισμὸν ἐκ τοῦ ἐνεργουμένου καθολικισμοῦ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων Γενουησίων καὶ τοσαύτην ἐπιρροὴν ἔσχεν ἐπὶ τῶν κατοίκων, ὥστε ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἔκοπτον εἰς τιμὴν τῆς ἁγίας Εἰρήνης νόμισμα μεθ' ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς, καίτοι πολιτικῶς διωκοῦντο ὑπὸ ἀλλογλώσσων καὶ ἀλλοφύλων². Εἶναι δὲ πρὸς τούτους περιεργος ἡ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ παρατηρουμένη ἐνότις περὶ μίαν θρησκείαν· διότι, ἐνὼ εἰς τὰς λοιπὰς πόλεις καὶ χώρας τὰς κατακτηθείσας ὑπὸ Φράγκων πολλοὶ τῶν ἡμετέρων ἠδυσάσθησαν διὰ προσηλυτισμοῦ τὸν καθολικισμὸν, ἡ Νέα Φώκαια οὐδὲ μίαν οἰκογένειαν διέσωσε τὰ τῆς Ἀντικῆς Ἐκκλησίας δόγματα φρονοῦσαν. Ἡ Σμύρνη, ἡ Κωνσταντινουπόλις καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους περιέχουσι πληθὺν οἰκογενειῶν ἑλληνικῶν ἐκδυτικισθεισῶν καὶ ἀπωλεσάσων τὸ αἰσθημα τοῦ ἐθνισμοῦ αὐτῶν.

1. Παχυμέρη, I, 6, 30. — Περὶ C. Hopf, Giustiniani ἐν Ersch καὶ Gruber, Encyclopaedie, I. Section. Theil 68, σ. 309.

2. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ νομίσματος τινος ἀνακαλυφθέντος ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Ἐαρινοῦ ἐν Ν. Φω-

καίᾳ εἶναι ἐξ ἀργύρου καὶ φέροι τὴν ἐπιγραφὴν ΟΒΟΛΟΞ ΤΗΞ ΑΓΙΑΞ ΕΙΡΗΝΗΞ. Κατ' εὐμενῆ παρασχέρσιν τοῦ κ. Ἐαρινοῦ τὸ πρωτοφανὲς τοῦτο νόμισμα δημοσιεύεται νῦν τὸ πρῶτον ἐν πιν. 4 τοῦ παρόντος βιβλίου.

Ὁ Μανουὴλ Ζαχαρίας ἐξεμεταλλεύετο τὰ στυπτορυχεία ἄχρι τοῦ 1287, διοικῶν ταυτοχρόνως καὶ ἅπασαν τὴν Φωκαίδα χώραν ὡς ἄρχων αὐτῆς. Τῷ δὲ ἐπομένῳ ἔτει ἀπέθανεν ἐν Φωκαίᾳ καὶ ἀφῆκεν ἐν χρεῖσιν τὴν σύζυγόν του Κλαρίζαν μετὰ ἑννέα τέκνων ἀνηλίκων. Τούτου ἕνεκα διάδοχος αὐτοῦ ἐγένετο ὁ ἀδελφός του Βενέδικτος Ζαχαρίας (Bennoit)¹. Τῷ 1291, ἀπόντος τούτου, ἐρετικὸς στόλος διοικούμενος ὑπὸ τοῦ Ρογήου Μοροζίνη προσήγγισε τῇ Παλαιᾷ Φωκαίᾳ καὶ λεηλατήσας αὐτήν, κατέστρεψε καὶ τὰ τείχη². Τῷ 1500 ἀναγορευθεὶς ὁ Βενέδικτος ναύαρχος τοῦ γαλλικοῦ στόλου διηυθύνθη εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ ἐπανορθώσας τὰ κρημιδωμένα τῶν τειχῶν ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς στυπτηρίας. Ὁ Hopf ἀναφέρει ὅτι τῷ 1298 ὁ Βενέδικτος ἐπώλησεν ἑξακοσίους πενήκοντα σατῆρας τοῦ ὀρυκτοῦ τούτου καὶ ἐκέρδισε τὸ ὑπέρογκον ποσὸν 1,500,000 λιβρῶν. Τῷ 1502 ἀναγορευθεὶς ἡγεμὼν τῆς Χίου διώρισε διοικητὴν τῆς Φωκαίας τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Τιδίσιον, ὅστις καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς διοικήσεως του ὑπερησπίζετο τὰς κτήσεις τοῦ πατρὸς του ἀντιταξόμενος κατὰ τῶν ἐπιπιπτόντων Τούρκων. Τῷ 1506 ὁ Τιδίσιος ἐκνείευσε τὸ φρούριον τῆς Θάσσου ἐκστρατεύσας ἐπ' αὐτὴν μετὰ δύο γαλερῶν. Ἀποθανόντος τῷ 1507 τοῦ Βενεδίκτου Α', διεδέξατο τὴν ἡγεμονίαν τῆς Χίου ὁ ἐν Γενούῃ εὐρισκόμενος υἱὸς του Παλαιολόγος, ὅστις, ἅμα ἀνέλαβε τὰς ἡμέρας τῆς ἡγεμονίας, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Τιδίσιον λόγον τῶν ἐπὶ πενταετίαν πεπραγμένων ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ Φωκαίᾳ. Μὴ εὐχαριστηθεὶς δὲ ἐκ τῆς δοθείσης λογοδοσίας, ἀπέβαλεν αὐτὸν καὶ διώρισε διοικητὴν τῆς Φωκαίας τὸν Ἀνδρεόλον δὲ Ἀνδρεόλον, ὅστις συνεξέυξατο τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Αἰλιανὴν ἐπὶ τῷ ὄρφι νὰ μείνῃ

1. Hopf, Giustiniani ἐνθ. ἀ. σ. 309—Heyd, Le colonie commerciales I, σ. 336.
2. Hopf, ἔ. ἀ. Κατὰ τὰ Heyd

ἔ. ἀ. τὸ συμβάν τοῦτο τίθεται τῷ 1298. Κατὰ δὲ τὸν Ἀλ. Παπάτην (ἐν Βυζαντιναῖς Μελέταις σ. 216) τῷ 1296.

ἀπολειπτικὴ κτῆσις του ἢ Φωκαία μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου. Τοῦ δὲ Τιδίσιου μὴ βουλομένου νὰ ἀποχωρήσῃ τῆς κτῆσεως τοῦ πατρὸς του ἐπεμφεν ὁ Ἀνδρεόλος κατ' αὐτοῦ τὸν υἱὸν του Δομίνικον μετὰ τετρακοσίων πεζῶν καὶ πενήκοντα δύο ἰππέων, ἵνα καταλάβῃ τὴν Φωκαίαν καὶ αἰχμαλωτίσῃ τὸν Τιδίσιον.

Μαθὼν δὲ οὗτος τὰς προετοιμασίας ἐπεκαλέσθη τότε τὴν συνδρομὴν τῶν ἐν Καλλιπόλει Καταλανῶν καὶ περὶ τὸ πάσχα τοῦ 1507 ἐπλευσεν ἐπὶ τὴν Παλαιὰν Φωκαίαν μετὰ πέντε γαλερῶν καὶ τὴν ἐπολιόρησε. « Καίτοι δὲ οἱ κάτοικοι, λέγει ὁ πολὺς Hopf, ἀντέστησαν ἰσχυρῶς, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως καὶ νὰ ὑπομείνωσι πλειότερον ἑκατὸν πενήκοντα πολεμισαὶ ἐφονεύθησαν, τριακόσιοι πενήκοντα κατέφυγον εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ οὕτως ἡ πόλις ἐξεπολιορκήθη καὶ ἐλαφροαγωγῆθη, καθ' ὃν χρόνον πεντακισχίλιοι Ἕλληνες εἰργάζοντο περὶ τὴν παραγωγὴν στυπτηρίας. Πολύτιμα ἀντικείμενα, ὧν τὰ ἀξιολογώτερα ἀπαριθμοῦνται ὑπὸ τοῦ Μουτάνερ, περιήλθον εἰς χεῖρας τοῦ Τιδίσιου, ἐν οἷς καὶ ὁ μέχρι σήμερον διατηρούμενος ἐν τῷ ἐν Γενούῃ οἴκῳ Σ. Λαυρεντίου Σταυρὸς τῶν Ζαχαρίων. »

Ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πολιορκίας οὐδόλως ὠφέλησεν αὐτόν· διότι μετ' ὀλίγον καιρὸν βυζαντινὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Μαρούλην προετοιμάζετο νὰ προσβάλλῃ τὴν Θάσσον. Ἠναγκάσθη λοιπὸν ὁ Τιδίσιος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Φωκαίαν καὶ νὰ πλεύσῃ ἐπ' αὐτήν, ἐν ᾗ ὀλίγον χρόνον παραμείνας ἐξεβλήθη τῷ 1515 ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν¹.

Ὁ Ἀνδρέας Καττάνεος γενόμενος οὕτω κύριος τῆς Φωκαίας, ἀνήγειρε τῷ 1508 τὴν καταστραφεῖσαν πόλιν καὶ ἤρχε αὐτῆς μέχρι τοῦ 1551, ὁπότε καὶ ἀπέθανεν

1. Hopf, ἐν. ἀ.
2. Κατὰ τὸν καταλανὸν χρονογράφον Ramon Muntaner ἢ Νέα Φωκαία κατωκεῖτο τῷ 1308 ὑπὸ 3000 Ἑλλήνων ἐργαζομένων περὶ τὴν παραγωγὴν στυπτηρίας διὰ

τοὺς κυριάρχους τοῦ οἴκου Ζαχαρία. Τῷ 1330 περίπου ἐπεσκέψατο τὴν Φωκαίαν καὶ ὁ γάμος Δομινικανὸς Ἰορδάνης Καταλανῶν. Βλ. G. Heyd, Le colonie com. I, σ. 333.

εἰς Γένοσαν². Τότε οἱ Τοῦρκοι εἶχον κυριεύσει ἅπασαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐκτὸς τῶν παραλίων πόλεων, αἵτινες ἀνήκον εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἢ εἰς τοὺς Λατίνους· διὸ καὶ ἐποίουν συγγράς ἐπ' αὐτῶν ἐπιδρομὰς, αἵτινες ἔθετον εἰς φόβους τοὺς κατοίκους καὶ τοὺς ἄρχοντας. Ἡ Νέα Φώκαια δὲν ἦτο εἰσὶ περιτειχιμένη. Φοβούμενος λοιπὸν καὶ ὁ Ἀνδρέας αἰφνιδίον τινα ἐπιδρομὴν κατὰ τῆς πόλεως ταύτης, ἤρξατο νὰ οἰκοδομῇ φρουρίον τι βυζαντινόν. Οἱ κάτοικοι τῆς Μαγνησίας καὶ τοῦ Νυμφαίου θέλοντες ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἔχωσιν ἄστυλον ἀσφαλείας, προσῆλθον τῷ Ἀνδρέᾳ καὶ «ὑπέσχοντο, ὡς λέγει ὁ Δούκας, τοῦ συμβοηθῆσαι, καὶ συμπαρῆσαι, καὶ συμπραῖσαι ἐπὶ τῇ ἀνεγέρσει τοῦ φρουρίου· καὶ οὐ φρούριον, ἀλλὰ καὶ εἰς μεγάλην πόλιν ἀποκαταστήσαι τὸ οἰκοδομούμενον· εἰ μόνον χρεῖας κατεπειγούσης καὶ αὐτοὶ ὡς κτήτορες τοῦ τοιούτου χωρίου ἔδονται ἐντὸς φυλαττόμενοι. Ἀρεσάντων γοῦν ἕμφω τῶν μερῶν τὸ τοιοῦτον συμφώνημα, ἤρξαντο ἅμα Ρωμαῖοί τε καὶ Λατίνοι, καὶ ἠγοδόμησαν τὴν ἄχρι τοῦ νῦν (1455) παρὰ Θεοῦ φρουρουμένην Νέαν Φώκαιαν, ἐν τῇ τοῦ αὐτοῦ ὄρους ὑποβάσει, πλησίον τῆς θαλάσσης, ἔχουσαν τὰ πρὸς τὴν Ἀνατολὴν μέρη τὸ ὄρος κείμενον, πρὸς δὲ τὴν ἐσπέραν τὴν νῆσον Λέβρον, πρὸς ἄρκτον δὲ τὸν τῆς Ἐλαίας κόλπον, πρὸς δὲ μεσημβρίαν ὁ κατ' Ἰωνίαν κόλπος¹. »

Τῷ 1529 ἡ Παλαιὰ Φώκαια ἠλώθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἔκτοτε παρέμεινε κτήμα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου, οἱ δὲ Γενοῦται ἀπεδύθησαν εἰς Νέαν Φώκαιαν καὶ ἔσθησαν ἐκεῖ τὴν ἔδραν τῆς ἀρχῆς των. Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἔδει νὰ ἀλωθῇ καὶ ἡ πόλις αὕτη. Ἀπόντος τοῦ Ἀνδρέου εἰς Γενοῦν ἔκρινε κατάλληλον τὴν περίστασιν ὁ Ἀνδρόνικος νὰ ὀρμήσῃ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Φωκαίας καὶ νὰ κυριεύσῃ τὴν Νέαν, ἣν διώκει προσωρινῶς ὁ θεῖος τοῦ Ἀνδρέου Ἀρρῆγος Ταρταρός.

1. Δούκα, κεφ. XX.

Ἰδὼν οὗτος πλησιάζοντα τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα παραχωρεῖ διὰ προδοσίας τὴν πόλιν τῷ Αὐτοκράτορι. Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος Γ', γενόμενος ἀμαχητὶ κυριάρχης αὐτῆς προεκάλεσε τοὺς τὴν ἀκρόπολιν φυλάττοντας Γενοῦτας νὰ παραδοθῶσιν αὐτῷ. «Οἱ δέ, ἐξήρχοντό τε, λέγει ὁ βυζαντινὸς ἱστοριογράφος Καντακουζηνός, προσκνυοῦντες καὶ παρεδίδοσαν τὴν ἄκραν. »

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας μεταπειψάμενος ὁ αὐτοκράτωρ τὸν Ἀρρῆγον παρέδωκε αὐτῷ τὰ κλειθρα τῆς πόλεως, αἵνα ἐκράτουν οἱ ἔχοντες τοὺς πελέκεις βάρβαροι¹, εἰπὼν συγγρόνως τοὺς ἐξῆς λόγους, «Ὡς νῦν μὲν εἰς Φώκαιαν ἐμοὶ ὑπήκοον οὖσαν ἐλθὼν ἐμεινα ἐφ' ὅσον ἠβουλόμην, αὐτὸς δὲ ἐξερχόμενος τὴν πόλιν παραδίδομί σοι καὶ διὰ σοῦ τῷ Ἀνδρέᾳ, ὥστε ἄρχειν αὐτῆς ὥσπερ καὶ πρότερον ἐπιτροπεύοντα καθ' ὅσον ἂν χρόνον ἐμοὶ βουλομένη ἦ. » Φιλοδορήσας αὐτῷ καὶ τοῖς φρουροῦσι τὴν ἀκρόπολιν, καταλείπει τὴν Φώκαιαν καὶ ἀποπλέει εἰς Βυζάντιον².

Ἀποθανόντος τοῦ Ἀνδρέου Καντανέου, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Φωκαίας ὁ υἱὸς αὐτοῦ Δομνίκος Καττάνεος, τολμηρὸς ἄρχων, δυναθεὶς νὰ ἀποσπάσῃ τὴν Φώκαιαν ἐκ τῆς ἡγεμονίας τῆς Χίου, νὰ ἀποτελέσῃ ἰδίαν ἐπὶ τῆς Φωκαίας ἡγεμονίαν καὶ νὰ ἀρπάσῃ ἀπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ τὴν Λέβρον.

Τῷ 1534 οἱ Τοῦρκοι ναυπηγησάμενοι πλοῖα ἐληίζοντο οἰκτρῶς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰς παραλίους πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας. Τὰ παρ' αὐτῶν γινόμενα δεινὰ ἦσαν κοινὰ καὶ τοῖς Ἑλλήσι καὶ τοῖς Ἰταλοῖς, καὶ ἐὰν δὲν ἐρίνετο σύμπραξις κοινή, τὰ πράγματα θὰ προέβαινον ἐπὶ τὰ χεῖρω.

Καὶ πράγματι οἱ μὲν Λατίνοι ἤρξαντο ἤδη

1. Οὗτος ὀνομάζει αὐτοὺς ὁ Καντακουζηνός, ὁ δὲ Κωδινὸς βαρβάρους.

2. Καντακουζηνοῦ, II, σ.

191 ἐκδ. Βεν. Πηβλ. Heyd, ἐνθ. ἀ. σ. 376. Ἐφρουρεῖτο δὲ ἡ πόλις ὑπὸ 50 ἰσπέων καὶ 400 πεζῶν. Βλ. σ. 380 ἐν ὑποσ.

παρασκευαζόμενοι σοβαρῶς, διότι αὐτῶν μᾶλλον τὰ συμφέροντα ἐβλάπτοντο. Ἐλαβε δὲ μέρος καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1555 ἀφοπτόμενος ὁ στόλος ἦτο ἤδη προετοιμασμένος. Ἐν τῷ μεταξί, ἐρισάντων τῶν Βενετῶν καὶ Γενουησίων, ἠναγκάσθη ὁ αὐτοκράτωρ νὰ τιμωρήσῃ αὐτὸς μόνος τοὺς τούρκους πειρατὰς.

Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ οἱ ἱππῶται τῆς Ρόδου, ὁ ἄρχων τῆς Φωκαίας καὶ ὁ ἡγεμὼν τῶν Κυνκλάδων, δόλῳ μεταθέμενοι τὸν σκοπὸν, ἐσκέπτοντο νὰ ἐπιτεθῶσι κοινῇ κατὰ τοῦ ἐτοιμασθέντος εἰς ἔκπλουν βυζαντινοῦ στόλου καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἀρπάσωσι τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὰς ἀνηκούσας ἔτι τοῖς Ἕλλησιν. Ὄθεν ὤρμησαν ἐπὶ τὴν Λέσβον μετὰ πεντεκαίδεκα πλοίων καὶ περικλείσαντες ἐξαίφνης τὸν λιμένα τῆς Μιτυλήνης, εἶλον παρενθὺς τὴν πόλιν διὰ προδοσίας. Τῆς δὲ λοιπῆς νήσου δὲν ἠδυνήθησαν νὰ γίνωσι κύριοι. Εἰς τὴν κοινὴν ταύτην ἀρπαγὴν συνέβη ἀξιοπεριέργου συμβάν. Ἐν τῷ δηλαδὴ οἱ ἱππῶται τῆς Ρόδου καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Νάξου ἐπησχολοῦντο εἰς τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων καὶ τῶν κτημάτων τῶν Λεσβίων, ὁ ἄρχων τῆς Φωκαίας Δομίνικος Κατάνης, δόλῳ τινὶ καὶ ἀπάτῃ χρηδόμενος εἰσῆγαγεν ἐν τῷ φρουρίῳ οἰκίαν φρουρᾶν, ἐσφραγίσθη τὴν πόλιν καὶ μετὰ ταῦτα ἀπώθησε τοὺς ἄλλους. Πρὸς τοῦτο συνετέλεσε μᾶλλον ἡ ναυτικὴ αὐτοῦ δύναμις, ἥτις ἦν ὑπερτέρα τῶν σὺν αὐτῷ, συνισταμένη ἐξ ὀκτὼ πλοίων ὀπλισθέντων ἐν Γενούῃ¹. Ἐγκαθιδρυθεὶς ἕτως ἐν Μιτυλήνῃ ὁ Δομίνικος, τοὺς μὲν οἰκίτορας αὐτῆς παρενθὺς ἐξώκισε, αὐτὸς δὲ μεταπεμφόμενος ἐκ Νέας Φωκαίας τὴν οἰκογενεῖάν του, ἐστῆσεν ἐν αὐτῇ τὴν ἔδραν τῆς ἡγεμονίας του (1555).

1. Ν. Γρηγορᾶ XI, α'—δ'. Ὁ Καντακουζηνὸς λέγει τὸ ἐναντίον ἐν Βιβλ. II, κδ'. «Ἐκράτησε δὲ καὶ τῶν ἄλλων φρουριῶν ἀπάντων, ὅσα ἦν κατὰ τὴν νῆσον.»

2. Γρηγορᾶς ἐνθ. α'. — Κατὰ τὸν Καντακουζηνὸν ἡ ναυτικὴ δύναμις τοῦ Δομινίκου συνίστατο ἐκ δώδεκα τριηρῶν. Βιβλ. II, κθ'.

ἐν Φωκαίᾳ ἐγκατέλειπε μόνον φρουρᾶν ἱκανὴν εἰς προφύλαξιν.

Ἡ γενουησία αὕτη νίκη ἐθράσυνε τοὺς ἐν Γαλατῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Γενούτας ἐναντίον τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅστις ὅμως εἰς ἐκδίκησιν τῆς ὑπεροφίας των ἐπέφερε μεγάλας εἰς αὐτοὺς ζημίας. Ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποκύψωσιν ἐκ νέου αὐτῷ. Καὶ οὕτως ἄρας ὁ Ἀνδρόνικος μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως ἐπλεεν ἐπὶ τὴν Μιτυλήνην. Αἱ περιπλέονσαι τὴν Λέσβον νῆες τοῦ Δομινίκου ἰδοῦσαι τὰς πολλῶν πλείονας ναῦς τῶν ἡμετέρων ἐφοβήθησαν οἰκτρῶς καὶ παραλύσασθαι ἠναγκάσθησαν αἱ μὲν δύο νὰ προσφυλαχθῶσιν ἐν τῷ λιμένι τῆς Μιτυλήνης, αἱ δὲ λοιπαὶ νὰ ἐξωκειλῶσιν. Τῶν ἐξωκειλάντων πλοίων τὸ πλήρωμα διεσκορπίσθη καὶ μέρος μὲν ἐπέτυχε νὰ καταφύγῃ εἰς Μιτυλήνην, οἱ δὲ ἐπίλοιποι κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Λεσβίων. Παραλαβόντες οἱ Βυζαντινοὶ τὰς ἐξωκειλάσας νῆας ἀπέπλευσαν εἰς Χίον πρὸς εὔρεσιν ἕρετων δι' αὐτάς. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Δομίνικος ὠχρωσάτο τὴν Μιτυλήνην, εἰσαγωγῶν ἱκανὴν στρατιωτικὴν δύναμιν καὶ ἀφθόρους τροφάς· μετεπέμψατο δὲ ταχέως ἐκ Φωκαίας καὶ τὰς ἐν τῷ λιμένι αὐτῆς φρουρούσας ναῦς. Μετὰ μικρὸν ὁ βυζαντινὸς στόλος προσεγγίζει τῇ νήσῳ καὶ καταλείπει ἐν αὐτῇ ὁ αὐτοκράτωρ τὸν Φιλανθρωπηρὸν σὺν στρατιᾷ πεζικῇ τε καὶ ἱπικῇ πρὸς πολιορκίαν τῆς Μιτυλήνης· αὐτὸς δὲ ἀπάρας ἐκείθεν ἀγνωροβολεῖ εἰς Νέαν Φωκαίαν, ἣν διψᾷ τότε Ἐδονάρδος τις. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τὰ λοιπὰ φρούρια τῆς Λέσβου ἠλώθησαν ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν καθ' ὁμολογίαν καὶ ἡ πόλις ἐπολιορκεῖτο ἔτι. Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ ἔπεμψε πρὸς τὸν τούρκον ἡγεμόνα τῆς Ἀσίας Σαρουχὰν πρεσβείαν πρὸς συνομολόγησιν συμμαχίας ἐπὶ τῷ ὄρω ὅπως ὁ μὲν Σαρουχὰν ἐπιβοηθήσῃ διὰ ναυτικῶν καὶ πεζικῶν ἐπικουριῶν τοὺς Βυζαντινοὺς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἀπολυτροῦσῃ τὸν ἐν προδῆγματι

δηήρου φρουρούμενον ἐν Φωκαίᾳ ὑπὸ τῶν Γενονησίων υἱὸν τοῦ Σουλεϊμάν¹.

Ἄγροεῖται ἀκριβῶς ἡ αἰτία τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ ὀθωμανόπαιδος τούτου· καίτοι δὲ ὁ Καντακουζηνὸς σαφῶς μαρτυρεῖ περὶ τῆς συλλήψεως αὐτοῦ², ἐν τούτοις τὸ αἷτιον διασαφίζεται κάλλιον ὑπὸ τινος χωρίου τοῦ Δούκα. Ἐπειδὴ δηλονότι ὁ Σαρουχάν ἐπεξέτεινε τὰ ὄρια τῆς ἡγεμονίας του μέχρι τῶν παραλίων τῆς Ἰωνίας, οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ διαφόροις προσφάσεσι συγκράσις ἐπέπιπτον κατὰ τῆς Ν. Φωκαίας λεηλατοῦντες καὶ σφάζοντες. Πρὸς ἀποδόβησιν ὅθεν τῶν τοιούτων δεινῶν οἱ Γενονησίοι συνθήκας ἐνόησαν ποιήσαντες μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἀυδίας Σαρουχάν, ἔστρεξαν νὰ λογίζωνται αὐτῷ ὑπόφοροι καὶ νὰ τῷ παραχωρῶσιν ἐνιαυσίως ἀργυρίων λεπτῶν 15,000 ἤτοι 500 χρυσᾶ νομίσματα βυζαντινά, ἀνὰ ἕναστον δὲ ἔτος νὰ ἐξέροχηται τῆς πόλεως ὁ ἡγεμὼν τῆς Φωκαίας εἰς ἀπασιμὸν τοῦ Σαρουχάν, συγκομίζων ὡς δῶρον καὶ 10,000 ἀργυρᾶ νομίσματα. Συγχρόνως συμφωνήθη ὅπως Τοῦρκοί τε καὶ Χριστιανοὶ διάγωσιν ἐν εἰρήνῃ, «μὴ ἔχοντες τὸν τυχόντα πειρασμὸν, ἀλλ' ἐξέροχεσθαι ἀκωλύτως καὶ ἐμπορεύεσθαι ὁμοίως καὶ οἱ Τοῦρκοι εἰσέρχεσθαι ἀφόβως ἐν τῇ πόλει καὶ τῶν ἀναγκαίων ἀφθόγως ἀπολαμβάνειν, ὡς φίλοι συνδιαγόντες³.»

Ἐννοεῖται ἤδη οἰκοθεν ὅτι οἱ Γενονησίοι τῆς Φωκαίας ἐξήτον κατάλληλον περίστασιν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς τοιαύτης ἀτιμιστικῆς συμφωνίας. Ἐντεῦθεν ὑποθέτομεν ὅτι τούτου ἕνεκα ἐπέτυχον νὰ αἰχμαλωτίσωσι τὸν προαναφερθέντα υἱὸν τοῦ Σαρουχάν μετ' εἰκοσι καὶ τεσσάρων ἄλλων εὐγενῶν ὀθωμανοπαίδων, κρατοῦντες αὐτοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς πόλεως ἐπὶ ἀπειλῇ θανάτου ὁσάκις ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἀυδίας καὶ Ἰωνίας ἀπῆτει τὸν ὑποσχεθέντα φόρον.

Ἰδὼν ὁ Σαρουχάν οὕτως αἰσχρῶς ἐμπαιχθέντα ἑαυτόν,

1. Γεηγορᾶ XI, α' — δ'.

2. Γεηγορᾶ XI, ε' — ζ'.

3. Δούκας ἐνθ. ἀ.

ἐκαρτάδοει περίστασιν κατάλληλον πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ υἱοῦ του. Κατάλληλοτέρα δὲ περίστασις δὲν θὰ ἐπετυγχάνετο τῆς παρούσης, καθ' ἣν ὁ Ἀνδρονίκος Γ' ὁ Παλιολόγος ἔδενδε νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν σύμπραξιν του πρὸς ἄλωσιν τῆς Νέας Φωκαίας. Ὅθεν μετὰ μερίξης εὐχαριστήσεως καὶ προθυμίας ἀποδεχθεὶς ὁ Σαρουχάν τὰ προταθέντα, «παρεῖχε, λέγει ὁ Καντακουζηνός, ἀφθονον ἀγορὰν τῇ Βασιλέως στρατιᾷ ταῖς ὑπ' αὐτὸν κελύδας πόλεσι καὶ χώραις τὰ ἐπιτήδεια εἰς Φωκαίαν κομίζειν¹.»

Ἐπὶ πέντε μῆνας ἐπολιορκεῖτο ἡ Μιτυλήνη ὑπὸ τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ καὶ ὁ Δομίνικος καλῶς ἐφωδιασμένος ἀνθίστατο καρτερῶς. Κατὰ δὲ τὸ πεντάμηρον τοῦτο διάστημα θυγατρὶ καὶ καρτερικαὶ τειχομαχίαι ἐγίνοντο ὑπὸ τοῦ Ἀυτοκράτορος εἰς Νέαν Φωκαίαν, ἐλεπόλεις προσήγοντο ἢ ἄλλαι ἐπιτήδεια μηχαναί, ἀλλ' ἕνεκα τῆς καρτερικότητος τῶν τειχῶν καὶ τῆς εὐρόστου ἀμύνης τῶν Γενονησίων οἰκτρῶς ἀπετυγχάνον πᾶσαι αἱ προσβολαὶ τῶν Βυζαντινῶν. Ἐπὶ τέλους ἡ πολυχρόσιος αὕτη πολιορκία ἠνάγκασε τοὺς Γενονησίους νὰ λάβωσι προφυλακτικὰ τινα μέτρα, ἀπόφασιν ἔχοντες νὰ μὴ ἀτιμάσωσι τὰ μέχρι τοῦδε δοξασθέντα ὄπλα των. Ὑποπτευθέντες λοιπὸν ἀφ' ἐνός ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν θὰ λύσῃ ταχέως τὴν πολιορκίαν πρὶν ἢ λιμῶ ἢ τειχομαχίᾳ κυριεύσει αὐτοὺς, ἰδόντες δὲ ἀφ' ἑτέρου ὅτι καὶ ὁ σίτος ἤρχισε νὰ ὀλιγοστεύῃ, ἐξελαύνουσιν ἐκ τῆς πόλεως πανοικεθία ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας κατοίκους καὶ μετακομίζουσι ἐν τῷ φρουρίῳ τὸν σίτον καὶ ὅσα ἄλλα ἐπιτήδεια ὑπῆρχον. Ἐν τῷ μεταξύ προσήλθον τῷ Ἀνδρονίκῳ εἰς Ν. Φωκαίαν οἱ παῖδες τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καρίας Αἰδίν, ζητοῦντες τὴν εὐνοίαν καὶ φιλίαν

1. Καντακουζηνὸς αὐτόθι. ἔφασαν οὖν ἐπὶ δουλείᾳ κερρα-
«Οἱ γὰρ εἰς Φωκαίαν ἐκ Γεννοῦσας τημέναι, ἀλλ' ὡσεὶ ὁμήρους ἔχειν
Λαῖνοι δόλο Σουλιμάν τὸν παῖ- βεβαίως ἕνεκα εἰρήνης. Σαρχάνης
δα Σαρχάνη, καὶ τέταρας καὶ δὲ μὴ ἔχων ὅ,τι δρᾶν ἠσπάζετο
εἰκοσιν ἑτέροισ τῶν παρὰ Πέρ- καὶ ἄκων τὴν εἰρήνην διὰ τὸ
σαις εὐγενῶν κρατήσαντες παῖδας, πρὸς τοὺς παῖδας φίλων»

αὐτοῦ. Ἐν τούτοις δὲ οὐτῶν τῶν πραγμάτων ἠγγέλθη ἐκ Βυζαντίου ὅτι ἑκατάδεκα γενουήνσια πλοῖα προσήγγισαν εἰς Γαλατᾶν καὶ ὅτι ἐπιφανεῖς τινες βυζάντιοι, τῷ ναυάρχῳ κρύφα διαλεχθέντες, ἔπεισαν αὐτὸν δώροισ καὶ ὑποσχέσεσι πολλαῖς, ὅπως παραλάβῃ καὶ τὰ ἐν Βυζαντίῳ καὶ Μιτυλήνῃ παραμείναντα πλοῖα καὶ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ εἰς Νέαν Φώκαιαν διατρίβοντος αὐτοκράτορος. Πραγματικῶς ταραχαί τινες συνέβησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει σοβαρῶς ἀπειλήσασθαι τὸ στέμμα, ἀλλὰ διὰ τῶν ὀργάνων τοῦ αὐτοκράτορος ἀμέσως διεσκέδασθησαν.

Μετὰ τὴν ἀγγελίαν τῶν ἀπειλητικῶν τούτων εἰδήσεων ὁ Ἀνδρόνικος ἔλαβε μέτρα συντονωτέρα, ἐπιδεδύσας τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, ἣτις ἐπὶ πενταμηνίαν ἀπησχόλησε τὸν περσικὸν καὶ ναυτικὸν στόλον τοῦ κράτους. Ὁ δὲ Σαρουχὰν τῷ παρεχώρησεν εἰκοσι καὶ τέσσαρα πλοῖα μετὰ στρατιᾶς πολλῆς ἰπικῆς τε καὶ περσικῆς· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Αἰδίν Ἀμοῦρ τριάκοντα πλοῖα. Αἱ ἐνέργειαι αὐταὶ παρελύσαν τὴν ζωηρότητα τῶν ἐπιμενοντῶν Γενουησίων· ἡ δὲ μικρὰ ἀλλ' ἐπιδραυτικὴ αὐτῆ γαλάρωσις ἠνάγκασε καὶ τὸν Αὐτοκράτορα νὰ ἐπιμελήται συντονωτέρον περὶ τῆς πολιορκίας· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀποτυγχάνει. Τριβομένον δὲ οὕτως τοῦ χρόνου κατὰ τὴν πολιορκίαν συνέβη, νὰ παρατηρηθῇ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Δομετίου Καντακουζηνοῦ γενουήνσιος τις ὀνομαζόμενος Ντζονὰν δὲ Σπίνια ἰστάμενος παρὰ τὴν πύλην τῆς πόλεως· ὁ ἀνὴρ οὗτος τῷ ἦτο γνωστός καὶ φίλος, ὡς ἐκ τῆς ἐπιφανοῦς καταγωγῆς του καὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ἣς μετείχε. Τότε ὁ Δομετίου πέμψας μετεκαλεῖτο αὐτόν, κελύων νὰ προσέλθῃ αὐτῷ οὐδένα κίνδυνον φοβούμενος. Ὁ Ντζονὰν πεισθεὶς τοῖς λόγοις, ἐπεσκέψατο παρενθὺς αὐτόν· Κατὰ τὴν πρώτην ταύτην ἐπίσκεψιν ὁ Δομετίου ἠρώτησεν νὰ προσεγορεύσῃ τὸν γενουήνσιον καὶ νὰ ἐλέγξῃ τρόπον τινὰ αὐτόν φιλικῶς διότι, ἀρχαῖος φίλος του ὦν καὶ τοσοῦτον χρόνον διατρίβων πρὸς ταῖς

πύλαις, οὐδ' ἄπαξ ἠθέλησε νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτόν ἢ νὰ τὸν ἀσπασθῇ ὡς φίλον. Προϊούσης τῆς ὥρας κελύει ὁ Δομετίου τὸν Ντζονὰν νὰ διαλεχθῶσι καὶ περὶ τοῦ παρόντος πολέμου. Ἀποδεχθεὶς δὲ τοῦτο ὁ γενουήνσιος ἐπισκέπτεται πράγματι τὸν Δομετίου ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ κατὰ τὴν πρώτην τῆς ἐπιούσης. Μετὰ δὲ τοὺς συνήθεις χαιρετισμοὺς ἄρχεται ἡ περὶ τῶν πολεμικῶν πραγμάτων συζήτησις, καθ' ἣν πρῶτος ὠμίλησεν ὡς ἑξῆς ὁ βυζαντινὸς πρωθυπουργός.

« Οὐτε τὸ ἐπὶ προφάσει πάσῃ πολεμεῖν τῶν ἐπειρητῶν ἂν τις τιθείη σωφρονῶν οὔτε τὸ εἰρήνην ἄγειν· ἀλλ' ἐκάτερα βελτίω ἢ χεῖρω παρὰ τὰς αἰτίας νομίζοιτ' ἂν δικαίως. Ἐὰν δὲ τις πολέμου ἄρχων, μείζοσιν ἢ καθ' ἑαυτὸν πράγμασιν ἐπιχειροίῃ πρὸς τὸ ἀδικεῖν, καὶ ἄνοιαν προσοφλήσειεν ἂν παρ' εἷ φρονούσι κριταῖς. Σκεψόμεθα δὴ καὶ περὶ τοῦ νυνὶ παρόντος πολέμου ὃν ἤρασθε πρὸς μηδὲν ἀδικούντα Βασιλέα, εἰ μετὰ βελτίου τοῦ σχήματος προσγενήσεται ἡμῖν. Πρῶτον μὲν γὰρ μηδὲν ὑπὸ Βασιλέως ἀδικούμενοι, πρῶτοι ἐπήλθετε τῇ Λέσβῳ, οὔση ὑπηρόσῳ, Βασιλέα ἀδικούντες καὶ πλεονεκτοῦντες, οὔπερ οὐδὲ αὐτοὺς οἶμαι ἐξάρουσι δυνήσεσθαι γενέσθαι. Ἐπειτα δὲ οὐδὲ ἀνοίας καὶ ἀβουλίας κατελίπετε ὑπερβολὴν· τὸν γὰρ ἄρχοντα πολέμου οὐ γρη τοῦτο μόνον σκοπεῖν, ὅπως ἀδικήσῃ, ἀλλὰ πρῶτον μὲν εἶγε μάλιστα αὐτῷ τοῦτο δυνατόν, ἔπειτα δὲ εἰ καὶ ἀρκούσαν δύναμιν ἔχει πρὸ τὸ τὰ ἀδικηθέντα διασώζειν. Ὑμῖν δὲ πρὸς τε τὸ τὰ ἀλλότρια ἀρπάζειν ἢ δύναμις ἐνδεής καὶ πρὸς τὰ ἠρπαγμένα διασώζειν ἐλαχίστη. Λέσβῳ μὲν γὰρ ἐπιόντες, Δηλίους ἐπέσκατε καὶ Σικελιώτας συμμαχεῖν. Βασιλέως δὲ ἐπιστρατεύσαντος ὑμῖν, οἱ δύμμαχοι ἔρχοντο ὑμᾶς ἀπολιπόντες, οὐδὲ ὄπλα ἀνταίρειν δυνηθέντες· ὑμῶν δὲ μόνων ὑπολελειμμένων, οἱ μὲν ἀπώλοντο κατὰ τὴν Καλλονὴν· ἐν πέντε τριήρεσι διασφαρέντες, οἱ δὲ κατὰ τὴν Μιτυλήνην καὶ Φώκαιαν ἀποκεκλεισμένοι πολιορκεῖσθε, οὐδεμίαν ἔχοντες ἐλπίδα

βεβαίαν σωτηρίας. Μὴ θαναμάσῃς δὲ εἰ μηδεμίαν εἶπον ἐλπίδα βεβαίαν σωτηρίας ὑμᾶς ἔχειν, καίτοι καρτερώτατα ἀμνημονεύουσιν ἐπὶ τῶν τειχῶν, καὶ μηδεμίαν ἢ ὀλίγην βλάβην ὑπομένοντας ἀπὸ τε τῶν ἐπιπιπτόντων τῆς μηχανῆς λίθων καὶ τῶν κλιμάκων καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν τῶν κατὰ τὰς σιγὰς τειχομαχίας προσβαρομένων. Ἀποδείξω γὰρ σαφέστατα ὑμᾶς οὐ πολὺ ἀπέχοντας τοῦ ἐν ἐσχάτοις κινδύνοις εἶναι· τριῶν γὰρ ὄντων ἂν μάλιστα διασώζων δύναίτο τοὺς πολιορκουμένους, τοῦ τέ ποθεν ἔξωθεν ἐξελθοῦσαν δύναμιν τοὺς πολιορκουμένους ἀνιστάναι καὶ τοῦ ἀφθονίαν σίτης καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων ἔχοντας, μετὰ ραστώνης τὴν πολιορκίαν διαφέρειν, καὶ τρίτου τοῦ τὸν πολιορκουῖντα ἀδύνατον εἶναι προσκαθ' ἑξῆσθαι ἢ δι' ἀπορίαν ἀναλωμάτων ἢ διὰ μικροφυγίαν ἢ τινα αἰτίαν ἄλλην, ἐγὼ ἡμῖν προσδὸν ἀποδείξω τούτων οὐδὲ ἓν. Τὴν μὲν οὖν ἴσως ἂν ἐπελθοῦσαν ἔξωθεν βοήθειαν ὑμῖν οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν ἂν τις οἴηθείη ἢ ἐκ Γεννούας, οἷα δὴ ὁμοφύλων ὄντων ὑμῖν καὶ συγγενῶν· τοῦτο δὲ τοδοῦτον ἀπέχει τοῦ εἶναι ἀληθὲς ἢ ὑμᾶς οἶεσθαι ἐλπίζειν, ὥστε τούναντίον μᾶλλον ἐφ' ὑμᾶς ἐλεύσονται ἐκείνοι ἐκπολιορκήσοντες ὡς πολεμίους τῷ κοινῷ, ἂν κελεύῃ Βασιλεὺς. Ἴστε γὰρ δὴ σαφέστατα ὑμεῖς ὡς ἐν ταῖς συνθήκαις καὶ τοῖς ὅροις, οὓς πρὸς τὴν Βασιλείαν Ῥωμαίων ἢ βουλή καὶ ὁ δῆμος ἔθετο Γεννούας ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ, πρὸς τοῖς ἄλλοις περιελήπται καὶ τοῦτο, τὸ μὴ μόνον τὸ κοινὸν αὐτῶν μηδεμίαν βλάβην ἢ ζημίαν ἐπάγειν τῇ Ῥωμαίων Βασιλείᾳ, πρόφασιν πολέμου οὐ παρεχομένη, ἀλλὰ καὶ ἂν τις ἰδιώτης Ῥωμαίων ἀδικήσῃ, ἀπὸ τῶν προσδόντων αὐτῷ ζητημάτων ἢ πραγμάτων τὴν ζημίαν ἀπολαμβάνειν τὸν Ῥωμαῖον. Ἄν δὲ καὶ τῇ Βασιλείᾳ Ῥωμαίων τὴν ζημίαν προξενῇ ἢ νῆσον διαρκάξωσιν ἢ πόλιν τινα παράλιον ἢ τι ἕτερον, τὸν ἴσον τρόπον ἀπὸ τῶν ἐκείνων ζητημάτων καὶ πραγμάτων, εἰ πολλοὶ εἴεν ἢ εἷς, τὴν ζημίαν ἀποτίνυσθαι Βασιλεῖ, αὐτὸν δὲ ψηφίζεσθαι πολέμιον τῷ δήμῳ καὶ τῇ βουλῇ, καὶ

στρατεύειν ἐπ' ἐκείνον ὡς ἄπιστον καὶ προδότην τοῦ Κοινοῦ· οὗ δὴ ἕνεκα καὶ Βασιλέα προεβείαν πρὸς Γέννουαν ἀπεσταλκέναι, ὥστε μὴ μόνον τὰ κτήματα ὑμῶν τῶν χρημάτων ἕνεκα, ὧν ἀνάλωσε, πολεμῶν ὑμῖν παραλαβεῖν, ἀλλὰ καὶ τριήρεις κελεύσαι πέμψαι καθ' ὑμῶν κατὰ τὰ συγκείμενα καὶ τοὺς ὅρους· ὥστε ἐκ Γεννούας οὐ μόνον ἐπικουρίαν οὐδεμίαν ἀλλὰ καὶ πόλεμον καὶ ἐπίπλουν προσδοκᾶν χρῆ. Ὅτι δὲ καὶ τῶν ἐπιτηδείων τῶν τε ἐνδεεῖς ἔσθε, καὶ μετ' ὀλίγον ἐπιλείψει παντελῶς ὑμᾶς, ἐξ αὐτῶν ἄντις τῶν πραγμάτων ἀληθέστατα τεκμήρατο. Οἱ γὰρ ἐξελασθέντες τοῦ ἄστεως ὑφ' ὑμῶν Ῥωμαῖοι, ὧν αὐτοὶ τὰ ἐπιτήδεια λαβόντες χρῆσθε, τὸ μέρος τῆς τροφῆς πρὸς τὸ τῶν πολιορκουμένων πλῆθος λογιζομένοις ἐντὸς ὀλίγου χρόνου παντάπασί φασιν ὑμᾶς τὰ σιτία ἐπιλείψειν. Λέπεται δὴ μίαν ὑπολείπεσθαι ἐλπίδα σωτηρίας, τὸ Βασιλέα ἑαθνημῆσαντα ἢ διὰ τὸ τῶν ἀναλισκομένων πλῆθος χρημάτων ἢ διὰ τὴν κατὰ τὴν στρατείαν κακοπάθειαν λύσειν τὴν πολιορκίαν, ἢ διὰ τὸ χεῖμῶνα ἐπιγίνεσθαι ἤδη προσδοκᾶν. Ἐγὼ δὲ καὶ περὶ τούτου προσδότης γενήσομαι ἡμῶν αὐτῶν, καὶ μηνύσω προῖκα ἅπαν τάληθές. Καί τοιγε πολλοὺ ἂν ἐπρίεσθε αὐτοῖ, εὐ οἶδα, εἰς ἃ διανοοῦμεθα περὶ ὑμῶν, ἀληθῶς ἐξεγένετο μαθεῖν. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν καὶ τοῦτο χαριστοῦμαι. Βασιλεὺς μὲν γὰρ καὶ ἡμεῖς καὶ τὸ πολὺ τῆς στρατιᾶς οἴκαδε ἀπελενδόμεθα, ἵνα μὴ εἰκῆ καὶ μάτην κατατριβόμεθα ἐνταῦθα. Ἄλλως τε καὶ τῶν ἐκεῖσε πραγμάτων ἐπιμελείας δεομένων, ἣν οὐκ ἐξὸν ποιεῖσθαι μὴ ἐκεῖ ἐπιδημοῦντας. Ἐνταυθοῖ δὲ πρὸς τὴν πολιορκίαν δέκα καταλείψομεν τριήρεις, καὶ μονήρεις εἴκοσι καὶ ἑτέρας τέτταρας καὶ εἴκοσι τὰς τοῦ Σαρχάνη ναῦς μισθὸν παρασχόντες διαρκέοντα ἄχρι ἡρως, οἱ ὑμᾶς τε καὶ Μιτυληναίους ἀσφαλῶς πολιορκήσουσιν ἐφοροῦντες ἐκ θαλάσσης. Ἐκ δὲ ἡπίερον ὑμῖν μὲν ἀρκέσουσιν ἢ τοῦ Σαρχάνη παρακειμένη στρατιά, Μιτυληναίοις δὲ οἱ Ῥωμαίων μισθοφόροι τὴν εἰς τὴν Λέσβον ἕξοδον ἀπείρξουσιν,

ὥστε καὶ ἀμφοτέρους ἐκατέρωθεν ἀπειρογεσθαι ἐκ τε γῆς καὶ θαλάττης τοῦ μηδὲν εἰσάγειν τῶν ἐπιτηδείων. Ἄμα δὲ ἤρι ἀρξάμενῳ, σόλῳ μεγάλῳ αὐθις ἐφ' ὑμᾶς πλευσόμεθα, γνώμην ἔχοντες μέχρι παντός διακαρτερεῖν ἄχρις ἂν, ἢ λιμῶ ἢ ὄπλοις παρασθηδόμενοι, ἔξανδραποδισώμεθα ὑμᾶς. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἑτέραν Βασιλέως ἐπίνοιαν οὐκ ἀποκρύψω. Βούλεται γὰρ τοῖς συμπολιορκομένοις ὑμῖν πᾶσι δι' ὄρκων αἴρεσιν προθεῖναι ἢ μένοντας ἐντὸς τειχῶν πολεμίους αὐτῶν τε εἶναι καὶ τῷ Κοινῷ Γεννοῦας, ἢ ἔξω γενομένους καὶ καταλιπόντας ὑμᾶς, μὴ μόνον παρὰ βασιλέως τυχεῖν συγγνώμης καὶ ἀμνηστίας ὧν ἐξημαρτήκασιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ κοινῷ Γεννοῦας ἀζημίους εἶναι, Βασιλέως τὴν ἄδειαν παρασχομένον ὅπερ ὅτι πολλοὺς τῶν ὑμῖν συμπολιορκομένων πείθει ἀποβτῆναι, οὐδ' αὐτὸς ἀγνοεῖς. Ὅτε τοίνυν ἐξ ἀρχῆς τε οὐ δίκαια ποιοῦντες τὸν πόλεμον κεινῆκατε τουτοῖν νῦν τε τῶν πραγμάτων ἐναντίως ἢ αὐτοὶ προσδοκᾶτε χωρηθάντων, οὐ μόνον ἀβολίας καὶ ἀδυνεσίας ὄφλετε κατηγορίαν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐσχάτοις κατέδρατε κινδύνους, ποῦ λυσιτελεῖς ἢ σωφρονοῦντων ὅλως ἀνθρώπων μὴ μεταβουλεύεσθαι περὶ τῶν κακῶς βεβουλευμένων καὶ σωτηρίαν τινὰ αὐτοῖς ἐκ τῶν ἐνότων ἐκπορίζειν, ἀλλὰ διὰ φιλονεικίαν καὶ ἀλαξονίαν νοῦν οὐκ ἔχουσαν, αὐτούς τε ἀπόλλυσθαι κακῶς καὶ τοῖς οἰκείοις οὐ πενίαν μόνον καὶ ἀποστέρησιν τῶν ὄντων ἀλλὰ καὶ ἀδοξίαν προστριβεσθαι διὰ βίον; Ἐγὼ δὲ καὶ τούτων χωρὶς, οὐδαμῶς λυσιτελοῦντα τὸν πρὸς Βασιλέα πόλεμον ὑμῖν ἀποφανῶ. Εἰ γὰρ καὶ μήτε ὄπλοις, μήτε λιμῶ, μήθ' ἑτέρα μηχανῇ τινι παρασθησάσθαι δυνασόμεθα ὑμᾶς, οὐδ' οὕτω τὸ πολιορκεῖσθαι λυσιτελήσειεν ἂν ὑμῖν. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐκ ἐπὶ τῷ διηνεκῶς πολιορκεῖσθαι καὶ ἐνδεία καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐκ τοῦ πολέμου κακοῖς πιέζεσθαι Λεσβὸν κρατῆσαι ὑμῖν ἐπῆλθε τοσαῦτα χρήματα ἀναλωκόσιν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ πολλαπλασίῳ τῶν ἀναλωμένων κτησαμένους καὶ τῆς νήσου ἔχειν τὴν ἀρχήν. Τοῦτο δ' ἐναντίως ἢ αὐτοὶ συμβέβηκε προσδοκᾶτε

Τὰ τε γὰρ χρήματα ἀνάλονται εἰς τὰς τριήρεις, καὶ ἡ νῆσος ὑπὸ Βασιλέα αὐθις τελεῖ πλὴν Μιτυλήνης· ἦν δεῖ καὶ Φωκαίαν φρουρεῖν μισθοφόρους τρέφοντας χιλίων οὐκ ἐλάσσους. Πόθεν οὖν ποριεῖσθε τὴν τροφήν αὐτοῖς; οὔτε γὰρ χρήματα εἴχετε ἐν ταῖς ναυσὶν ἃ διαρκέσει πρὸς τὴν πολιορκίαν, οὔτε ἐκ Γεννοῦας ἐλπίς ἐλθεῖν. Τὰ γὰρ ἐκεῖσε κτήματα ὑμῶν, ἃ παρῆγε τὰς προσόδους, ὑπὸ Βασιλέα ἔσται· αἴτε ἐκ Φωκαίας προσβιγόμενοι πρότερον πρόσοδοι ὑμῖν ἀφήρηται διὰ τὸν πόλεμον. Ἐμπορία τε γὰρ ἐκλείοιτε πᾶσα, θαλασσοκρατούντων ἡμῶν, καὶ γεωργίας ἀπειρογομεν, οὐδὲ τὸ πυλῶν προβαίνειν ἀκίνδυνον ὄν ὑμῖν. Ὅστε πάντοθεν συμβαίνει περιῖστασθαι τὸν κίνδυνον, ἂν τε κρατῆσθε τοῖς ὄπλοις ἂν τε μή· ὡς οὖν περὶ σωτηρίας ὑμῖν βουλευσόμενοι οὐκ ἐν παρέργῳ χρῆ ποιεῖσθαι τὴν βουλήν, ἀλλὰ μετὰ τῶν φίλων σκεψαμένους τὰ θέοντα ἐλέσθαι.»

Τοιαῦτα τοῦ Μεγάλου Δομεστικῆ εἰρηκότος ὁ Νιζουὰν ἐδιώπα ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἐκπεπληγμένος ὅτι δὴ σαφέστατα περὶ τῶν κατ' αὐτοὺς πραγμάτων διελέχθη. Γνοὺς ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὸς πληδιάζοντα τὸν κίνδυνον ἀπεκρίθη τῷ Δομεστικῷ ὡς ἐπομένως.

«Ὡς μὲν ἀδικοῦμεν πόλεμον ἄρχοντες, οὐδὲ αὐτοὶ δυναμέθα ἀντειπεῖν· πλὴν ἐλπίδι ἐπαρθέντες τοῦ τε ἐγκρατεῖς γενήσεσθαι τῆς Λέσβου τοῦ τε ἀμνηεῖσθαι Βασιλέα, ἂν ἐπίη (οὐ γὰρ τοσαύτην γε ὀμόμεθα ἀθροῖσιν ναυτικῆν), ἠράμεθα· νυνὶ δὲ ἦδη τὰ τε χρήματα ἀνήλωται ἡμῖν, καὶ αὐτοὶ πολιορκούμεθα, οὐκ ἀγαθὰς ἔχοντες ἐλπίδας περὶ τῶν μελλόντων. Ἐπεὶ δέ, ὡς ὄρω, τοῦ Θεοῦ κεινῆκότος, εἰς τοὺς περὶ τούτων προηχθῆς λόγους, θέομαι ἃ λυσιτελεῖ δοκεῖ καὶ θέοντα βουλευσάσθαι περὶ τοῦ μέλλοντος· τὰ γὰρ παρελθόντα οὐκ ἔστιν ἄλλως διαδέσθαι ἢ ὡς ἔτυχε γεγενημένα.»

Εἰς ταῦτα ὁ Δομεστικὸς ἀπεκρίθη.

«Εἰ μὲν κατ' ἑαυτοὺς αὐτοὶ περὶ τῶν ὑμετέρων ἐβουλεύεσθε πραγμάτων, οὐδὲν ἂν ἐκόλυεν εἰρήνην ἢ

τὸν πόλεμον ἐλέσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἐμοὶ περὶ τῶν ὑμετέρων ἐπιτρέπετε βουλευέσθαι πραγμάτων, ἃ μοι δοκῶ ὑμῖν συμφέροντα εἶναι. Ὑμῖν δὲ ἐξέσται ἢ αἰρεῖσθαι τὰ βεβουλευμένα ἢ διαθῆσθαι. Οἶμαι δὲ οὐδὲ πολλῶν δεῖσθαι λόγων περὶ τῶν ὑμῖν πείθοντα δοκούντων λυσιτελεῖν. Ἄ γὰρ διελέχθη προτέρων, πολλῶν κακῶν ὑμῖν τὸν πόλεμον αἰτιώτατον γεγενημένον ἀποφαίνων καὶ ἐτι μέλλοντα, τούτοις ἐξέσται κατασκευάζειν ὡς αἰρετέα ἢ εἰρήνη. Τὸν τρόπον δὲ ὃν ἂν ὑμῖν μάλιστα λυσιτελήσειεν ὑφηγήσομαι ἐγώ. Πρὶν εἰς τοδοῦτον κινδύνου ἤκειν, ὡς δοκεῖν καὶ ἄκοντας προσίεναι Βασιλεῖ, ἐνδείξασθε εὐνοίαν τινα ἀντίρροπον πρὸς τὴν προτέραν ἀδιζίαν· καὶ πρεσβείαν πέμψαντες πρὸς Βασιλέα, συγγνώμην αἰτήσατε ἐφ' οἷς προσκεκρούκατε κατὰ τὸν πόλεμον. Φύσει δὲ ὢν ἐκείνος πρῶτος καὶ τοῖς ἀδικουσίν ἐτοιμος παρέχειν συγγνώμην, ἂν παραιτῶνται τὴν ὀργήν, καὶ ὑμῖν συγγνώσεται ῥαδίως, καὶ ἐμοῦ πρὸς τοῦτο μάλιστα ἐνάγοντος. Ἐπειδὴν δὲ τὴν Βασιλέως ἐμειλίξεσθε ὀργήν, τὸν παῖδα Σαρχάνη καὶ τῶν ἄλλων Περσῶν, οἳ ἐν ὁμήρων προσχήματι φρονοῦνται παρ' ὑμῖν, λαβόντες ὡς περὶ δῶρα, προσκομίσατε τῷ Βασιλεῖ, καὶ Μιτυλήνην καὶ Φώκαιαν περάσατε. Κάκεινος ἀμειβόμενος ὑμῶν τῆς εὐνοίας ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτὸν μετὰ τῆς συγγνώμης, ἣν παρέξεται, καὶ τὰ τε ἀναλωθέντα χρήματα εἰς τὸν πόλεμον τὸν καθ' ὑμῶν καὶ ἃ ἐξημιώσατε Λεβρίους, ἃ τὸ Κοινὸν Γεννοῦσας ἐκ τῶν ὑμετέρων κτημάτων κατὰ τὰς συνθήκας ὀφείλει ἀποτίνειν, χαρίζεται· οὐ μὴν ἄλλα καὶ πολεμίους ἀταγεγραμμένους τῷ Κοινῷ καὶ δίνας ὀφείλοντας τῆς ἀπιστίας ἀπάθειαν κακῶν καταπράξεται ὑμῖν, τῇ Βουλῇ συγγνώμην κελύσας παρασχεῖν, ὥστε ἀδεῶς πάλιν ἐμπολιτεύεσθαι αὐτοῖς ἀποστρατηθέντας τῶν οἰκείων μηδενός. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ Φωκίας, ὡς περὶ πρότερον, καὶ αὐθις ἄρχειν ἐπιτρέψει, ὡς ὑπηκόου μὲν Ῥωμαίοις οὕσης, ὑμῖν δὲ παρέχοντος Βασιλέως τὴν ἀρχήν, ἄχρις ἂν αὐτὸς ἐθέλη· καὶ σπονδὴς ὑμῖν πρὸς Σαρχάνην

θήσει, ὥστε καὶ αὐθις τὰς προσόδους, ἃς καὶ πρότερον εἶχετε, ἐκ τῆς χώρας τῆς αὐτοῦ καρποῦσθαι καὶ κατὰ πάσας τὰς νήσους καὶ τὰς πόλεις, αἱ ὑπήκοοι εἰσι Ῥωμαίοις, ἀκόλντον ὑμῖν τὴν ἐμπορίαν κελύσει εἶναι. Σκοπεῖτε οὖν ὁπόσα μὲν ὑμῖν ὁ πόλεμος ἐπήνεργε κακά, ἴσως δὲ καὶ χείρονα ἐπάξει, ὁπόσων δὲ ἀγαθῶν ἢ εἰρήνῃ γενήσεται ἀξία, ἂν πείθεσθε ἐμοὶ· ταῦτα δὲ ὑμῖν ἢ σήμερον πράττειν ἢ εἰς τὴν ὑπεραιάν ἐξέσαι· ἂν γὰρ οὐκ ἀναγκαῖα λογίζομενοι ὑπέροθησθε, οὐκ ἐθ' ὁμοίως εὐρήσετε Βασιλέα ῥαδίον πρὸς τὰς καταλλαγὰς· ἂν γὰρ τὰ χρήματα διαδοθῇ τοῖς τριηρίταις καὶ τοῖς ἄλλοις μισθοφόροις, οἳ μέλλονσι τοῦ χειμῶνος ὑμᾶς πολιορκεῖν, ἃ νυνὶ Βασιλεὺς μὲν ἐκέλευσε διαδιδόναι τοῖς ταμίαις, ἐγὼ δὲ ἐκώλυσα τουτωνὶ τῶν λόγων ἕνεκα, δέδοικα μὴ οὐ προσδέξεται τὴν πρεσβείαν μετὰ ταῦτα, λογίζομενος, ὡς περὶ εἰκός, ὡς παραστήσεται ὑμᾶς ἐν ἀνδραπόδων μοίρᾳ, ἄχρις ἂν ὁ χρόνος τῆς μισθοφορᾶς ἀναλωθῇ καὶ τὰ χρήματα ἀποληφῆται πρὸς τοῖς νῦν καὶ τὰ πρότερον ἀναλωμένα. Ὡς οὖν ἀναγκαῖων πέρι ἐσομένης τῆς βουλῆς καὶ τριβῆν τοῦ χρόνου οὐκ ἐνδεχομένου ταχέως τε αὐτοὶ βουλευέσθε καὶ ἡμῖν τὰ βεβουλευμένα γνώριμα ποιεῖτε.»

Ἀκούσας τοὺς λόγους τούτους ὁ Ντζονάν, ἠνιάτο περὶ τοῦ παρελθόντος χρόνου, καθ' ὃν δὲν προσῆλθε τῷ Δομεστικῷ· ἐξέφρασε δὲ γνώμην ὅτι, ἐπειδὴ τὰ γεγενημένα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιδιορθωθῶσι, νομίζει ὅτι πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Φώκαιαν, ἵνα φανερωθῇ καὶ τοῖς ἄλλοις τὰς σκέψεις τοῦ Δομεστικῆ· ἐπιτραπίσης δὲ τῆς εἰς τὴν πόλιν ἐπαρόδου τῆς, ἀπήγγειλεν ὁ Ντζονάν τῷ τε διοικητῇ αὐτῆς Ἐδουάρδῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ὅσα συνεβούλευσεν ὁ Μέγας Δομεστικὸς· καὶ ἐπειδὴ εἰς ἐκείνης ἄριστα καὶ λυσιτελοῦντα ἐφάνησαν τὰ βεβουλευμένα, προσῆλθε πάλιν ὁ Ντζονάν τῷ Καντακονζηνῷ καὶ εἶπεν αὐτῷ ὅτι τῷ τε Ἐδουάρδῳ καὶ τοῖς λοιποῖς, ὅσοι κατὰ Φώκαιαν πολιορκοῦνται, ἀρέσκουσι τὰ δόξαντα τούτῳ καὶ μάλιστα ὅτι ἐπιθυμοῦσι νὰ προσέλθωσι

τῷ Βασιλεῖ, ὅπως τύχῳσι συγγνώμης τῶν ὑπ' αὐτῶν ἡμαρτημένων· προσέθηκε δὲ ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ κοινοποιήσῃσι τὴν γνώμην καὶ τῷ κατὰ τὴν Μιτυλήνην πολιορκουμένῳ ἡγεμόνι αὐτῶν Δομινίκῳ, διότι τίποτε δὲν δύναται νὰ ἀποφασισθῇ ὑπ' αὐτῶν ἄνευ τῆς συναιρέσεως ἐκείνου. Δοθέντος δ' αὐτῷ πλοίου, ἦλθεν εἰς Μιτυλήνην καὶ ἀνήγγειλε τῷ Δομινίκῳ τὰ περὶ εἰρήνης γνωματευθέντα. Παραδεχθέντος δὲ καὶ τούτου τοὺς λόγους πολλὰς ἐμολόγησε χάριτας τῷ Ἀυτοκράτορι Ἀνδρονίκῳ ἀναστρέφει ὅθεν ἐκείθεν ὁ Ἰωάννης καὶ πειροῦται εἰς Φωκαίαν ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἕτερόν τινα, ὅστις ἐμελλε νὰ προσκυνήσῃ τὸν Βασιλέα ἐκ προσώπου τοῦ Δομινίκου. Καὶ ὅσοι δὲ τῶν ἐπιφανεστέρων Γενονησίων ἦσαν ἐν τῇ Φωκαίᾳ πολιορκούμενοι, παραλαβόντες, τὸν νιὸν τοῦ Σαρουγᾶν καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι ἦσαν σὺν αὐτῷ, προσήγαγον ὡς δῶρον καὶ παρουσιασθέντες τῷ Ἀυτοκράτορι, προσκυνοῦσιν αὐτὸν παρακαλοῦντες, ὅπως τύχῳσι συγγνώμης περὶ ὧν κατὰ τὸν πόλεμον ἐξήμαρτον. Ὁ δὲ Ἀυτοκράτωρ προσδεξάμενος αὐτοὺς ἡμέρως καὶ προσηρῶς, παρέχει αὐτοῖς πρὸς τοῖς αἰτουμένοις καὶ ὅσα πρότερον τοῖς ὑπέσχετο ὁ Μέγας Δομέστικος. Παραδόντων δὲ αὐτῶν καὶ τὴν Μιτυλήνην, ἐξεβλήθησαν οἱ γενονησίοι φρουροὶ καὶ οὕτως ἐπανήλθεν ἡ Λέσβος ὑπὸ τὸν Ἀυτοκράτορα, ὅστις, πρὶν ἢ ἀποπλεύσῃ ἐκ Φωκαίας εἰς Βυζάντιον, παρέδωκε τῷ Σαρουγᾶν τὸν νιὸν καὶ ἐδέχθη τὰς ἐπὶ τούτῳ εὐχαριστίας αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων Ὀθωμανῶν¹.

1. Καντακουζηνοῦ, II, 31. Τὸ συμβᾶν τοῦτο ἄλλως ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ν. Γρηγοῦρᾶ ἐν Βιβλ. XI, α'—γ'. «Τοῦ δὲ χρόνου περὶ τροπᾶς ὄντος ἤδη χειμερινὰς ὄρωντες οἱ τὸ τῆς Φωκαίας φρούριον Λατίνοι, ὅτι μῆτε χειμῶνος ἀκμὴ θραῦσαι δύναται τὸ τοῦ Βασιλέως ἐπίμονον, τῆς ναυτικῆς βίλης δυνάμει ἐν ὑπαίθρῳ τὴν

πολιορκίαν ἀνυπόσσης νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν κατὰ τὸ συνεχές, μὴ ἢ μακρὰ τῶν οἰκείων ἀποδημία, μῆτ' ἄλλο τι τῶν ὅσα ραστώνην ἄφθονον παρέχει τῶν χειρῶν, ἐξ ἀπογνώσεως ἐχώρουν, καὶ μάλισθ' ὅτι καὶ τὰ οἰκία σπανίζοντα ἐν σφίσι ἐώρουν αὐτοῖς. Ὅθεν καὶ διαπρεβεύονται πρὸς Ροδίους καὶ δεόνται μὴ περιιδεῖν κίν-

Ἐκτοτε ὁ ἄρχων τῆς Φωκαίας Δομινίκος κατέστη ἀπλοῦς ὑπάλληλος τοῦ Ἀυτοκράτορος ὑποκείμενος φρουραλικῶς αὐτῷ. Μετὰ τέσσαρα ὅμως ἔτη (1344) ἐπανήλθε καὶ ἡ Νέα Φώκαια ὑπὸ τὴν Βυζαντινὴν κυριαρχίαν, ἐπαναστατησάντων τῶν ἐν αὐτῇ Ἑλλήνων καθ' ὃν καιρὸν ὁ τῆς πόλεως ἀρχηγὸς ἐξήλθε κατὰ τὰ εἰδισμένα αὐτῷ εἰς κυνήγιον. Ἡ ἐπανάστασις αὐτῶν ἐβίβασε τοὺς ἐν αὐτῇ διατρίβοντας ὀλίγους Γενονησίους νὰ ὑποκύψωσι καὶ νὰ παραδώσωσι τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως εἰς τοὺς κατοίκους, οἵτινες ἀναβάντες ἐπὶ τῶν ἐπάλλεσιν τοῦ τείχους ἐπενημήσαν τὸ ὄνομα τοῦ Ἀυτοκράτορος¹. Διωρίσθη δὲ ταῦτοχρόνως ἐκ Βυζαντίου ὡς διοικητὴς τῆς τε Νέας καὶ τῆς Παλαιᾶς Φωκαίας ὁ Μέγας Δουξ Λέων Πετρωνᾶς, ὅστις διώκει αὐτὰς μέχρι τοῦ 1346. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο νέα περιπέτεια ἐπέπρωτο νὰ ἐπαναφέρωσιν αὐτὰς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Γενονησίων.

Τῷ 1346 Γενονησίοι τινες ἐξωπλιόμενοι πολλὰς γαλέρας ἀπέπλευσαν εἰς τὸ Αἰγαῖον πρὸς ἀρπαγὴν τῆς Χίου καὶ ἀμφοτέρων τῶν Φωκαίων. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Σίμων Βινιόσης (Vignosi) προσορμίσθεις ἐπέτυχε νὰ κυριεύσῃ κατὰ πρῶτον τὴν νῆσον Χίον καὶ νὰ διορίσῃ ἐν αὐτῇ ἑπαρχὸν Γενονησίον, ὅστις ὑπεχρεώθη νὰ διοικῇ αὐτὴν κατὰ τοὺς νόμους τῆς γενονησίας δημοκρατίας².

Μετὰ τὴν κατάκτησιν ταύτην ἔπλευσε τὴν 18ην Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὴν Π. Φωκαίαν,

δυνεύοντας, οἱ καὶ διαλακταὶ πρὸς Βασιλέα ἐλθόντες λύουσι τὴν πολιορκίαν· διδάσκει γὰρ ἐνθὺς οἱ Φωκαεῖς τοὺς νείας τοῦ συμμαχοῦντος Ρωμαιοῦ Τούρκου τῷ περὶ αὐτῶν, οὓς ἐκ πολλοῦ κλέψαντες εἶχον δεσμίους· δεδώκασι δὲ καὶ τῷ Βασιλεῖ πιστεῖς ἀσφαλεῖς ὑπὸ μάρτυσι τοῖς Ροδί- οῖς, τὴν τε Μιτυλήνην ὅσον αὐ-

τίνα ἀποδώσειν, καὶ ὑπηκόους αὐτοὺς εἶναι τῷ Βασιλεῖ κατὰ τὸ πρότερον αὐτῶν ἔθος καὶ τὴν πατρίαν συμφωνίαν.» Περὶ. Heyd, Le colonie commerc. I, σ. 380—381.

1. Γρηγοῦρᾶ, XI, 9, γ'. — Περὶ. Heyd, Le colonie I, σ. 281.

2. Γρηγοῦρᾶ, VI, 1—2. — Δούκα, II. — Hopf, Giustiniani σ. 317.

πρὸ τῆς ὁποίας προσωρμίσθη τὴν ἐσπέραν τῆς ἐπιούσης ἡμέρας Κυριακῆς. Παρευθὺς ἐπρόταυεν εἰς τοὺς κατοίκους νὰ παραδοθῶσιν ἐθελοντί· ἀλλὰ τὸ διάβημα τοῦτο ἀπέτυχεν, ἐπειδὴ περιεμένετο τουρκικὸς στρατὸς πρὸς ἐπικουρίαν. Κατὰ τὴν πρωΐαν ὅμως τῆς ἐπομένης ἡμέρας οἱ Γεονηῆσιοι προσέβαλον κατὰ θάλασσαν τὴν πόλιν καὶ διαρρήξαντες τὰ τείχη κατέλαβον τὸ φρούριον ἐντὸς τεσσάρων ὥρων. Ἐντεῦθεν ὁ Βινιόζης ἐπλευσεν εἰς Νέαν Φωκαίαν, ἐν ἣ κατόκει ὁ ἀνωτέρω μνησθεὶς βυζαντινὸς ἐπαρχος Λέων ὁ Πετρωνᾶς· ἐφρουρεῖ δὲ οὗτος τὴν πόλιν διὰ Τουρκῶν μισθωτῶν καὶ ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι ἐλαχίστην συμπάθειαν εἶχον πρὸς αὐτόν, ἠνεγκάσθη τὴν 20 Σεπτεμβρίου νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ συνθηκολογήσῃ, ὅπως οἱ κάτοικοι ἀπολαύσωσιν οἷα καὶ οἱ Χιοὶ προνόμια, ἦτοι γενικὴν ἀμνηστίαν, ἐξασφάλισιν τῶν ἰδιοκτησιῶν καὶ ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας. Ἐν ἰδιαιτέρῳ δὲ ἄρθρῳ ὁρίσθη ὅπως οὐδεὶς τῶν προσηγηθέντων ἠγεμονικῶν οἰκῶν τῶν Καττανέων καὶ Ζαχαρίων ἔχῃ εἰς τὸ ἐξῆς ἐν Φωκαίᾳ κτήματα ἢ περιβληθῆ ποτε οἷον δῆποτε ἀξίωμα· ὡς Γεονηῆσιος δὲ διοικητῆς αὐτῆς φαίνεται ὅτι ἔμεινεν ἐπὶ τινα χρόνον ὁ αὐτὸς Λέων. Ἐν δὲ τῇ Παλαιᾷ Φωκαίᾳ διορίσθη ὁ πρῶτος βυζαντινὸς ἐπαρχος τῆς Χίου Ἰωάννης ὁ Τζυβός.

Εἰς ἀπόκτισιν τῶν μερῶν τούτων ἐξωδεύθησαν ὑπὸ τῶν ὀλίγων αὐτῶν Γεονησιῶν 203,000 λίτραι ἰσοδυναμοῦσαι πρὸς ἰσαρίθμους ἰταλικὰς λίρας. Καί, ἐπιστρέψάντων αὐτῶν εἰς Γενοῦην, ἡ δημοκρατία αὐτῆς ἀπῆτηγεν ὅπως οὐδὲν τῶν ἀναλωθέντων πληρωθῆ ἐν τοῦ ταμείου της· διὸ καὶ ἐπῆλθον ψυχρότητές τινες ἀπολήξασαι εἰς συνομολόγησιν συνθήκης, ἐκδοθείσης τῇ 26 Φεβρουαρίου 1547.

Κατὰ τὴν συνθήκην ταύτην ἡ Γένοια ἀνέλαβε τὴν ἀνωτάτην δικαιοδοσίαν ἐν ταῖς πολιτικαῖς καὶ ποινικαῖς ὑποθέσεσι καὶ τὴν ὑπερτάτην κυριότητα ἐπὶ τῆς Χίου καὶ τῆς Φωκαίας· ἐξήσκει δὲ αὐτὴν διὰ τῶν φρουρῶρων

καὶ τῶν τοποτηρητῶν· οἱ περὶ τὸν Βινιόζην Γεονηῆσιοι ἐσχημάτισαν ἑταιρίαν κληθεῖσαν Μαόναν, ἧς ἕκαστον μέλος ἐπεκαλεῖτο Μαονεύς. Ἡ ἑταιρία διετήρει ἐν Χίῳ καὶ Φωκαίᾳ τινὰ τῶν μελῶν της κυρίως πρὸς εἰσπραξίν τῶν ἐμμέσων φόρων, δι' ὧν ἐμελλε νὰ ἀποπληρωθῆ τὸ ὑπὸ τῆς δημοκρατίας χρεωδοτούμενον αὐτῇ ποσόν. Ἡ μνησθεῖσα συνθήκη ἤθελε μείνει ἔγκυρος ἐφ' ὅσον χρόνον ὑφίστατο ἐν Γενοῦῃ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Ἄν δὲ ἐν τῷ μεταξύ καθιδρύνετο ἕτερον πολίτευμα, τότε ἡ Μαόνα ἀπελύετο πάσης ὑποχρεώσεως ὑπακοῆς, καὶ οὕτως ὅμως θὰ ἴσχυε πάλιν ἡ συνθήκη ἐντὸς εἰκοσιν ἐτῶν, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ δημοκρατία ὄφειλε νὰ ἀποπληρωθῆ τοῖς Μαονεῦσι τὴν ὀφειλομένην ποσότητα. Μετὰ τὴν ἀπόκτισιν ἡ δημοκρατία θὰ ἦτο τελεία κυριάρχος τῆς τε Χίου καὶ Φωκαίας. Ἄν δὲ πάλιν καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δὲν ἀπεπληρώνετο τὸ ποσόν, ἡ μὲν ἑταιρία ἰδικαιοῦτο νὰ νέμῃται τῶν εἰσδημάτων τῶν μεγάλων τούτων πρὸς ἀποζημιώσιν της, ἡ δὲ δημοκρατία νὰ ἐξασκῆ μόνον τὴν ὑπερτάτην ἐπ' αὐτῶν κυριότητα.

Ἡ συνθήκη αὕτη ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν, καὶ ἀμέσως ἡ δημοκρατία ἀπέστειλε τοὺς ἀντιπροσώπους της, ὁ δὲ Βινιόζης ἀπέπλευσεν εἰς Χίον καὶ ἐγκαθίδρυσεν τὰ γραφεῖα τῶν ἐργασιῶν τῆς ἑταιρίας. Τινὰ περὶ τοῦ ἐν Ἀνατολῇ πολιτεύματος τῶν Γεονησιῶν ἀναφέρει ὡς ἐξῆς ὁ Δούκας. « Ἐπεὶ ἡ Γενοῦα δημοκρατικῶς ἄρχεται, καὶ οὐδεὶς δύναται τυρανικῶς ἄρχειν ἐν αὐτῇ, σύνηθές ἐστι κατ' ἔτος ἢ καὶ πλείονα καιρόν, στέλλειν ὀφφικιαλίους εἰς τὰ τῆς Ἑώας μέρη ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν Γενοῦαν πόλεσι, οἷον ἐν νήσῳ Χίῳ, ἐν ταύτῃ τῇ Φωκαίᾳ, ἐν τῷ Γαλατῶ, ἐν τῇ Ἀμιδῶ, ἐν τῇ Ἀμάσριδι, ἐν Καφῶ. Καὶ τοῦ καιροῦ παρελθόντος τοῦ ὁρισμένου ἕτερον αὐθις στέλλουσι, καὶ ὁ παλαιὸς ἐξεῖσι παραχωρῶν τὴν καθέδραν τῷ νέῳ, ὃν καὶ Ποδεζὰν κατὰ τὴν αὐτῶν γλώτταν καλοῦσιν, ἐξουσιασὴν εἶποι τις κατὰ Ρωμαίους! »

1. Δούκα, σ. 72 ἐκδ. Βενετ.

Ἡ ἐκ νέου ἀρπαγὴ τῶν μερῶν τούτων ἐχόλωσε τὸν τότε αὐτοκράτορα Καντακουζηνόν, ἐφ' ᾧ καὶ ἀπέδειλε πρέσβεις εἰς Γενοῦην, οἵτινες ἐξέφρασαν τὴν ἐπὶ τῶν γεγονότων λύπην του. Ἐπὶ τέλους ἀπεφασίσθη ὅπως ἢ μὲν Χίος μένη εἰδέτι εἰς τοὺς Μαονεῖς ἐπὶ δέκα ἔτη, ὑποχρεωμένους νὰ δίδωσι αὐτῷ κατ' ἔτος φόρον ἐκ δισχιλίων σκουδῶν, καὶ νὰ ὑψώνωσιν ἐπὶ τοῦ φρουρίου τὴν αὐτοκρατορικὴν σημαίαν. Πρὸς τούτοις ἀπεφασίσθη νὰ ἐκλέγη ὁ Αὐτοκράτωρ τὸν κατάλληλον ἑπαρχον καὶ νὰ γίνηται μνεία τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας διὰ τῆς ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἀγορεύσεως τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ὀνόματος.

Ὁ Συμεὼν Βινιόζης λαβὼν γνώσιν ἀπάντων τῶν ἐν Γενοῦῃ ἀποφασισθέντων, δὲν προσεδέξατο τὰς συμβάσεις, ἀλλὰ προὔτιμησε νὰ κηρυχθῇ ἐχθρὸς καὶ αὐτῆς τῆς δημοκρατίας παρὰ νὰ παραχωρήσῃ τὴν κυριαρχίαν τῆς νήσου εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς. Ἐν ᾧ δὲ οἱ πρέσβεις τοῦ αὐτοκράτορος διέτριβον ἔτι ἐν Γενοῦῃ, ὁ ἄρχων τῆς Φωκαίας Τζυβὸς ἐπέδειλε τῷ Αὐτοκράτορι Ἰωάννῃ διὰ νὰ ἐξαιτήσῃ συγγνώμην ἐπὶ τῇ παραδόσει τῆς Χίου, προφασίζόμενος ὅτι αὕτη ἐγένετο ἐξ ἀνάγκης. Ταῦτοχρόνως δὲ παρήκει ὅπως μὴ ἀμελήσῃ τῆς νήσου, ἣν δύναται νὰ ἀνασώσῃ ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν Γενονησίων ἐὰν τῷ ἀποσταλῇ μικρὰ ἐπικουρία. Ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ προθυμίας παραχωρήσας αὐτῷ τὴν συγγνώμην, τῷ συννεβούλευσε ταῦτοχρόνως ὅπως προσμένῃ τὴν ἐπάνοδον τῶν πρέσβεων, ἐλπίζων ὅτι ἄνευ πολέμου θὰ γίνῃ ἐκ νέου κύριος τῆς νήσου. Ὁ Τζυβὸς ἀνυπόμονος ὦν ἐπεχείρησε νὰ διεξαγάγῃ μόνος τὸν πρὸς Βινιόζην πόλεμον. Ἐπαναστατήσας λοιπὸν ἐκ τῆς γενονησιακῆς ὑπηρεσίας συνάγει ἐκ Φωκαίας ὄσους ἠδύνατο Ἕλληνας καὶ διαπλέει ἐπὶ τὴν Χίον ἀπροσδοκῆτως. Ἀρξαμένης δὲ τῆς μάχης ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς Γενονησίους καὶ ὁ Βινιόζης μόλις ἠδυνήθη νὰ διασωθῇ, μέχρις οὗ ἢ ἐκ Σιμόνως ἀφίξις δύο γενονησίων γαλερῶν ἔσωσεν αὐτόν.

Δευτέρως δὲ γενομένης μάχης ὁ ναύαρχος τῶν δύο τῆτων γαλερῶν Ἀνδρέας Πετρίλας προσέβαλε τοὺς Φωκαεῖς καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ περαιωθῶσιν εἰς τὴν πατρίδα των, τοῦ Τζυβὸς ἀπολωθέντος διὰ βέλους ἐν ᾧ ἠγωνίζετο εὐψύχως. Ἡ ἐπανάστασις τῶν Φωκαέων ἀνεγνωρίσθη καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου δικαιοματικῶς κατέδχε τῆς Φωκαίας διορίσας ἐν αὐτῇ (1342) ἑπαρχον τὸν προμνημονευθέντα Λέοντα τὸν Καλόθετον· οὗτος δὲ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ Τούρκων ἐπικούρων ὑπερήσπιζε τὴν πόλιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἄχρις οὗ διὰ προδοσίας ἠδυνήθη (1350) νὰ κρυευθῇ καὶ τὴν Νέαν Φωκαίαν. Ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀφῆρασεν πάλιν ὁ Σίμων τὴν Νέαν Φωκαίαν, ὁ δὲ Λέων Καλόθετος διέμεινε ἐν τῇ Παλαιᾷ Φωκαίᾳ ὡς ὑποτελὴς τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος μέχρι τοῦ 1355, ὅτε καὶ ἐξεβλήθη αὐτῆς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τῆς Ἰωάννου, ὅστις τῷ 1357 ἀνεγνωρίσθη ὡς ἑπαρχος τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου, παρ' οὗ ἀνηγορεύθη καὶ βαρῶνος τῆς βασιλείας· ἔλαβε δὲ καὶ δῶρον καὶ ἐξήκοντα χιλιάδων ὑπερπύρων. Ἀλλ' ἡ εὐτυχία τοῦ Ἰωάννου μικρὸν χρόνον διήρκεσε διότι τῷ 1358 διαταγῇ τῶν ἐν Χίῳ Μικρῶν ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Π. Φωκαίας ὁ Πέτρος Ρικανέλλος καὶ ἐξέβαλλε διὰ παντὸς τοὺς Ἕλληνας κατοίκους¹.

Ἀποθανόντος τοῦ Βινιόζη, ἡ Μαόνα προὔτιμησε νὰ ἐκμισθῶσθαι τὰ ἐν Ἀνατολῇ ἐμπορικὰ δικαιώματά της εἰς ἑτέραν ἐμπορικὴν ἐταιρίαν. Ἐκτοτε ἄρχεται ἡ νέα Μαόνα, ἣς τὰ μέλη ἐκαλοῦντο Ἰουστινιάναι, (Giustiniani), ἐξασκοῦσα ἐν ταῖς δυοῖ Φωκαίαις οἷα καὶ ἡ ἀρχαία Μαόνα δικαιώματα. Τῷ 1379 ἐνετικαὶ γαλέραι ὑπὸ τὸν Βίττωρα Πιζάνην (Vittore Pisani) κρυεύσασθαι ἤρπασαν τὴν Παλαιὰν Φωκαίαν ἀπὸ τῶν ἐν Χίῳ Γενονησίων· ἀλλ' ἢ ἐν αὐτῇ διαμονῇ των ὀλίγον χρόνον διήρκεσεν, διότι ὁ ἑπαρχος τῆς Χίου Πέτρος

1. Hopf, ἐνθ. ἀνωτ.—Καντακουζηνοῦ IV, 12.

Ρικανέλλος εκδικούμενος ητύχησε να ανακτήσει αυτήν¹.

Μετά τινα έτη η Παλαιά Φώκαια κατέστη ιδιαίτερον κέντρον έμποριου, αποσπασθείσα από της Μαόνας δι' υπενοικιάσεως εις τον άρχοντα της Λέσβου Ιωάννην Γαττελούζιον, η δέ Νέα ξμεινεν υπό τους Γενοηνοίους. Αλλ' επί Βαγιαζίτ Α', άμφοτεροι υπέκυψαν εις τους Τούρκους· η ύποταγή δέ αυτών ανενεώθη και επί Ταμερλάνου δια πρόεβρον άποσαλέντων πριν η επιδρομή ουτος την Ιωνίαν. Οτε δέ ο φοβερός ουτος κατακτητής επολιόρκει την Σμύρνην έπεμφε τον άνεψιον αυτῶ Μιρζάν ινα ξετάσῃ εκ του πλησίον την κατάστασιν άμφοτέρων των Φωκείων. Μαθών τουτο ο ήγεμών της Λέσβου, καταπλέει παρενθύς εις την Π. Φώκαιαν και φιλοξενίζει αυτόν δια συμποσίον και πλείστον δώρων. Ο δέ Μιρζās αντιδωρήσας εις αυτόν δια σημειον άγάπης σκηπτρον καταλείπει την πόλιν και άπέρχεται προς τον Ταμερλάνον². Ο ήγεμών δέ ουτος ην ο Δορίνος Γαττελούσιος, οστις ηρξεν εν Λέσβω και Π. Φωκεία μέχρι του 1440, κόψας εν άμφοτέροις τοις μέρεσι και νομίσματα³.

Μετά την ταρταρικήν ταύτην επιδρομήν οι περίξ της Φωκαίδος Τούρκοι ήγεμόνες ηνάγκασαν την Μαόναν να τελῆ εις τους Οσμάνους φόρον δια την Φώκαιαν και πεντακόσια δονκάτα εις τον κατά καιρόν ήγεμόνα του Σαρουχάν· αλλ' εν τῇ γενομένη συνθήκῃ μεταξύ της Ένετίας και του σουλτάνου Σουλειμάν Α', η δημοκρατία της Γενούης επέτυχε να πείσῃ αυτόν οπως παραιτηθῇ υπέρ της Μαόνας των πεντακοσίων τούτων δονκάτων.

1. Hopf, Giustiniani ενθ. άνωτ. σ. 309.

2. Δούκα, XVII.

3. Τα νομίσματα ταυτα άνεκαλύφθησαν και έγνωστοποιήθησαν υπό του σοφου νομισματολόγου Παύλου Λάμπρου· έδημοσιεύ-

θησαν δέ εν τῇ πρωτοτύπῳ αυτου διατριβῇ « Les monnaies des Gattilusio de Mételin et d'Ainos » τῇ έκδοθείσῃ εν σ. 435—444 του συγγράμματος του κ. G. Schlumberger, Numismatique de l'Orient latine. Paris, 1878. Τέσσαρα διάφορα είδη των εν τῇ διατριβῇ

Τῷ 1414 ενοικιαστής της Νέας Φωκαίας ητο ο Ιωάννης Αδοῦρνος, οστις καταστὰς άρχων αυτης έδυνθηκολόγησεν εν Σμύρνη μετά του Μωάμεθ Α', οπως εκματελεύηται την στυπηριαν επί δέκα έτη αντι άποτίσεως είκοσι χιλιάδων νομισμάτων καθαρου χρυσίου.

Μετά εξ έτη απέθανεν ο Μωάμεθ και κατά το διάστημα τουτο ουδεμίαν ποσότητα ηδυνήθη να άποτίσῃ τῷ Σουλτάνῳ, διότι ως λέγει ο σύγχρονος Δούκας « είχεν εν τοις έτεσι τούτοις ζημίαν ου την τυχοῦσαν, και γάρ εν αυτοις τοις χρόνοις ην μάχη καρτερὰ ανά μέδον των Γενοιῶτων και Καταλάνων, και εκώλων τας νέας των Γενοιῶτων του μη πλείεν εν τοις μέρεσι Ιταλίας, και Φραγκίας, Ισπανίας τε και Ιγγλήνων, και η στυπηρία ην άργῆ και άμετακίνητος και ο Αδοῦρνος εις άμπολυ χρόος. »

Οτε όμως (τῷ 1421) Μουράτ ο Β' διεδέξατο επί του θρόνου τον πατέρα αυτου, ο Αδοῦρνος, φοβηθείς άπαιτησιν ταχείας άποτίσεως του χρέους τῷ, βουλεύεται να κολακεύσῃ αυτόν δι' ύπηρεσιών και ύποχρεώσεων. Οθεν επιτυχών καταλλήλου καιρου πέμπει τῷ Μουράτ επιστολάς (συνταχθείσας και γραφείσας υπό του εν Νέα Φωκαία διατρίβοντος ιστοριογράφου Δούκα¹) εν αίς ξεητείτο την ανανέωσιν της άκρας φιλίας και οικειότητος ην είχε προς τον μακαρίτην πατέρα του Μωάμεθ. Ρητῶς δέ τῷ έγραψε τα έπόμενα, « Είμι έτοιμος εν πάσῃ δουλείᾳ του βοηθῆσαι και διαπεράσαι σε εξ Ανατολῆς εις Δύσιν εν τριήρεσι και νηυσί, και ύπουργῆσαι το τοιοῦτον ύπόρρημα ως ουδεις των άλλων. Μόνον κέλευδόν μοι, και το προσταχθέν μοι συντόμως γενήσεται. » Πεισθείς ουτως ο Μουράτ άντεπιστέλλει τῷ Αδοῦρνω εύχαριστήριον γράμμα εν

ταύτη αναφερομένων νομισμάτων έκόπησαν εν Φωκαία. Μέχρι δέ σημερον ουδενος άλλου Γενοηνοίου άρχοντος της Φωκαίας έγνω-

στοποιήθησαν νομίσματα.

1. Ο συγγραφεύς είχε και οψησιν εν τῇ πόλει ταύτῃ. Βλ κεφ. XXV της έαυτου χρονογραφίας.

ὃ ἔγραψεν αὐτῷ καὶ τὰ ἑξῆς: «Σὺν θεῷ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις μέλλω κατελθὼν ἐν τῇ Προύδοῃ· κάκει ἐλθέτω εἰς ἐκ τῶν οἰκείων καὶ πιστοτέρων σου, ὡς ἵνα περὶ τοῦ σκέμματος ἴδωμεν τί ἄρα καὶ πῶς ποιήσωμεν.»

Μετά τινος λοιπὸν ἡμέρας ὁ Ἀδοῦρνος στέλλει ἐκ Φωκαίας Δημήτριόν τινα Ἀγὰν ἐπονομαζόμενον σὺν ἐπιτολαῖς γραφείδαις ὑπὸ τοῦ Δούκα καὶ ἀπευθυνομένας πρὸς τὸν Μουράτ καὶ τοὺς Βυζύρας αὐτοῦ Ἀλῆ-Βέρη, Ὁμοῦρ-Βέρη καὶ Χατζῆ Αἰβάς. Μετὰ μικρὸν ἐπανῆλθεν εἰς Νέαν Φώκαιαν ὁ πρεσβευτὴς μετὰ τινος Τούρκου, Χατήπη καλουμένου, κομίζοντος πενήκοντα χιλιάδας δουλῶν ὅπως δι' αὐτῶν σχηματισθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀδοῦρνου στόλος γενουήνσιος πρὸς μεταφορὰν ἐρατοῦ κατὰ τοῦ ἐν Θράκῃ ἀποστάτου Μουσταφᾶ.

Ὁ Μουσταφᾶς μαθὼν ταῦτα, ἐφόβιζε συγκαίως τὸν Ἀδοῦρνον ἐπὶ καταστροφῇ τῆς Φωκαίας. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους ὀδηγήσας ὁ Σουλτάνος τὸν περικλινὸς στρατὸν εἰς Λάμφακον παραγγέλει τῷ Ἀδοῦρμῳ ἵνα παραπλεύσῃ μετὰ τοῦ στόλου μεταξὺ Καλλιπόλεως καὶ Λαμφάκου. Ἐπτά λοιπὸν γαλέραι καλῶς ἐξοπλισμέναι καὶ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν αὐτοῦ τοῦ ἄρχοντος τῆς Φωκαίας προσήγγισαν μετ' ὀλίγον εἰς Καλλιπόλιν. Ὁ δὲ Μουσταφᾶς θύλων νὰ προλάβῃ πᾶσαν κατ' αὐτοῦ ἐπίθετον τοῦ φωκαϊκοῦ στόλου παρακαλεῖ τὸν Ἀδοῦρνον νὰ τῷ ἀποσταλῆ εἰς τῶν περὶ αὐτὸν ἐννοουμένων διὰ νὰ τῷ ἐμπιστευθῆ λόγους τινάς. Ὡς τοιοῦτος δὲ ἐπέμφθη ὁ βικάριός του Βαράβας δὲ Κορηγία δι' οὗ ὁ Μουσταφᾶς ὑπεσχέθη τῷ Ἀδοῦρμῳ 50,000 νομισμάτων ἐπὶ τῷ ὄρω ὅπως μὴ ἐκβάλλῃ εἰς τὴν θρακικὴν χειρόνησον τὸν Μουράτ. Ἡ πρότασις ἀπερρίφθη ὑπὸ τοῦ Ἀδοῦρνον καὶ εἰς ἀνταμοιβὴν ὁ Σουλτάνος Μουράτ τῷ προσέφερε μετὰ τὴν κατὰ Μουσταφᾶ νίκην του πλείστα δωρήματα, τὰ κομμέρια ἀμφοτέρων τῶν Φωκαίων, καθὼς καὶ τὸ ἐπὶ τῆς μακεδονικῆς παραλίας Περιθεῶριον. Πρὸ δὲ τῆς

1. Δούκα, XXV.

μάχης τῷ ἐδώρησε καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν ὀφειλόμενον παλαιὸν χρέος, συμποδούμενον μετὰ τῶν τόκων εἰς 27,000 χρυσῶν νομισμάτων¹.

Ἡ εὐτυχία τοῦ Ἀδοῦρνον διήρκεσε τρία μόνον ἔτη ἤτοι μέχρι τοῦ 1424, ὅτε ἐπελθὼν ὁ θάνατος ἤρπασεν αὐτὸν καὶ ἀφῆκεν ἄκληρον τὴν σύζυγόν του Μαρίαν Βεκκαρίαν. Ὡς ἐνοικιαστῆς δὲ τῆς Νέας Φωκαίας ἐγκατέστη τότε ὁ Περσεβάλ Παλαβιτζίνης, ὅστις ἐτήρησεν ἐπίσης τὴν μετὰ τῶν Τούρκων εἰρήνην καὶ συνέδραμεν ἀποτελεσματικῶς (τῷ 1425) τὸν Σουλτάνον πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἡγεμόνος Τζινεῖτ².

Ἄλλος μετὰ τοῦτον ἐνοικιαστῆς τῆς πόλεως ὑπῆρξεν ὁ Φραγκίσκος Δραπέρις, ὅστις μετὰ τὴν ἐκ τῆς Νέας Φωκαίας ἀποχώρησίν του, ἰσχυρίζετο ὅτι ἡ Μαίνα ὀφείλειν αὐτῷ ἐκ συπτηρίας 40,000 χρυσῶν νομισμάτων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Μαίνα ἤρνετο τὴν ὑπαρξίν τοιοῦτου χρέους τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Χαμζᾶ-Βέρη διετάχθη νὰ εἰσπράξῃ τὰ χρήματα ἐκ τῶν ἐν Χίῳ Μαονέων. Οὐδενὸς δὲ τοιοῦτου ἐπιτευχθέντος, ὁ στόλος ἠναγκάσθη κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1455 νὰ προξενήσῃ εἰς Χίον ζημίας ἀνυπολογίστους. Περὶ δὲ τὸ φθινόπωρον εἰκοσι καὶ δύο τουρκικαὶ γαλέραι ὑπὸ τὸν ἰσπανὸν Γενούζην ἐπέμφθησαν πρὸς τελικὴν τιμωρίαν τῆς Χίου· ἀλλ' ἐνδυνάμει θυνέλλης τινός, τὸ πλείστον τοῦ στόλου κατεστράφη, ἡ δὲ φέρουσα τὸν ναυάρχον τριήρης διέσωσεν αὐτὸν εἰς Μιτυλήνην, ἔνθα ἔτυχε μεγίστης περιποιήσεως καὶ περιτάλψεως ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἡγεμόνος τῆς νήσου. Ἄλλ' ὁ Γενούζης φοβούμενος τὴν ὀργὴν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἠθέλησεν ἄλλως πως νὰ ἐξισώσῃ τὴν προξενθεῖσαν εἰς τὸν στόλον ζημίαν. Ἀπῆλθε

1. Δούκα, XXV καὶ XXVII. Ὁ Hopf καὶ ὁ Hammer ἐν Gesch. des osman. Reiches I, σ. 314 ἐκδ. β', ἀναφέρουσι ὅτι τὸ ὑπὸ Ἀδοῦρνον ὀφειλόμενον τῷ Μασάμειθ ποσὸν ἐπληρώθη ἅμα τῇ εἰς τὸν

θρόνον, ἀναρρήσει τοῦ Μουράτ. Ἄλλ' ὁ Δούκας καὶ εἰς ἕτερος τῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν δὲν ἀναφέρουσι τοιοῦτον τι.
2. Hopf, ἐθ. ἀνωτ.

λοιπὸν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος νὰ τῷ παραχωρηθῇ ἡ πενθερὰ αὐτοῦ, ἣτις ἦν γυνὴ πλουσιωτάτη. Τούτου δὲ μὴ ἐπιτευχθέντος, γράφει ὁ Γενοῦζης πρὸς τὸν Σουλτάνον πλείσας δυσκοφαντίας περὶ τοῦ ἐν Μιτυλήνῃ ἡγεμονεύοντος. Ταῦτοχρόνως δὲ ἀποπλέει καὶ πρὸς τὴν Νέαν Φώκαιαν, ὀνήμεναι τοῖς ἐν Χίῳ Μαονεῦσι καὶ προσκαλεῖ τὸν ἑπαρχον καὶ τοὺς ἄρχοντας αὐτῆς νὰ ἐξέλθωσι τῆς πόλεως πρὸς συνομιλίαν. Πρὶν ἢ ἀφικθῆναι τὸ μῖνημα τοῦτο, οἱ Γενοῦνησιοὶ ἐξῆλθον καὶ ἐπεσκέψαντο τὸν ναύαρχον, ὅστις ἐπιμόνως ἀπῆτει παρ' αὐτῶν τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως, ἐπιδείξας δυναμὰ καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Μωάμεθ Β', ἐν ἣ ἦτο γεγραμμένον ὅτι « εἰν οἰκειοθελῶς μὴ δώσωσι τὸ πολίχνιον πάντας ἄρδην αἰχμαλωτίσωσι καὶ τὴν πόλιν κατασκάψωσιν. » Ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ ταύτῃ ἀμέσως ἐπροδόθη ἡ πόλις, καὶ οὕτως εἰσελθόντες οἱ Τούρκοι ἀφῆρασαν τὰς πραγματείας τῶν ἐν αὐτῇ ἐμπορῶν Γενονησίων¹.

1. Ὁ ἑλλόγιμος Ἐπίσκοπος Ἡλιουπόλεως καὶ Θυατείρων κ. Ταρσίου ἐνηρεσθήθη νὰ μολ ἀποστείλῃ τὴν ἐξῆς πληροφορίαν, σχεῖσιν ἔχουσαν πρὸς τὸ συμβᾶν τοῦτο: « Καλὸν εἶναι νὰ... ἀλήθως καὶ λάβῃς παρὰ τοῦ ἐν Ν. Φώκαις Γ. Ἐμμανουὴλ ἕν φιομάνιον ἐκ τοῦ ὁποίου θέλεις μάθει ὅτι ὁ πορθητὴς ἢ κατακτητὴς Σατράπης τῶν Π. καὶ Ν. Φωκῶν ὅτε ἐφθασεν εἰς Μιτυλήνην οἱ προπάτορες τοῦ εἰρημένου παραλαβόντες τὰς κλεῖς τῆς πόλεως Ν. Φωκῶν μετέβησαν εἰς Μιτυλήνην καὶ προσκνήσαντες κατὰ τὰ τότε ἔθιμα τὸν Σατράπην αὐτόν, παρεδώκαν τὰς κλεῖς τῆς πόλεως καὶ ἐτιμήθησαν διὰ τοῦτο καὶ ἔβραβεύθησαν καὶ παρεχωρήθησαν μόνον ταῖς οἰκογενεαῖς αὐτῶν κατὰ διαδοχὴν προνομία τινα καὶ δικαίωματα, τὰ ὅποια οἱ

ἀπόγονοι αὐτῶν ἀπῆλθον ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ἀπόλεσαν μόλις πρὸ δεκαπέντε ἢ πρὸ εἰκοσιν ἐτῶν. » Ἐπὶ τῇ πληροφορίᾳ ταύτῃ ἔγραψα ἀμέσως τῷ ἐν Νέᾳ Φωκαίᾳ φιλομούσῳ κ. Γεωργίῳ Ἐμμανουὴλ, ἀλλ' ἔλαβον ἀπάντησιν ὅτι τὸ σπουδαιότατον τοῦτο ἱστορικὸν ἔγγραφον ἀποσταλὲν εἰς Κωνσταντινουπόλιν πρὸς ἀνάσσωσιν τῶν παλαιῶν προνομίων δὲν ἐπεστράφη. Ὅπως ποτ' ἂν ἢ ἐκ τοῦ ἐπισήμου τούτου ἔγγραφου γίνεται δῆλον ὅτι ἡ παράδοσις τῆς πόλεως ἐγένετο οὐχ ὑπὸ τῶν Γενονησίων ἀλλ' ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων αὐτῆς κατοίκων, οἵτινες, μὴ ὑποφέροντες τὰς μεγάλας καταπίσεις τῶν Φράγκων τούτων ἀγοραστῶν καὶ κυριῶν τῆς πόλεως, ἠναγκάσθησαν νὰ προβῶσιν οἰκειοθελῶς εἰς τὴν παράδοσιν αὐτῆς πρὸς διάσσωσιν

αὐτοὺς δὲ τοὺς ἰδίους αἰχμαλωτίζαντες μετέφερον εἰς τὰ πλοῖα. Ἀμέσως ἐγένετο καὶ ἡ καταγραφή ἀπάντων τῶν πολιτῶν κόραι δὲ καὶ παῖδες περὶ τοὺς ἑκατὸν ἐκλεχθέντες μετεκομίσθησαν ἐπίσης ἐν τοῖς πλοίοις. Ἐγκαταστῆσαντες δὲ καὶ τοῦρκὸν τινα φύλακα, ἀποπλέουσι μετὰ πεντεκαίδεκα ἡμέρας (τῇ 15 Νοεμβρίου 1455) εἰς Καλλιπόλιν¹. Ἐκεῖθεν ὁ ναύαρχος ἀπέρχεται μετὰ τῶν αἰχμαλώτων πρὸς τὸν ἐν Ἀδριανουπόλει διατρίβοντα Σουλτάνον καὶ ἐκδέτει αὐτῷ τὰ γενόμενα. Ὁ δὲ Μωάμεθ διατάσσει ὅπως οἱ Γενονησιοὶ ἔμποροι ἐκδοθῶσιν εἰς πώληρον².

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐγένετο καὶ ἡ κατάκτησις τῆς Παλαιᾶς Φωκαίας διὰ τοῦ ἀκολούθου τρόπου. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Δέβρου φοβηθεὶς τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου, πέμπει εἰς Κωνσταντινουπόλιν τὸν ἱστοριογράφον Δούκα διὰ νὰ ἀναιρέθῃ τὰς κατ' αὐτοῦ μηχανευθείσας ὑπὸ τοῦ Γενοῦζης δυσκοφαντίας. Ἀλλὰ τὸ δίκαιον ἐκλιπεν ὑπὲρ τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ διὰ τοῦτο ὁ Μωάμεθ ἀπήτησε παρὰ τοῦ Δούκα ἢ νὰ τῷ μετρηθῶσι δέκα χιλιάδες χρυσῶν νομισμάτων ἢ νὰ γίνῃ μάχη. Ἀνδισαμένους δὲ τοῦ Δούκα τῇ τοσαύτῃ ἀδικίᾳ πέμπεται παρὰ τοῦ Μωάμεθ εἰς τὴν Παλαιὰν Φώκαιαν ἀπεσταλμένος, ὅς καὶ εἶλε τὴν πόλιν τῇ 24 Δεκεμβρίου 1455. Μετὰ

τοῦλάχιστον τῆς ζωῆς καὶ τῶν κτημάτων. Ἀνάλογα συνέβησαν καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας. Κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας πολλάκις καὶ οὐχ ἀδίκως προὔτιμήθη ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ὁ ζυγὸς τῶν Τούρκων παρὰ τὴν τυραννίαν καὶ καταπίσεις τῶν Φράγκων.

1. Δούκα, XLIV.—Περὶ Κριτοβοῦλου II, 5 ἐν Frag. hist. graec. V, σ. 108. « Γενομενος δὲ κατὰ Φωκαίαν τὴν νέαν λεγομένην, Χίαν οὖσαν, καὶ ἀπίβασιν ποιησάμενος παρεστήσατο ταύτην ὀμολογίᾳ. Τοῦτο δ' ἐνσπόνδους

ὀργὴν ἔχων τοῖς Χίοις, ὅτι γε οὐκ ἰδέξαντο τοῦτον καλῶς ἐκεῖ καταχθέντα, οὐδὲ τοῖς προσήκουσιν δώροις ἐτίμησαν. Διαθείς δὲ τὰ κατὰ τὴν Φώκαιαν ὡς ἦν αὐτῷ κατὰ νοῦν, καὶ φυλακὴν ἐγκαταστήσας αὐτῇ καὶ παῖδας λαβῶν ἀπέπλευσεν ἐπὶ οἴκου εἰς Καλλιπόλιν καὶ διέλυσε τὸν στόλον. »

2. Κατὰ τὸν Κριτόβολον III, 17 ἀφωκίσθησαν εἰς Κωνσταντινουπόλιν. « Ἐν δὲ ταῖς αὐταῖς ἡμέραις ἀποικίσει καὶ Φωκαίας ἀμφοτέρους (sic) τῆς ἐν Ἰωνίᾳ τῆς Ἀσίας, καὶ κατοικίσει καὶ αὐτοὺς ἐν τῇ πόλει. »

τὴν δὲ ἄλωσιν ἀπολύεται ὁ Δούκας καὶ περατοῦται ἢ μετὰ τοῦ ἡγεμόνος δίκη¹.

§ 5. Ἐκτοτε ἀμφότεραι αἱ πόλεις ὑπόκεινται μέχρι σήμερον εἰς τὸ ὀθωμανικὸν Κράτος. Ἐπὶ τέσσαρας δὲ ἡδη αἰῶνας οὐδὲν ἀξιόλογον συμβῆν ἐτελέσθη. Τῷ 1650, γενομένου τοῦ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βενετίας πόλεμον, ἡ Φωκαϊκὴ θάλασσα κατέστη θέατρον ναυμαχίας καθ' ἣν κατεστράφη ὁ στόλος τῶν Τοῦρκων². Πρὶν δὲ ὁ Μισιρλόγλους ἐστρατεύσει κατὰ τῆς Χίου, ἣν εἶχον ἄλωσει οἱ Βενετοί, ἀφίκετο διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν Π. Φωκαϊαν, ἔνθα προητοίμασε τὸν ἐκεῖ εὐρισκόμενον αὐτοκρατορικὸν στόλον, ὅστις μετὰ μικρὸν ἠναγκάσθη νὰ προσφυλαχθῇ ἐκ νέου ἐντὸς τοῦ φωκαϊκοῦ λιμένος³.

Περὶ τῆς καταστάσεως τῆς πόλεως ἐπὶ τοῦ 15, αἰῶνος εὐρισκόμεναι ἐλαχίσταις εἰδήσεις εἰς τοὺς περιηγητὰς. Ἐκ δὲ τῶν ἀρχείων τοῦ ἐν Σμύρνῃ γαλλικοῦ Προξενείου πληροφοροῦμεθα ὅτι κατὰ τὸν δεινὸν σεισμὸν τοῦ 1688 οἱ πλείστοι τῶν Σμυρναίων ἀποφασίδαντες νὰ μετακίσεισιν εἰς Φωκαϊαν δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ἀποφασίν των ἕνεκα τῆς ἀθλιότητος τῆς πόλεως⁴.

Ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως οἱ κόλποι τῆς Π. καὶ Ν. Φωκαϊας ἐχρησίμευσαν ὡς ὀρμητήρια εἰς τὰ ψαριανὰ πλοῖα, ἅτινα καὶ εἶχον χρησιμοποίησει διὰ πολεμικὴν ὕλην τὰ ἐν τῷ περὶ τὸ Μονδῆ φρονεῖον εὐρισκόμενα γενουήνια χάλκινα κανόνια. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην συνέβησαν ἐν Νέᾳ Φωκαίᾳ ταραχαὶ τινες, ἐκτεθειμέναι ἐν ἀνεκδότῳ ὑπομνήματι, ὅπερ εὐηρεστήθη νὰ μοι ἀνακοινώσῃ ὁ ζηλωτὴς τῆς πατρῴας ἰσορίας καὶ μίαν πεπαιδευμένον Ἐπίσκοπος Ἑλλιοπόλεως καὶ Θνατείρων κ. Ταράσιος. Καίτοι δὲ τὸ ὑπόμνημα τοῦτο εἶναι κατὰ γερραμμένον, δημοσιεύομεν ὅμως αὐτὸ ἐνταῦθα χάριν τῆς ἰσορικῆς σημασίας του.

1. Δούκα, XLIV, σ. 149—151.

3. Κ. Δαπόντε, Ἴστορία ἐν Κ.

2. Coronelli, Isolario, I, σ. 272 — Μελετίου, Γεωγραφία.

Σάββα, Μεσ. Βιβλιοθ. Γ'. σ. 53—54.

Ἐνετίσαι ἀσκητ. σ. 462.

4. B. Slaars, Smyrne σ. 131.

« Περιγραφή τις περιέρχεται, ἣτις ἠκολούθησε ἐν Νέαις Φώκαις κατὰ τὸ 1823 σωτήριον ἔτος ἐν μηνὶ ἰουνίου 6. Εἰς δόξαν Θεοῦ τοῦ τὰ ἀσθενῆ ἐνδυναμοῦντος, χαρὰν δὲ καὶ εὐχαριστίαν τῶν φιλογενῶν ἀδελφῶν. »

« Δὲν εἶναι δίκαιον, ὃ φιλόμουσοι καὶ φιλοπάτριδες ὁμογενεῖς μου, ἀνίσως καὶ ἕνας καιόμενος λύχνος, εἴτε ὀλίγον εἴτε περιεδοῦ φωτός, κρύπτηται ὑπὸ τὸν μόδιον καὶ μένη ἀφεργῆς, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα φαίνη πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Καθὼς ἐπὶ ἐκάστῳ ἐδόθη ἢ χάρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ, καὶ καθὼς ἡ ποσότης τοῦ ὕλικου φωτός ἐν τῷ φαινόμενῳ λύχνῳ τῆς αὐτῆς κεκοινώνηκε φύσεως, οὕτω καὶ ἡ χάρις, εἴτε μικρά, εἴτε μεγάλη, τῆς ἀρρήτου καὶ ἀκαταλήπτου Πανδοφίας ἐστὶ δωρεά.

« Ἐπαροῦντος κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τοῦ κυρίου Βασιλεῖς Χατζῆ Γρηγορίου (ἀνὴρ μὲν ἀπότροφος παιδείας, ρέκτης δὲ καὶ γενναῖος τοῖς ἀντικαθίσταμένοις) ὅτε ὁ αἰματώδης ἐπλημμύρησε κατακλυσμὸς εἰς ἅπασαν σχεδὸν τὴν ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν, μᾶλλον δὲ εἰς τὰ ἀσιατικὰ παραλία, καὶ ἐφημερεύοντος τοῦ αἰδεσιμολογιωτάτου πατριώτου Νικολάου Πρωτοπαπᾶ, ἠκούσθη πρὸ ἡμερῶν πολλῶν, ὅτι ὁ τῶν Φαρῶν στόλος μέλλει ἀπαίρειν, πλὴν τὸ μέρος ἄδελον, ὁ λόγος δὲ ὅτι ἐμελλε καθορμίδειν εἰς τὰ μέρη τῆς Ἰωνίας, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ εἶναι αἱ Φώκαις, Αἰολίδος δὲ πέρας.

« Ὁ δὲ Πρωτοπαπᾶς ἐδοχάζετο ἰδίως τί ποιητέον ἀνίσως καὶ ἤθελε ἀληθεύσῃ ὁ ἐκπλους τοῦ τῶν Φαρῶν στόλου, καὶ φθάσαντος ἤθελε διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς πολιορκῆσειν τὴν πατρίδα του, εἰς ἀσφάλειαν τῶν ὁμογενῶν του, ἀπὸ τὰ αἰμοβόρα θηρία τὰ «κύνειν ἐοικότα, οἰωνοῖσί τε πᾶσι», καθ' ὃν καιρὸν οὐ[τε τύ]πος ὁμιλίας δὲν ἐνεπιζεύετο μεταξὺ φίλων καὶ οἰκογενῶν διὰ τὸ δύσφημον καὶ ἐχθρῖσον ὄνομα παρὰ τοῖς ὀθωμανοῖς τῶν Φαρῶν, ἀκροβολιζόντων καθημερινῶς τὰ ἐδῶδε

παράλια, καὶ ἐκτελούντων εἴτι κακὸν διαπράξασθαι δυναμένων.

« Ἡ πρόγνωσις τῶν ἐνδεχομένων μελλόντων δεινῶν δὲν ἄφισε τὸν αἰδεσιμολογιώτατον Πρωτοπαπᾶν νὰ ἀφίση ἀνενεργήτους τοὺς ὀρθοὺς στοχασμούς του ἀλλ' ἀπεφάδισε νὰ κατηγήση καὶ νὰ προδιιάξῃ, ὡς ἱερεὺς, μυστικῶς Τζανὴν τινὰ (τοῦτον ἐξελέξατο τῆς θείας χάριτος φωτισθεὶς), ὃς ἐκ νήσου Τήνου γέννημα, ἐκ χωρίου Καρδιανῆς καὶ πατὴρ Στανράκη. Ὅστε ἀμφοτέρω ὀρκωμοτίσθησαν ἀνάγκης τυχούσης νὰ ποιήσῃ ὅ, τι προεταχθῆ παρὰ τοῦ Πρωτοπαπᾶ, ἐν λόγῳ ὅτι εἰ μὲν καὶ λάβῃ ὁ Τζανὴς κίνδυνον ζωῆς, νὰ τρέψῃ τὴν φαιμέλιαν του ἥτοι τὴν ἐκείνου ὁμόζυγον καὶ τὰ παιδία του ἕως φθάσῃ ἐν νόμῳ ἡλικίας, εἰ δὲ καὶ ἀποφύγει τὸν κίνδυνον, νὰ ἀποκρίνηται τὸ Κοινὸν τῆς πολιτείας τὸ κατ' ἔτος δόσιμόν του. Καὶ οὕτως παρήρηχο ὁ καιρὸς προσεκτικῶς τὸ τί τέξεται ἢ ἐπιούσα.

« Ἄλλ' ἐπειδὴ Μαΐου 20 ἔτι μᾶλλον ὁ λόγος ἐβεβαιούτο παρὰ πολλῶν ὑποληπτικῶν φίλων, ὅτι γενήσεται ὁ ἔκπλους τοῦ τῶν Φαρῶν στόλου, δὲν ὑπέμεινε ἢ ἐνθερμὸς ἀγάπῃ τοῦ Πρωτοπαπᾶ νὰ μὴν ιδεάσῃ καὶ προγνωρίσῃ εἰς πολλοὺς τὴν ἀσφαλῆ ιδεάν του. Καὶ πρῶτον δίδει αἰτίαν πρὸς τὸν ἄγιον μητροπολίτην καὶ γέροντα Ἐφέσον κύριον Μακάριον, ὁ ὁποῖος εἶχε τὰς διατριβάς τε τότε εἰς Μαγνησίαν, διὰ νὰ προασφαλισθῆ πρὸς οἰκονομίαν τὸ δυνατόν καὶ ἐτέρων ὁδούς ἐγνωρίζε ἱκανοὺς καὶ ἀπαιτοῦσε ἢ χρεία· δι' ὃ καὶ ιδεάζει πρὸς τὸν γραμματικόν του τὸν στοχασμόν του, μὲ τοὺς ἐξῆς περιέργους ἀπλοῦς στίχους.

Τῆ 23 μαΐου 1823 Νέαις Φώκαις.

Νικόλαος Πρωτοπαπᾶς,

Νικολάφ τῷ γραμματικῷ εὖ πράττειν.

Ἄν ὁ θάνατος προσφάνῃ ἄνθρωπε τί ἀπανδέχεις ;
Ὅλ' ἐδὼ θὲ νὰ τ' ἀφίσης, ὅσα πλούτη ἄπαντ' ἔχεις.

Θανατώνεται τὸ δῶμα, ἁμαρτία εἶπερ ἔχῃς
κ' ἂν δὲν ἔχῃς ἁμαρτίαν, πολλῶν ἄλλων ὑπερέχεις.
Εἰ καὶ δύναμιν δὲν ἔχω Ἀχιλλέως κ' Ἡρακλέως
εἰς τὴν σύντομον φυγὴν της πάντως φίλε ἦρα κλέος,
ὄχι μὲ τὴν δύναμίν μου, τὴν σωματικὴν, ὃ φίλοι,
ἀλλὰ μὲ τὰς ἀρετάς μου, ὡς πᾶς τῶν πύδων ὀφείλει.
Οὔτε ἢ Κλωθὸ μὲ σώζει, Εἰμαρμένη καὶ ἡ Μοῖρα,
ἀλλ' ἢ χάρις τοῦ Χριστοῦ μου, μὲ τῶν ἀρετῶν τὰ μύρα.
Ποῖον κλέος μέλλω ἔχειν ἀπὸ τὸν Θεόν μου πλέον,
ὅσον ἐν ταῖς ἀνομίαις, σὰν τὸν χοῖρον βαβαὶ πλέον;
Ἄς εἰπῶ καὶ ἄλλο ἓνα ὅμοιον τῶν δύο νέον,
ἢμπορεῖ τις τὸ νὰ ζήσῃ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ναίων ;
Τοῦτο ἦν τῶν ἀδυνάτων, ὡς καθ' εἰς καταλαμβάνει
ἐδὼ ἐν ταῖς ἀνομίαις κ' ἐκεὶ δῶρα νὰ λαμβάνῃ.
Ποῖαν κοινωνίαν ἔχει ἴλη μὲ τὴν ἀυλίαν ;
ὁ καθ' εἰς δὲν τὸ γνωρίζει, διαφέρειν ἀεὶ λίαν ;
Μάλιστα, ἢ ἁμαρτία, ἂν καὶ ἦν καὶ μόνῃ μία,
ἀρετῆς ἦν ἐναντία ὅτι εἶναι ἀνομία.
Ὅθεν κρύφθητι ὀλίγον διὰ νὰ πολυετήσης,
τὸν καιρὸν δὲν θὰ τὸν εὖρης ὕστερον κ' ἂν τὸν ζητήσης.

Ἐρωσο.

« Ἐν δὲ τῇ 4 Ἰουνίου, τῇ ἡμέρᾳ 4 ἔφθασεν ὁ ὄθηεις εὐλόγος εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἀλλῆ-Ἀγᾶ χωρὶς ἐπιθετομένον¹, καὶ ἀρπάσας τοὺς ἐκεῖσε χριζιανούς καὶ ἐτέρων χωριδίων (ἄτινα πλησιοχωροῦσι τῇ πάλαι μεγαλοπόλει Κυμαία) ἐκβαλῶν στρατιώτας πολεμήσαντας τὸ δυνατόν, ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἀπέναντι κομόπολιν Τζανταρλῆ - Ἀσάρι ἐπιθετομένην κατὰ τὴν 6 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐν ἡμέρᾳ Παρασκευῇ μέχρι τῆς ἐπίσης, καὶ ταύτην τὴν κομόπολιν πολέμιοι διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς πολιορκήσαντες, καταπολεμήσαντες, λεηλατήσαντες, καταπορθήσαντες, αἰχμαλωτεύσαντες καὶ κατατεφρόσαιτες, περιέμενον ἐνεργοῦντες, ὅσα τοῖς πολεμίοις ἐν τῇ μάχῃ συγκεχώρηται.

1. Κώμη ἑλληνικὴ κειμένη ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Μυρίνης.

«Τοῦτο τὸ τῶν Φαρῶν στρατήγημα, δὲν ἔδωκε μικρὸν κρότον τόσον εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας, ὅσον καὶ εἰς τὰ μεσόγαια, εἰς τὸ τῶν ὀθωμανῶν γαῦρον καὶ θηριώδες ἔθνος· δι' ὃ καὶ ἔρρευθεν ἐκεῖνο τὸ ἀκατάσχετον δαήριος ὡς σφοδρότατος ροῦς, εἰς ἅπαντα τὰ πλησιοχωροῦντα παράλια, καὶ τοβοῦτος «ὄσα φύλλα καὶ ἄνθηα γίνεται ἤρωσ», τὸ τοῦ λόγον ἐνεργοῦν πᾶν εἶδος κακίας, ὥς, εἰ δυνατόν, νὰ ἐκροφίσωσι τὸ αἷμα τὸ χριστιανικόν, ὡδὸν τοὺς γλυκεῖς ποταμοὺς ἢ ἄλμυρὰ καὶ καθηργιωμένη θάλασσα.

«Ἡ ἔντονος καὶ θηριώδης, ὀρμηὴ τῶν ἐγχωρίων ὀθωμανῶν κροτήσασα κοινήν ἐμφύλιον συνέλευσιν, μετεκαλέσασα σκληρῶς καὶ ἀπανθρώπως τοὺς τιμιωτάτους προκρίτους (ὄσοι ἦτο ἐγγνηταὶ διὰ τοὺς κατοίκους χριστιανῆς κατὰ τὸ 1821 ἐν μηνὶ Ἀπριλίου 25 δι' ἀνθρώπως βασιλικῆ ἀπὸ Κων/πολιν τότε ἀπεσταλμένοι, συνεπιφέροντος καὶ τὸν πανερώτατον ἄγιον Ἀγγύρας Μεθόδιον), οἱ ὅποιοι ὑπάρχονσι οὗτοι, ὁ αἰδεσιμολογιώτατος Πρωτοπαπᾶς Νικόλαος παπᾶ Παράσχου, ὁ τιμιώτατος Βασιλεῖος χατζῆ Γρηγορίου, ὁ τιμιώτατος χατζῆ Βασιλάκης Ἡλία, ὁ τιμιώτατος Ἀμαριανὸς χατζῆ Κωνσταντίνου, καὶ ὁ τιμιώτατος χατζῆ Ἀγγελῆς Μαριανοῦ, τοὺς ὁποῖους ὑβρίδαντες αἰσχυρῶς καὶ ἀπανθρώπως, ἐφνλάκιζαν αὐτοὺς, ἐπαπειλοῦντες οὐ μόνον τοῦτοις θάνατον, ἀλλὰ καὶ πᾶσι ἄχρι τῶν βρεφῶν, καὶ τότε, ὅταν φθάσῃ ὁ τῶν Φαρῶν στόλος ἐδῶ εἰς τὸν λιμένα τῶν Φωκῶν, ἔλεγον.

«Δὲν ἐστάθη μικρόψυχος ὁ τιμιώτατος Βασιλεῖος χατζῆ Γρηγορίου, μετακαλεσθεὶς ἐκ τῆς φυλακῆς τοῖς λοιποῖς προκρίτοις, εἰς ἐκείνην τὴν συνέλευσιν, διὰ νὰ παρασῆσθῃ ὄλα τὰ δίκαια τῶν πατριωτῶν του προβάλλων τὴν ἄκραν ὑποταγὴν καὶ εὐπειθειαν, τὰς πιεσὰς διὰ πάντα βασιλικὰς ἐκδουλεύσεις, καὶ εἰπὼν νὰ εἰπῶσι, νὰ παραδθῆσῶσι τὸ παραμικρὸν σφάλμα τοῦ παραμικροῦ πατριώτου, παρόντος καὶ τοῦ ἐπιτηρητοῦ διὰ τοὺς χριστιανοὺς, τοῦ παρὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει στολαρχοῦντος

πρὸ καιροῦ ἀπεσταλμένον, καὶ παρὰ τῶν ἐγχωρίων χριστιανῶν ἅπαντα τὰ πρὸς χρεῖαν τε ἀναγκαῖα ποριζομένα, παρ' οὐ καὶ οὐ μικρὰ ὑπεράσπις ἐγένετο, ἕνεκα τῶν ὑποτελῶν χριστιανῶν χωρὶς νὰ δυνηθῆ νὰ δυσοπήσῃ, οὔτε ἄλλος τις ἐκεῖνο τὸ ἀχαλίνωτον καὶ ὄλως ἄκαμπτον συνέδριον, μὴ φοβούμενον τὸν Θεόν, ἢ τὸν ὀμόθησκον βασιλέα των . . . ἀναιτίως νὰ ἀφανίσῃ τὰς πόλεις αὐτοῦ καὶ νὰ κατασφάττῃ τοὺς ἀθώους ὑποτελεῖς του.

«Ἡ παροῦσα γανριώδης συνέλευσις, ἢ τε ἀπὸ βίαν τῆς παρασάβεως ἢ τε ἀπὸ . . . [κω]μόπολις ἐπυρωλεῖτο παρὰ τῶν πολεμίων, ἤκουε τὸν κρότον τῶν κανονίων, ἐθεώρει τὴν οὐμίχλην εἰς τὸ νεφῶδες . . . πυρωμένον νέφος, ἐπληροφορεῖτο παρὰ τῶν ἐκεῖσε ἐρχομένων δίκην ἀκρίδων) ἀπεφάσισε νὰ ἐξορισθῶσι ἅπαντες οἱ ἐν τῷ ἄστυ καὶ ἀστυξένοι εἰς κωμόπολιν Μενεμένην καλουμένην, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων, καὶ τοῦτο μὲ τρόπον ὅτι ἐλθὼν δῆθεν ὁ τῶν Φαρῶν στόλος εἰ μὲν λάβωσι νίκην οἱ κάτοικοι ὀθωμανοί, καλῶς· εἰ δὲ νὰ δώσωσι θάνατον (καθὼς ἠκολούθησε καὶ εἰς Πέργαμον ἀπὸ τοὺς ἀπὸ Τζανταρλή φυγάδας Τούρκους) καὶ νὰ τραπῶσι εἰς φυγὴν. Δι' ὃ καὶ παραλαβόντες ἅπαντας τοὺς προκρίτους, περιήρχοντο ἐν τοῖς οἰκοῖς τῶν χριστιανῶν φοβούμενοι μήπως καὶ κρυφθέντων τινῶν καὶ ἐλθόντος τοῦ τῶν Φαρῶν στόλου γένηται τις ἀπάτη. Ὁ δὲ Πρωτοπαπᾶς φθάσας εἰς τὴν τοῦ ἄσεως θύραν βασταζόμενος παρὰ τοῦ ἀστυνόμου, εἶδεν τὸν ρηθέντα Τζανὴν περιμένοντα ἐκεῖ (τῶν λοιπῶν χριστιανῶν ἐξερχομένων) καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Πρωτοπαπᾶς: Τί περιμένεις ἐδῶ καὶ δὲν ὑπάγεις μὲ τοὺς λοιπούς; Ὁ δὲ εἶπεν τουρκιστί, δῶσον μοι, αἰδεσιμώτατε, ἐκεῖνα τὰ ἐπτὰ γρόσια ὅπου μοὶ χρεωσθεῖς, διότι δὲν ἔχω οὔτε ὀβολόν. Ὅθεν λαβὼν ἄδειαν παρὰ τοῦ ἀστυνόμου ὁ Πρωτοπαπᾶς ἤρξατο νὰ μετρᾷ, παραμερίδας ὀλίγον, τουρκιστί εἰς τὴν παλάπην τοῦ Τζανῆ, μπῖρο, ἡμί, οὔτζ, ντζετ, μπές, (ὁ δὲ ἀστυνόμος ἔστρεψεν ἑαυτὸν διατάτων τοὺς ἐξερχομένους). Τότε λέγει, μένεις σαθερός

εἰς τὸν ὄρκον σου; ἐκεῖνος δέ, μάλιστα. « Ἄλτι, γεντί, σεκίς, ντοκούς, ὄν (να μείνης ὀπίσω ἀπὸ ὄλους τὸ ἐσπέρας καὶ τὰ κάμης τρόπον δι' ἀγάπην Χριστοῦ καὶ μὲ πλοιαρίον διὰ νυκτὸς νὰ ὑπάγης εἰς τὸν στόλον τῶν Ψαρρῶν) ὄν πίρ, ὄν ἡκί, ὄν οὔτζ, ὄν τόρτ, ὄν μπές (καὶ νὰ μὲ εὔχεται τὸν καπετὰν Γεώργην Σκατάλην, καὶ νὰ εἰπῆς τὰ πάντα πρὸς αὐτὸν καὶ ὅτι ἄχρι τῆς ὥρας (πάλιν ἤρχισε νὰ μετροῖ) ἐδυναχθῆ στρατεύμα Τουρκῶν ἕως 25 χιλιάδες. Ὡς ἰδῆ καὶ τὸν καιρὸν ὁποῦ εἶναι ἐναντίος, σφοδρότατος νότος, ἄς λυπηθῆ τὸ ὁμογενές τς ἔθνος δι' ἀγάπην Χριστοῦ, καὶ τόσας πόλεις ὁποῦ μέλλοσι κινδυνεύειν ». Καὶ οὕτως καθυβρίσας ἀμφοτέρους, (ὁ ἀστυνόμος) τὸν μὲν ἀρκεῖ ἡ δόσις, τὸν δὲ ὑστερον λάβε καὶ τὰ μείναντα, εἶπεν. Καὶ ὁ μὲν ἠκολούθησε τοῖς λοιποῖς, ὁ δὲ Πρωτοπαππᾶς αὐτίς εἰς τὴν φυλακὴν τοῖς λοιποῖς ἐντιμωτάτοις προκρίτοις ἐβλήθη.

« Ὁ δὲ φρόνιμος καὶ γενναῖος Τζανῆς ἠκολούθησε τοῖς ἐγκωρίοις, ἐν ὥρᾳ 10 τῆς αὐτῆς Παρασκευῆς ὑστατος ὁδεύων μακρυνθεὶς δὲ τοῦ ἄστεως ὥρας μίᾳς προσεποιεῖτο ὀπισθεν παραμένειν δι' ὃ καὶ ἐκρύβη ἐν χειμάρρῳ ξηρῷ ἐκεῖ περιμένων. Τῆς νυκτὸς δὲ φθασάσης, ἅπαντα τὰ ἑαυτοῦ ἄμφια κατὰ νῶτα ἐδέδμευσε καὶ τῆς ὁδοῦ παρατραπείς καὶ εἰς τὰ ὀπίσω πάλιν δρομῆδας, διὰ δυσβάτων καὶ ἀσυνήθων μερῶν, τὸ τοῦ λιμένος ἀκρωτήριον τὸ ἀντικρὺ τοῦ ἄστεως καταλαμβάνει καὶ ἐμβὰς ἐν πλοιαρίῳ δυσκάλμῳ παρὰ τῆ ξηρᾷ ὑπὸ τὰς πετρώδεις ὄχθας τὰς κόψεις ἠρέμως διήλανε ἵνα μὴ γνωστὸς γένηται τῆ ὀθωμανικῆ φυλακῆ τῆ ἀγρύπνως ἐκεῖ προσκαρτεροῦσθ τὸ ἀκρωτήριον. Ἐκβὰς δὲ τοῦ λιμένος καὶ μακρυνθεὶς τῆς φυλακῆς τὸν τῶν Ψαρρῶν στόλον καταλαμβάνει καὶ ὁμιλήσας τῷ ναυάρχῳ Γεωργίῳ Σκατάλη, ἅπαντα τὰ παρὰ τοῦ Πρωτοπαππᾶ αὐτῷ ἐγνώρισε, συγκατανεύσαντι μὴ ἐλθεῖν εἰς Φώκαιας. Διὸ καὶ ἀμέσως διὰ πολυκόπου πλοίου ἐν αὐτῇ τῇ νυκτῇ ἐν ταῖς τῶν Παλαιῶν Φωκῶν

ἀλικαῖς παρ' αὐτοῦ τοῦ ναυάρχου ὁ Τζανῆς ἀποπέλλεται. Ὁ δὲ ἀποβὰς τοῦ πλοίου, ἐν ὥρᾳ μίᾳ τῆς τοῦ Σαββάτου ἡμέρας, ἐν Μενεμένη προσθάνει καὶ τοὺς ἐγκωρίους εὐρῶν, τὸν τῆς ἀμνημοσύνης καὶ ἀχαριστίας αὐτῶν τρόπον ἐλέγχει, ὡς δῆθεν καθ' ὁδὸν μὴ δυνάμενον συνοδεύειν ἀσθενήσαντα τοῦτον κατέλιπον, καὶ ἄλλα πλείστα ἠτιᾶτο καταμεμφόμενος. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ τοῦ φρονίμου ἥρωος Τζανῆ.

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἀμφοτέραι αἱ Φώκαιαι ἤρξαντο βελτιοῦμεναι διὰ τῆς ἐπιμόχθου συνεργασίας τῶν κατοίκων αὐτῶν, οἵτινες συμποδοῦνται ἤδη εἰς 8,000. Ἐν Παλαιᾷ Φωκαίᾳ ὑπάρχουσι σήμερον 4,000 Ἕλληνες, 1550 τουρκοὶ καὶ 65 Ἰσραηλίται. Τὸ ἐμπόριον τῆς πόλεως ταύτης συνίσταται ἐκ τοῦ ἄλατος καὶ τῆς σταφίδος· καὶ ἄλλας μὲν ἐξάγει κατ' ἔτος ὀκάδας 54,000,000, σταφίδας δὲ πασῶν τῶν ποιότητων καντάρια 22,000. Ἐκ Νέας Φωκαίας ἐξάγονται 50,000 καντάρια σταφίδος. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς πόλεως ταύτης συμποδοῦται εἰς 4,500 ψυχάς.

Εἰς Π. Φωκαίαν ὑπῆρχον ἄλλοτε πλοῖα μεγάλης χωρητικότητος, ἀλλ' ἡ καλλιέργεια τοῦ ἄλατος, εἰς ἣν ἐπεδόθησαν οἱ κάτοικοι, ὑπῆρξεν ἴσως ἡ ἀφορμὴ ἵνα ἐκλείψωσιν, ὥστε ἤδη ὑπάρχουσι 55 τεχνίκια χρησιμεύοντα πρὸς μεταφορὰν τοῦ ἐμπορευμάτος τούτου, ὅπερ συμβάλλει μὲν εἰς τὴν συντήρησιν τῶν κατοίκων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὴν εὐζωίαν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν, τῆς γεωργίας οὐσης, ὡς καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι, παρηγκωνισμένης.

Ἡ φιλομουσία τῶν κατοίκων ἀμφοτέρων τῶν πόλεων εἶναι ὑπερτέρα παντὸς ἐπαίνου καὶ προσιωνίζεται καλὰς ἐν αὐτοῖς διανοητικὰς καὶ ἐμπορικὰς προσόδους. Ἐν Νέᾳ Φωκαίᾳ ὑπάρχει σήμερον καλῶς διοργανισμένον σχολαρχεῖον διὰ τὰ ἄρρενα, καθὼς καὶ παρθεναγωγεῖον πάννυ ἐπιμελῶς κατηρητισμένον. Ὁ δὲ ὀλικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτοῖς ἐκπαιδευομένων ἀρρένων καὶ κορασίων ἀνέρχεται

εἰς 240 Ἐν δὲ τῇ Παλαιᾷ Φωκαίᾳ ὑπάρχει ἐπίσης σχολαρχεῖον καὶ παρθεναγωγεῖον, ἐν οἷς διδάσκονται 220 μαθηταὶ καὶ μαθήτριά¹. Ἀμφότερα δὲ τὰ σχολεῖα ταῦτα εἰσὶ πλούσια καὶ τὰ ἔσοδα αὐτῶν ἀφθονα, οἰκονομούμενα ἐξ ἐνὸς παρὰ ἐφ' ἐκάστης ὀκάδος ἄλατος παραχωρουμένου ὑπὸ τῶν ἀγοραστῶν αὐτοῦ³.

1. Ἐν τῷ σχολαρχεῖῳ τῶν ἀρρένων ὑπάρχει καὶ Βιβλιοθήκη συγκειμένη ἐκ τόμων ἐντύπων 300 καὶ χειρογράφων 22. Περὶ τῶν τελευταίων ἐδημοσίευσεν ἰδιαίτερον φυλλάδιον ἐπιγραφόμενον «Ἐκθεσις περὶ τῶν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Π. Φωκαίας ἑλλ. χειρογράφων. Σμύρνη, 1876» εἰς 4ον.— Πρβλ. «Ὁμήρου» ἔτος 4 φνλλ. η'.

2. Τὰς περὶ Π. Φωκαίας καστατατικὰς πληροφορίας ὀφείλω τῷ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ προξενικῷ Πράκτορι τῆς Ἑλλάδος κ. Μ. Νομικῷ. Ἐκφράξω δὲ ἤδη καὶ δημοσίᾳ τὰς εὐχαριστίας μου τῷ δημοσίῳ τούτῳ ὑπαλλήλῳ, τιμῶντι πρεπόντως ἐν τῷ ἔξωτερικῷ τῆν Κυβέρνησιν τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

§ 1. Περὶ τοῦ φωκαϊκοῦ στατηῆρος.— Ἐν τῷ ἱστορικῷ τμήματι τῆς παρούσης μελέτης ἀνεφέραμεν ὅτι κατὰ τὸν ἔκτον π. Χ. αἰῶνα ἡ Φώκαια πρωτηγωνίστησεν ἐν τῷ ἐμπορίῳ πάσης τῆς Ἰωνίας. Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπεκράτησεν τότε κυρίως δύο σταθμολογικὰ συστήματα, διὰ τὸ βάρος τῆς νομισματικῆς μονάδος, ἧτοι τὸ περδικὸν καὶ βαβυλωνιακόν. Τὸ τελευταῖον ἐγένετο παραδεκτὸν ἐν Φωκαίᾳ, ἔνθα καὶ ἐκόπησαν νομίσματα εἰς καθαρὸν χρυσόν. Ἐκ Φωκαίας τὸ σύστημα τοῦτο ἐγένετο παραδεκτὸν κατ' ἀρχὰς εἰς πολλὰς ἑλληνίδας πόλεις τῆς Ἀσίας καὶ μετὰ ταῦτα εἰς ἀπάσας τὰς φωκαϊκὰς ἀποικίας· ἐντεῦθεν δὲ διεδόθη εἰς διάφορα τῆς Εὐρώπης μέρη, μεθ' ὧν ἐμπορικαὶ σχέσεις συνέδεον τοὺς Φωκαεῖς.

Ἡ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ προτίμησις τοῦ φωκαϊκοῦ στατηῆρος δηλοῦται καὶ ἐκ τοῦ Θουκυδίδου¹ καὶ τοῦ Δημοσθένους². Ἀλλὰ βραδύτερον νοθευθεὶς ἐξέπεσε τῆς ὑπολήψεως τοῦ κοινοῦ, καὶ τούτου ἕνεκα ὁ Ἡρόδοτος³ ἀπεθησαύρισεν ἐν τῷ λεξικῷ αὐτοῦ τὴν φράσιν «Φωκαεῖς, ὄνομα ἔθνους καὶ τὸ κάκιζον χρυσίον.»

Ὁ φωκαϊκὸς στατήρ διηρέθη εἰς πολλὰ μέρη, καὶ ἅπαντα σχεδὸν αἱ ἀξιόλογοι νομισματικαὶ συλλογαὶ περιέχουσι τοιοῦτους στατήρας καθὼς καὶ ἰδιαίτερα αὐτοῦ κερμάτια ἔλκοντα τὸ τέταρτον ἢ ἕκτον αὐτοῦ βάρος⁴. Ἐν τινι ἀθηναϊκῇ ἐπιγραφῇ γίνεται μνεία χρυσοῦ νομίσματος τῆς Φωκαίας καλουμένου «ἕκτη Φωκαεῖς⁵.»

1. IV, 52. — Πρβλ. Πολυδένου, Ὀνομαστικὸν Θ'. 93.

2. Δημοσθένους, Πρὸς Βοιωτὸν 36, ἐκδ. Bekkeri.

3. Ἐν λέξει.

4. Βλ. J. Brandis, das Muentz-Mass- und Gewichtswesen in Vorderasien, σελ. 396 καὶ ἐξῆς.

5. C. I. G. ἀρθ. 150 σ. 236 καὶ 239.

§ 2. Περὶ τῆς ἐν Φωκαίᾳ ἐπισκοπῆς. — Ὡς
 συμπλήρωμα τῶν ἐν σ. 48 εἰρημένων μετεκδίδομεν
 ἐνταῦθα τὸ ἐπόμενον συνοδικὸν πρακτικόν, καθ' ὃ
 μέχρι σήμερον ἢ μὲν Νέα Φώκαια διατελεῖ ὑπὸ τὸν
 θρόνον τῆς Ἐφέσου, ἢ δὲ Παλαιὰ ὑπὸ τὸν τῆς Σμύρνης.

«Ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Ἐφέσου, ὑπερίτιμος καὶ
 ἔξαρχος πάσης Ἀσίας, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς
 τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός, συνεδριάξων
 τῇ ἡμῶν μετριότητι, προκαθημένη συνοδικῶς, τοιάνδε
 τὴν ἀναφορὰν ἐποιήσατο ὑπὲρ τῆς κατ' αὐτὸν Ἐκκλησίας
 καὶ τῆς ἐνορίας αὐτῆς, εἰπὼν ὡς ἢ κατ' αὐτὸν αὕτη
 Μητρόπολις πολλοῖς πρότερον ἐκόμα τοῖς ἀγαθοῖς ὅτε
 καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων ἤνθει καὶ ἠῦξανε, καὶ εἰρήνη
 πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἦν, καὶ πλήθος μὲν ἦν περὶ
 αὐτὴν κτημάτων τε καὶ πραγμάτων, οὐδὲ ραδίως
 ἀριθμητόν, σύνοδον δὲ μεγάλην ἐπισκόπων εἶχεν
 ὑφ' ἑαυτήν, πάσας ὁμοῦ τὰς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν
 Μητροπόλεις, μήτοι γε τὰς δυτικὰς τῷ πλήθει τῶν
 ἐπισκόπων καὶ τῷ μεγέθει τῆς ἐνορίας νικῶσα, ἐξ ἧς
 καὶ τινες τῶν ἐπισκόπων ἀφαιρεθεῖσαι εἰς Μητροπόλεις
 ἐτιμήθησαν καὶ ὑπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τελεῖν.
 Εἰ μὲν οὖν καλῶς εἶχε τοῖς Ῥωμαίοις τὰ πράγματα
 καὶ προσῆν εὐδαιμονία ταῖς πόλεσιν, ὥστε δύνασθαι
 ἐκάστην τῶν Ἐκκλησιῶν ἴδιον ἔχειν ἀρχιερέα, καὶ αὐτοῖς
 τοῖς πάλαι δεδομένοις στοιχεῖν ἔμελλε καὶ μὴ ζητεῖν
 μετακινεῖσθαι πατέρων ὄρια· ἐπεὶ δὲ πάσα πόλις καὶ
 χώρα τῶν ἐθνῶν παρανάλωμα γέγονε καὶ παντελῶς
 ἠφανίσθησαν, καὶ αἱ μὲν οὐδὲ ὀνόμασι κἄν ὅτι ποτὲ
 πόλεις ἦσαν γνωσκόνται, αἱ δὲ ἀπό τινων ὀλίγων
 λειψάνων γνωρίζονται, λίαν εὐαριθμήτους χριστιανοὺς
 οἰκητὰς ἔχουσαι, καὶ μὴ μόνον μητροπολίτην ἢ ἐπίσκοπον
 οὐ δύνανται τρέφειν, ἀλλ' οὐδὲ ἱερέα ἓνα τῶν ἐνδεῶν
 καὶ πενήτων, ἐξήτησεν ἐπὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ
 τῆς περὶ αὐτὴν θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, ἐπανασωθῆναι
 τῇ κατ' αὐτὸν ἀγιωτάτῃ Μητροπόλει τῆς Ἐφέσου
 τὰς γενομένας πάλαι ποτὲ ἀπὸ ἐπισκόπων μητροπόλεις,

ἦρουν τὸ Πυργίον, ὅπερ ἐν τοῖς τακτικοῖς Λόγ
 ἱερὸν ὀνομάζεται, καὶ τὴν Πέργαμον, καὶ ἔχειν ὁμοίως
 καὶ τὰς ἀπ' ἀρχῆς ὑποτεταγμένας τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς
 Ἐφέσου πάσας ἐπισκοπὰς μετὰ τῶν ἐνοριῶν αὐτῶν
 καὶ τῶν ὁροθεσιῶν εἰς τριάκοντα καὶ ἑπτὰ τὰς πάσας
 ἀριθμουμένας ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις τῶν βιβλίων,
 ἐπειδήπερ μὴ μόνον αἱ εἰρημένα ἐκκλησία τῆς
 ἀπ' ἀρχῆς μητροπόλεως ἀποσπασθεῖσαι καθ' ἑαυτὰς
 τῷ τῆς μητροπόλεως ἐτιμήθησαν ὀνόματι, ἀλλὰ καὶ
 μέρος ἕτερον οὐκ ὀλίγον τῆς κατ' αὐτὸν ἐνορίας ἢ
 τῆς Σμύρνης Μητρόπολις καὶ ὁ ταύτης ἀρχιερεὺς
 κατέχει ἐν ᾧ εἰσὶ καὶ δύο ἐπισκοπαὶ τῆς Ἐφέσου, ἢ τε
 Φώκαια καὶ αἱ Κλαζομεναί. Ἐξήτησε τοίνυν ὁ Ἐφέσος
 καὶ ταύτας ἐπανασωθῆναι τῇ κατ' αὐτὸν Ἐκκλησίᾳ
 καὶ ὑπὸ ταύτην πάλιν τελεῖν καθὰ καὶ πρότερον ὡς
 οἰκίαν μητρόπολιν· ταῦτα εἰπὼν καὶ πολλὰ βιβλία
 ἐνεφάνισε, τῇ ἀρχαιότητι καὶ τῷ πλήθει τὸ ἀξιόπιστον
 ἔχοντα, ἐν οἷς ἀριθμουμέναί εἰσι μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αἱ
 εἰρημένα ἐπισκοπαὶ ὑπὸ τὴν τῆς Ἐφέσου Μητρόπολιν.
 Πρὸς ταῦτα συνδιασκεψαμένη ἢ μετριότης ἡμῶν
 τοῖς συνεδριάξουσιν αὐτῇ ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι καὶ
 ὑπερίτοις, τῷ Θεσσαλονίκης, τῷ Ἡρακλείας, τῷ
 Νικομηθείας, τῷ Νικαίας, τῷ Μορευθίας, τῷ
 Φιλίππουπόλεως, τῷ Ἀνδριανουπόλεως, τῷ Σερρών,
 τῷ Λακεδαιμονίας, τῷ Σουγδαίας, τῷ Γάννον καὶ τῷ
 Λέριω, διέγνω καὶ ἀπεφάνετο δικαίαν εἶναι τὴν τοῦ
 Ἐφέσου ζήτησιν καὶ περὶ μὲν τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ
 Πυργίου καὶ τῆς Περγάμου τῶν τιμηθεῖσων ἀπὸ
 ἐπισκόπων εἰς μητροπόλεις πρὸ χρόνων καὶ πάλιν
 ἐπισκοπὰς εἶναι παρακελευόμεθα καὶ ὑποκείσθαι τῇ
 τῆς Ἐφέσου Μητροπόλει, οὐ μόνον διότι οὐκ ἔστι
 νῦν δυνατὸν ἐκεῖ μητροπολίτας χειροτονηθῆναι, ἀλλ' ὅτι
 καὶ σὺνήθές ἐστι τοῦτο καὶ πολλάκις γερονὸς ἐν
 πολλαῖς ἐκκλησίαις τιμηθεῖσαι μὲν καιροῦ καλοῦντος
 ἀπὸ ἐπισκόπων εἰς ἀρχιεπισκοπὰς ἢ μητροπόλεις διὰ
 τινὰ χρεῖαν ἀναγκαίην, πάλιν δὲ τῶν πραγμάτων

μεταπεδόντων εἰς ὃ ἦσαν πάλιν γενομέναις ἐπισκοπαῖς, εἰ μήπου τινας ἐκκλησίας καὶ ὁ χρόνος ἐτίμησε καὶ τὸ δύνασθαι διὰ παντὸς ἔχειν μητροπολίτην, καὶ τὸ πολλοὺς ἐν αὐτῇ χειροτονηθῆναι μητροπολίτας, ἵνα τὸν ἕτερον διαδεχόμενον, καὶ ἀδύνατον εἶναι ταύτην ἐπισκοπὴν γενέσθαι· ὅθεν καὶ λήφεται ταύτας ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Ἐφέδου, καὶ ἐπ' αὐταῖς τὸ βουλευτέον ποιῆσει ὡς οἰκείαις ἐπισκοπαῖς. Περὶ δὲ ὧν ὁ μητροπολίτης Συύρνης κατέχει τῆς Ἐφέδου ἐπισκοπῶν, δίκαιον εἶναι διέγνωμεν καὶ ταύτας τὸν Ἐφέδου λαβεῖν ὡς οἰκείας, ἀπὸ τῶν βιβλίων ὧν προεκδόμισε δικαιούμενον. Ἐπεὶ δὲ τὰ αὐτὰ βιβλία καὶ τῷ Συύρνης ὑποκείσθαι Φώκαιαν ἐπισκοπὴν δηλοῦσι καὶ φαίνεται δύο εἶναι Φωκαίας, ὡς καὶ τὰ πράγματα μαρτυρεῖ, διακρίνομεν καὶ ἀποφαινόμεθα τὴν μὲν μίαν κατέχειν τὸν Συύρνης, ἐν ἣ καὶ κάθηται, ἣν καὶ Παλαιὰν ὀνομάζουσι, τὴν δὲ λοιπὴν Φώκαιαν καὶ ἐτι τὰς Κλαζομενάς κατέχειν τὸν Ἐφέδου μετὰ τῶν ἐνοριῶν αὐτῶν. Ἐπιλήφεται τοίνυν ὁ Ἐφέδου καὶ ταύτας κακείνας, καὶ καθέξει μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπισκοπῶν τῶν ὑποκειμένων ἀρχῆθεν τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ σὺν πάσῃ τῇ ἐνορίᾳ αὐτῶν καὶ τοῖς ἀπ' ἀρχῆς ὀρθοδόξοις καὶ τοῖς ὑποκειμένοις ταῖς ἐπισκοπαῖς προνομίαις, εἴτε ἐκκλησίαι εἰσὶν, εἴτε χωραὶ, εἴτε ἄλλα τινὰ δίκαια αὐτῶν, καὶ πᾶν, ὅπερ βούλεται, ἐπ' αὐτοῖς διαπραξέται, μηθενὸς ἐναντιομένου αὐτῷ τὸ σύνολον ἢ ἀντιλέγοντος, ὀφειλόντων καὶ πάντων τῶν εὐρισκομένων ἐν ταῖς εἰρημέναις ἐπισκοπαῖς καὶ πάσῃ τῇ ἐνορίᾳ αὐτῶν, κληρικῶν, ἱερωμένων, μοναχῶν, ἀρχόντων καὶ παντὸς τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος, αὐτῷ ὑπέκειναι καὶ ὑποτάσσεσθαι, ὡς οἰκείῳ αὐτῶν ἀρχιερεῖ, καὶ παρ' αὐτῶ τὴν εὐλογία καὶ τὸν ἀγιασμόν καὶ τὴν χειροτονίαν δέχεσθαι καὶ πρὸς μηδένα ἄλλον ἀρχιερεῖα βλέπειν ἢ μὴ πρὸς αὐτόν. Τοῦτου γὰρ χάριν ἀπολέλυται τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Ἐφέδου, ὑπεριτωρ καὶ ἐξάρχω πάσης Ἀσίας, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶ ἀδελφῶ τῆς

ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργῶ, καὶ τῇ κατ' αὐτὸν ἀριωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἡ παρούσα συνοδικὴ πράξις δι' ἀσφάλειαν κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τῆς ἐνισταμένης α' ἰνδ. τοῦ ςωγς' (1587) ἔτους¹. »

Κατὰ τὴν γενομένην κατάκτησιν ἡ Νέα Φώκαια κατέστη λατινικὴ ἐπισκοπή, ἣτις πρὸ τοῦ 1436 κατείχετο ὑπὸ τοῦ Μινορίτου Βαρθολομαίου. Ὁ τελευταῖος λατινὸς ἐπίσκοπος αὐτῆς ἦτο ὁ τῷ 1437 ἀποθανὼν Λουδοβίκος de Φόρος².

Τῷ 1563 ἰδρύθη ἐν Νέᾳ Φωκαίᾳ καὶ ἑτέρα Ἐκκλησία εἰς τιμὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Τοῦτο γίνεται δῆλον μόνον ἐκ τῆς ἐπομένης ἐπιγραφῆς ἣτις ἐκτιθετα ἄνωθεν τῆς θύρας αὐτῆς ταύτης τῆς ἐκκλησίας

ϚϞΑ ΙϚΧ ΝΙΚ ΑΡΛΛΨ Δ

Στωαά. Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ. Ἀριλλίφ α'.

Ἐκ δὲ τῆς ἐπομένης ἐπιγραφῆς, ἐκτιθεμένης ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Ϛαοῦ, μανθάνομεν ὅτι ἡ ἐν λόγῳ βυζαντινὴ ἐκκλησία ἀνοδομομήθη τῷ 1796.

« Πρῶτον ἀνοδομήθη κατὰ μέρος τὸ πάλαι ὁ θεῖος οὔτος καὶ πάνδεπτος Ϛαὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, δεύτερον ἤδη αὐτῆς θεῖῳ ἐλέει ἀνηγέρθη ἐκ βᾶθρων ὡς ὀράται νῦν ἐπὶ Σαμονῆλ Μητροπολίτου Ἐφέδου τοῦ Βυζαντίου, προσταβία τοῦ ἐνδοξοτάτου ἄρχοντος διερχομένου τοῦ Βασιλικοῦ στόλου Κ^{οο} Κ^{οο} Κωνσταντίνου Χατζερῆ, σπονδῆ δὲ καὶ ἐπιμελείᾳ τῶν ἐνταῦθα προκρίτων καὶ λοιπῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ὧν τὰ ὀνόματα καταγραφθεῖ ἐν βίβλῳ Ϛωῆς. Ἀμὴν. ϚαϚς' 9 Ἀγούστου Κ^{οο} »³.

1. Miklosich et Müller, Acta Patriarch. II, σ. 103—106.
2. H opf, Giustiniani.

3. Τὰ ἀντίγραφα τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ὀφείλω τῷ κ. Γ. Ἐαρινῶ.

§ 5.— Ἀνάλεκτα.

α) Ἀγωνιστῆς Φωκαεύς. — Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Νερουά Φωκαεύς τις καλούμενος Τ. Φλαούιος Ἀτινᾶς, διατρίβων ἐν Σπάρτῃ τῆς Λακεδαιμονίας ἐνίκησεν εἰς τινα πάλην ἀγώνων. Βλ. *Corp. inscr. Graec.* I, ἀριθ. 1424. « Τῶν μερίστων Οὐρανίων Σεβαστείων Νερουανιδείων, ὧν ἐγένετο ἀθλοθέτης Γ. Ἰούλιος Ἀγησίλαος καὶ Τ. Φλαούιος Χαρόξενος μετὰ τῶν τέκνων, τοῦ ἀχθέντος πρώτο[υ] ἀγῶνος ἐπὶ Μενεκ[λέ]ως ἀγωνοθετούτων Γ. Ἰουλίον Μενεκλέους, Τ. Κλαυδίου Ἀγήμονος, Μιάδονος Πασικλέους, Τ. Φλαούιος Ἀτινᾶς Φωκαεύς, νε[ι]κήσας ἀγώνων πάλην, κατὰ τοὺς ἱεροὺς νόμους καὶ τὰ ψηφίσματα τὸν ἀνδριάντα ἀνέθηκεν. »

β) Ραψοδὸς Φωκαεύς. — Ἐν τινι μουσικῷ διαγωνισμῷ ἐπονομαζομένῳ «Χαριτεΐδια» καὶ γενομένῳ ἐν Ὀρχομενῷ τῆς Βοιωτίας κατὰ τὸν τρίτον π. Χ. αἰῶνα, ἐνίκησεν ὡς ραψοδὸς ὁ «Μῆσῳρ Μῆσορος Φωκαεύς.» Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀναφέρεται ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 1583 ἐπιγραφῇ τοῦ G. I. G.

γ) Ἀγαλματοποιὸς Φωκαεύς. — Ἐκαλεῖτο Ἀπολλόδωρος Ζήνωνος κατὰ τινα δὲ ἐπιγραφὴν φαίνεται ὅτι ἔζη ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Διατρίβων ἐν Ἐρυθραῖς τῆς Ἰωνίας ἐποίησε τὸ ἄγαλμα ἐνὸς τῶν ἐπισήμων πολιτῶν, ὑπὸ τὴν βᾶσιν δὲ αὐτοῦ ἐνεγράφε τὴν ἐπιγραφὴν «Θεόδωρον Ἀρτέμωνος ὁ δῆμος. Ἀπολλόδωρος Ζήνωνος Φωκαεύς ἐποίησεν.» Ο κ. W. H. Waddington ἐκδιδὸς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην (ἐν *Le Bas, Voyage archéologique, section 5me αρ. 47 σ. 24*) ὑπέθεσεν ὅτι ὁ ἀγαλματοποιὸς οὗτος ἴσως εἶναι ὁ παρὰ Πλινίῳ ἀναφερόμενος Ἀπολλόδωρος (XXXVI 8, 19).

δ) Φωκαϊκὴ θεότης. — Βλ. Πανθενίον I, 1, 5. «Ἀπέχει δὲ (τοῦ Φαλήρου) σταδίους εἴκοσιν ἄκρα Κωλιάς... Γελιάδος δὲ ἐστὶν ἐνταῦθα Ἀφροδίτης ἄγαλμα καὶ Γενετυλλίδος ὀνομαζόμενα θεαί. Δοκῶ δὲ

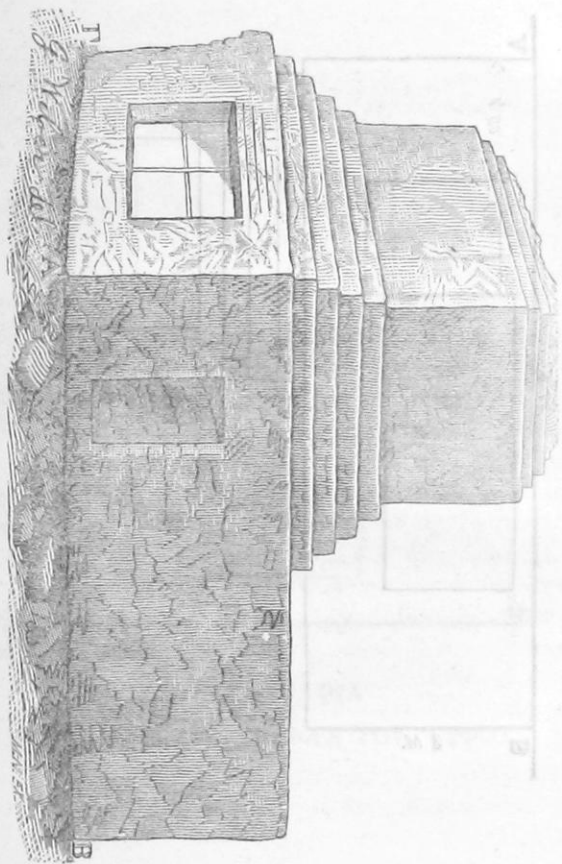
καὶ Φωκαεῦσι τοῖς ἐν Ἰωνίᾳ θεᾶς ἄς καλοῦσι Γεναιίδας εἶναι ταῖς ἐπὶ Κωλιάδι τὰς αὐτάς.»

§ 4. Σημειώσεις εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ παρόντος βιβλίου. Ἐν τῷ πρώτῳ πίνακι εἰκονίζεται ὁ ἐν σ. 12—15 περιγραφεὶς παναρχαῖος τάφος τῆς Φωκαίδος. Ἐν τῷ δευτέρῳ εἰκονίζεται μάρμαρον ἔχον ἀνάγλυφον ἀλέκτορα. Τὸ ὄπισθεν αὐτοῦ εἰκονισμένον σύμβολον τῆς νίκης ἀναμνησθεὶς ὅτι τὸ ἀνάγλυφον ἐγένετο πρὸς τιμὴν τοῦ νικήσαντος τούτου ἀλέκτορος. Γνωστὸν δὲ ἐκ τῆς ἀρχαιολογίας ὅτι ἡ ἀλεκτρομαχία μεγάλως ἐτιμᾶτο παρὰ τοῖς προγόνοις. Τὸ μάρμαρον εὐρίσκεται νῦν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς ὑπ' ἀριθ. 40. καὶ φαίνεται ὅτι πρὸ χρόνων πολλῶν εἶχε κομισθῆ ἔκ Κύμης, διότι ἐν Νέᾳ Φώκαια δὲν εὐρίσκονται ἀντικείμενα τῆς ἑλληνικῆς ἢ ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἡ πέμπτη σχεδιογραφία εἰκονίζει λίθον ἀρχαίας ἐκκλησίας εὐρεθέντα ἐν Παλαιᾷ Φωκαίᾳ. Αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ τὰ ἄλλα σχέδια εἰδὴν ἐγκεχαραγμένα. Ἐν τῷ πρώτῳ καὶ τῷ τρίτῳ κύκλῳ ὑπάρχουσιν ὅμοια μονογράμματα. Τοιοῦτον φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἐν τῷ μεσαίῳ, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ λίθος εἶναι πορώδης, ἀπεσπάσθη ἐξ αὐτοῦ τεμάχιόν τι. Ἐν τῷ μονογράμματι εὐκόλως, νομίζω, ἀναγνωρίζεται ἡ φράσις «Ὁ ἅγιος Νικόλαος.» Ὡς κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ὑπῆρχεν ἐν Π. Φωκαίᾳ καὶ ναὸς εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου τούτου, πρὸς ὃν μέγα ἔχουσι δέβας οἱ κάτοικοι τῶν ἐπιθαλασσίων ἑλληνικῶν τόπων. Ἐν τῷ τετάρτῳ πίνακι εἰκονίζεται εἰς τὸ φυσικὸν μέγεθός του τὸ ἐν σ. 51 ἀναφερόμενον πρωτοφενὲς νόμισμα τῆς Νέας Φωκαίας. Ἐλκει γραμμ. 2, 60. Μετὰ τὸ νόμισμα προβετέθη εἰς τὸ φυσικὸν μέγεθος ἡ εἰκὼν περιάπτου τινὸς συνισταμένου ἐκ πρασίνου λίθου καὶ ἀνεκαλυφθέντος ἐν Παλαιᾷ Φωκαίᾳ. Ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴ εἶναι κρηπτογραφικὴ. Ἐδωρήθη δὲ τῷ Μουσείῳ τῆς Εὐαγγ. Σχολῆς ὑπὸ τοῦ κ. Διονυσίου Μαρκοπούλου.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

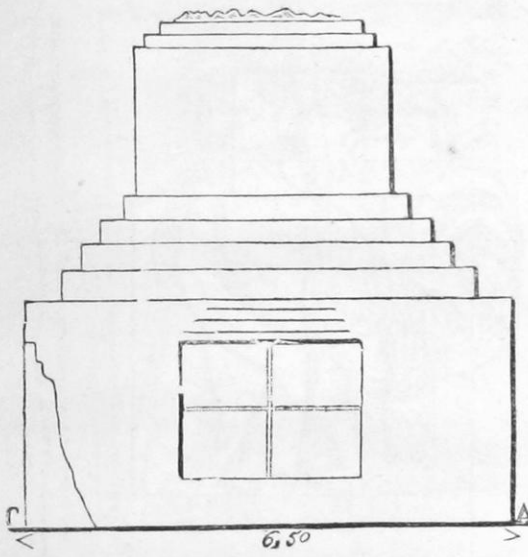
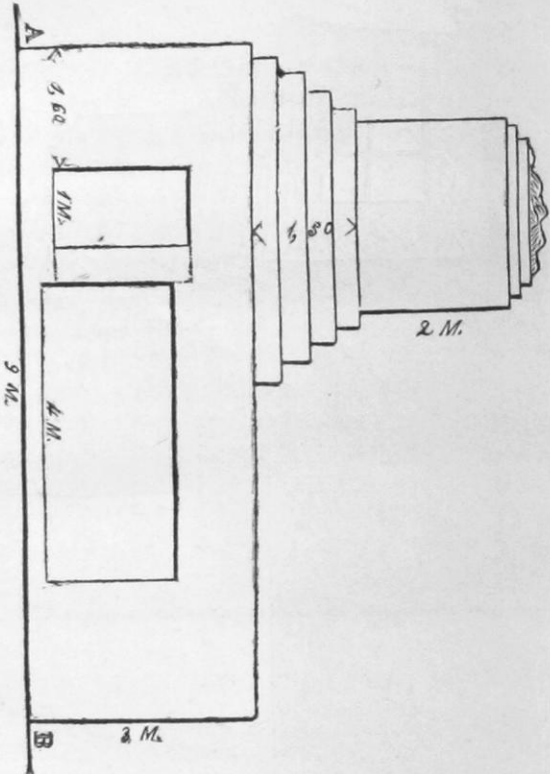
σ. 1 ἐν σειρᾷ 26 γρ. πειρώμενοι.—σ. 9 σειρ. 28 γρ. ἴδονται.—σ. 12 σειρ. 19 γρ. συγκοινωνούντων.—σ. 37 σειρ. 1 γρ. ἄλλα.—σ. 49 σειρ. 5—6 γρ. τοιούτων προνομίων.—σ. 49 σειρ. 12 γρ. ἴνα.—σ. 52 σειρ. 22 γρ. οἷ τε.—σ. 51 σειρ. 2 ἀντὶ «ἐπέφερον αὐτοῖς δυς. ἀποτελέσματα» γρ. «ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ.»—Αὐτόθι σειρ. 16 ἀντὶ «ἔσχεν» γρ. «ἐξήσκησεν».—σ. 56 σειρ. 6 γρ. περιτετειχομένη. σ. 53 σειρ. 15. γρ. ἐξεπολιωρήθη.—σ. 55. σειρ. 3. γρ. Ἀνδρόνικος Β'.—Αὐτόθι σειρ. 24 ἀντὶ «ἀπὸ τοῦς Βυζαντινοῦς» γρ. «ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν».—Αὐτόθι σειρ. 25. γρ. 1333.—σ. 56 ἐν ἀποσ. 2. σειρ. 3. γρ. δύναμις.—σ. 65 σειρ. 31 γρ. βουλεύσασθαι.—σ. 67 σειρ. 26 γρ. ἐπιδιορθωθῶσι.—Αὐτόθι σειρ. 30 γρ. αὐτῆς.—σ. 68 σειρ. 12 γρ. προσκνήση.—σ. 69 σειρ. 8 γρ. ὀλίγους.—σ. 70 σειρ. 14 γρ. παραδῶση.—Αὐτ. ἐν σειρ. 27 ἐξάλειψον τὴν φράσιν «ἰσοδυναμοῦσαι πρὸς ἰσαρίθμους ἰταλικᾶς λίρας.»—σ. 71 σειρ. 15 γρ. κυρίαρχος.—Αὐτ. σειρ. 17 γρ. τὰ εἰσοδήματα.—Αὐτ. σειρ. 18 γρ. ἀποζημίωσιν.—Αὐτ. σειρ. 22 γρ. Χίον.—Αὐτ. σειρ. 32 γρ. ὠρισμένου.—σ. 72 σειρ. 20 γρ. ἐξαιτήσεται.—Αὐτ. σειρ. 23 γρ. χειρῶν.—Αὐτόθι σειρ. 33 γρ. Χίον.—σ. 73 σειρ. 19 ἀντὶ «καὶ ἐξήκοντα» γρ. «ἐξήκοντα.»

ΠΑΝΑΡΧΑΙΟΣ ΤΑΦΟΣ ΠΑΡΑ ΤΗΝ Π. ΦΩΚΑΙΑΝ.

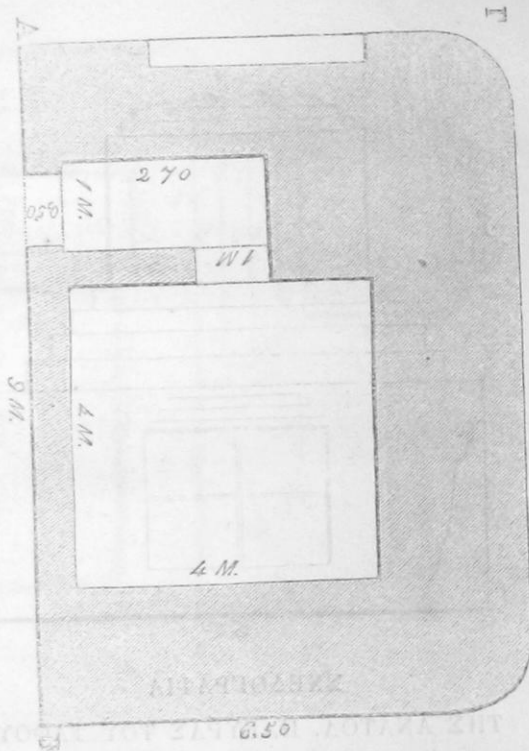
ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΗΣ ΔΟΚΕΙΑΣ ΠΡΟΣΦΕΡΣ ΤΟΥ ΛΥΦΟΥ.

ΣΧΕΔΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΡΟΣΟΦΕΩΣ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ.

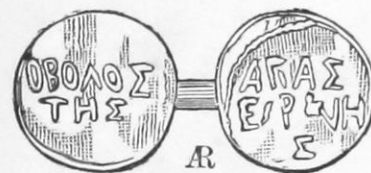
ΣΧΕΔΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛ. ΠΛΕΥΡΑΣ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ.

ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΙΣΟΠΕΔΟΥ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ.

ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΕΠΙ ΜΑΡΜΑΡΟΥ
ΚΟΜΙΣΘΕΝ ΕΚ ΝΕΑΣ ΦΩΚΙΑΣ.

ΛΙΘΟΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΝ Π. ΦΩΚΑΙΑ.

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΝ ΝΟΜΙΣΜΑ Ν. ΦΩΚΑΙΑΣ

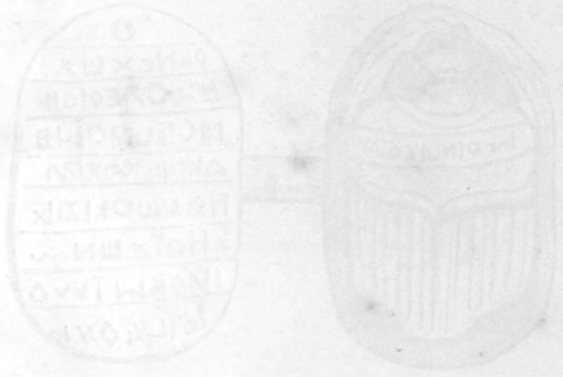

ΠΕΡΙΑΠΤΟΝ ΛΙΘΙΝΟΝ
ΑΝΑΚΑΛΥΦΘΕΝ ΕΝ Π. ΦΩΚΑΙΑ.

1917

MR. JAMES M. ...

... ..

MEGARO
SISMANOGGIO

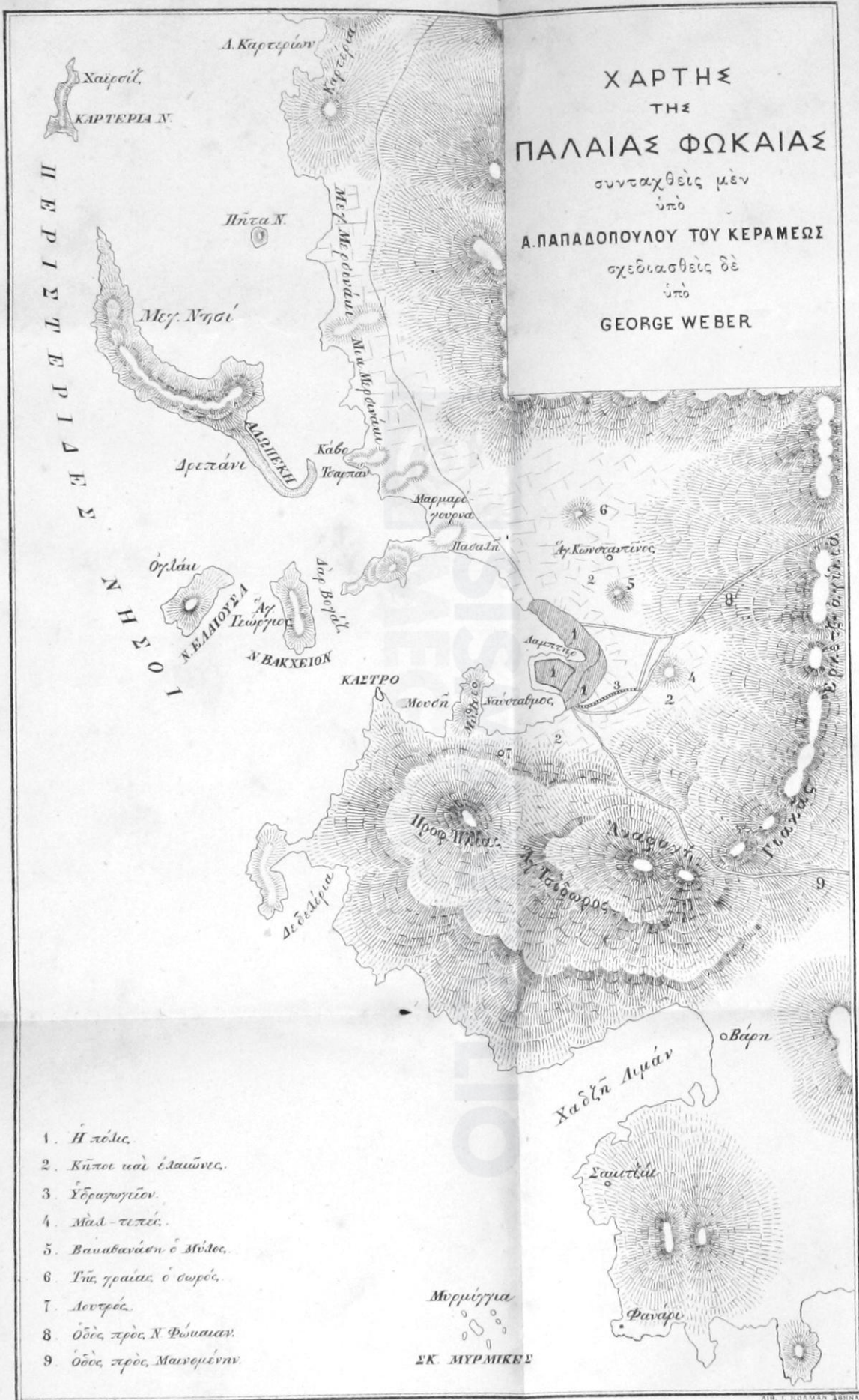
ΧΑΡΤΗΣ
ΤΗΣ
ΠΑΛΙΑΣ ΦΩΚΙΑΣ

συνταχθείς μὲν
ὑπὸ

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΚΕΡΑΜΕΩΣ

σχεδιασθείς δὲ
ὑπὸ

GEORGE WEBER

1. Ἡ πόλις.
2. Κῆποι καὶ ἐλαιώνες.
3. Ὑδραγωγίον.
4. Μάδ-τεπέ.
5. Βαυαθανάση ἢ Μύλος.
6. Γῆς γραιῖας ἢ ὠρός.
7. Λουτρὸς.
8. Ὁδὸς πρὸς Ν. Φώκιαν.
9. Ὁδὸς πρὸς Μαινεμένην.

Μυρμιγκία
ΣΚ ΜΥΡΜΙΚΕΣ

ΑΠ. Γ. ΚΟΥΜΑΝ ΔΕΛΦΙΝΑΙ

SISMANOGLIO
MEGARÒ